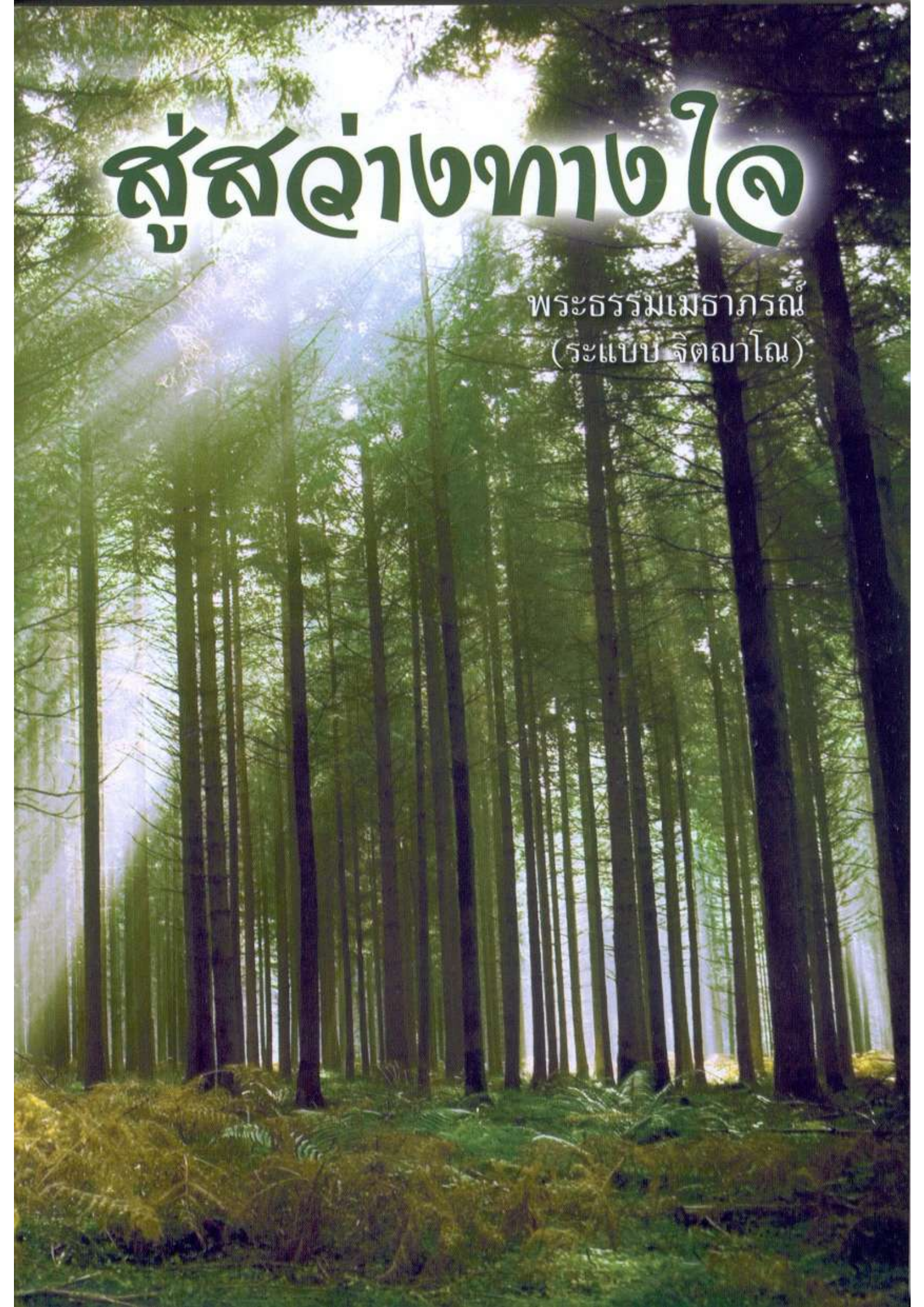

สู่สัจธรรมทางใจ

พระธรรมเมธาภรณ์
(ระแบบ จิตภาณ)

คู่มือว่างทางใจ

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ)

เรียบเรียง

“สู่ว่างทางใจ”

ISBN 974 – 385 – 055 – 4

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๘ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ ๒๑ มกราคม ๒๕๓๐ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๓๔

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

บริษัท แปดสิบเจ็ด (2545) จำกัด

184 / 10 ซอยลาดพร้าว 87 ถนนลาดพร้าว แขวงคลองเจ้าคุณสิงห์

เขตวังทองหลาง กทม. 10310

คำนำ

เนื่องด้วยในเทศกาลวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก ในปีนี้ ตรงกับวันพุธที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๐ ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน พุทธบริษัททั้งหลาย ได้พร้อมใจกันจัดกิจกรรมต่างๆ ในสัปดาห์ส่งเสริม พระพุทธศาสนา เพื่อสักการะบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรม ศาสดาของโลก

ในการนี้กองทุนไตรรัตนานูภาพ ได้ร่วมจัดกิจกรรมนี้เป็นประจำทุก ปี โดยได้จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ มอบเป็นธรรมบรรณาการแก่พุทธบริษัท ทั่วไป ในปีนี้ได้พิจารณาเห็นว่า หนังสือ“สู่สว่างทางใจ”ของพระธรรมเมธา ภรณ์(ระแบบ จิตตภาโณ) วัดบวรนิเวศวิหาร อดีตเลขาธิการ ศูนย์ส่งเสริม พระพุทธศาสนา แห่งประเทศไทย ในพระสังฆราชูปถัมภ์ เป็นหนังสือที่ ดี มีคุณค่า มีสาระประโยชน์ ทั้งสามารถไขปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จึง ได้จัดพิมพ์หนังสือนี้ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม มอบแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การพิมพ์หนังสือ “สู่สว่างทางใจ” เป็นพุทธบูชา มอบเป็นธรรมบรรณาการในครั้งนี้ คงเอื้ออำนวยประโยชน์สุขแก่สาธุชน ทั้งหลายตามสมควร

กองทุนไตรรัตนานูภาพ

๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐

คำปรารภ

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในพระสังฆราชูปถัมภ์ เป็นหน่วยงานที่เกิดขึ้นเพื่อประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของพุทธศาสนิกชน ในด้านการเสริมสร้างความเสมอภาคกันในประเด็นสำคัญคือ “ความเสมอภาคในด้านศีล และความเสมอภาคในด้านทฤษฎี” ที่เคยสร้างประวัติศาสตร์ในทางดีงามมาตลอดกาลอันยาวนานของมนุษยชาติ และสร้างความพินาศให้เกิดขึ้นเสมอมา หากคนมีความขัดแย้งกันในด้านใดด้านหนึ่ง ถ้าขัดแย้งกันหมดทั้งสองด้าน คือ ทั้งศีลและทฤษฎีแล้ว เป็นอันแน่นอนว่า ความพินาศย่อมเกิดขึ้นสุดที่จะประมาณได้ แต่การจะสร้างให้เกิดความเสมอภาคทั้งสองด้านนี้ จำต้องอาศัยการย้อนกลับเข้าหาหลักการสำคัญ นั่นคือ พระพุทธปณิธานของพระพุทธองค์ในการประดิษฐานพระพุทธศาสนา

เพื่อให้พุทธบริษัทได้รับการศึกษาพระสัทธรรม

ได้ปฏิบัติตามพระสัทธรรม

ได้รับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพระสัทธรรม

ช่วยกันเผยแผ่ชี้แจงแสดงพระสัทธรรม ที่ตนศึกษา ปฏิบัติจนได้รับผล

ในระดับใดก็ตามแก่บุคคลอื่นโดยพิสดาร

ที่สำคัญคือ ยามใดที่มีภัยอันตรายเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา ทั้งศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนสถาน ศาสนพิธี พุทธบริษัทจะต้องพร้อมที่จะปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาไว้

ภารกิจเหล่านี้ ได้มีการสืบทอดกันมาโดยลำดับ ยามใดที่ชาวพุทธมีความบกพร่องในภารกิจหลักเหล่านี้ ยามนั้นความแตกแยกอันตรายจะเกิดขึ้นเสมอมา ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในพระสังฆราชูปถัมภ์ จึงได้เกิดขึ้นเพื่อเสริมสร้างสืบทอดพระพุทธปณิธานดังกล่าวมานั้น งานนี้ได้เริ่มต้นจากการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาขึ้นโดยความร่วมมือร่วมใจ

ของพุทธบริษัททุกฝ่าย ตั้งแต่วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๗ เป็นต้นมา และ
ได้ทำเช่นนี้สืบต่อกันมาในช่วงวิสาขบูชาทุกปี ในช่วงการจัดงานในแต่ละปี
ได้เน้นหนักด้านการให้ความรู้ ความเข้าใจ ในศาสนธรรมเป็นหลักสำคัญ ใน
ขณะเดียวกันได้มีการรณรงค์ในลักษณะ “สามัคคีร่วมชาติ พุทธศาสน์รวมใจ”
เพื่อให้พุทธบริษัทได้ช่วยกันระดมธรรมระดมทุน เพื่อนำทุนไประดมธรรมใน
ด้านการให้การศึกษารักษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพิทักษ์ความมั่นคงของ
พระพุทธศาสนา

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่งานหลักยังคงเป็นการรณรงค์ เพื่อศึกษา ปฏิบัติ
ธรรมในช่วงวิสาขบูชาเท่านั้น งานด้านการเผยแผ่ในรูปแบบเอกสาร บรรยายทาง
วิทยุ โทรทัศน์ ทำได้ไม่มากนักเพราะความจำกัดในด้านทุนดำเนินงาน ทำให้
เป็นอุปสรรคในทุก ๆ จุด แต่ได้พยายามทำงานไปตามกำลังคน กำลังทรัพย์ที่จะ
ทำได้ด้วยการ พิมพ์หนังสือธรรมะเผยแพร่ในราคาถูก การบรรยายอบรมทาง
วิทยุ โทรทัศน์ และในสถานที่ต่าง ๆ การฝึกอบรมให้ความรู้เฉพาะด้าน การจัด
กิจกรรมศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม เมื่อถึงเทศกาลวิสาขบูชา

จะเน้นหนักกันคราวหนึ่ง โดยมีเป้าหมายแน่ชัดว่า เมื่อเรามีกำลังคน
กำลังทรัพย์เพิ่มขึ้น ปริมาณของงานจะต้องเพิ่มขึ้นทั้งด้านรูปแบบในการ
เสนอ ความต่อเนื่องของงาน การกระจายงานออกไปให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น
ตามลำดับ

สำหรับในงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาในเทศกาลวิสาขบูชาปี
๒๕๓๔ นี้ คณะกรรมการจัดงาน มี

สมเด็จพระญาณสังวร เป็นประธานฝ่ายบรรพชิต

พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ เป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์

ได้จัดแบ่งงานรับผิดชอบกันหลายฝ่าย โดยมีฝ่ายจัดพิมพ์หนังสือ
ธรรมะเพื่อเผยแพร่แก่สาธุชนผู้สนใจอยู่ด้วย

หนังสือเรื่อง “สู่ว่างทางใจ” เล่มนี้ จึงเป็นผลงานการรวบรวมเรื่อง ศาสนธรรมที่สั้นจะง่ายต่อการศึกษา ปฏิบัติ ทั้งขนาดเล่มก็ไม่โตเกินไป ทำให้ ราคาไม่แพงมากนัก ทั้งคำพิมพ์และราคาจำหน่าย ที่สำคัญคือหลักธรรมที่ ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน คือ สามารถให้คุณ ให้โทษได้ตามสมควรแก่ฐานะของธรรมะเหล่านั้น เช่น

ธรรมเหล่าใดที่ทรงแสดงว่าเป็นอกุศล ให้ผลเป็นความทุกข์แก่ผู้ ประพฤติ ใครขึ้นประพฤติจะได้รับทุกข์โทษตามสมควรแก่กรรม

ธรรมเหล่าใดที่ทรงแสดงว่าเป็นกุศล อำนวยผลเป็นความสุขแก่ผู้ ประพฤติปฏิบัติ ใครปฏิบัติได้ตามนั้น เขาย่อมได้รับความสุข เพื่อให้การศึกษา ปฏิบัติธรรม สามารถอำนวยผลตามเป้าหมายจริง ๆ

พระพุทธเจ้าจึงทรงเน้นเสมอ ๆ ว่า

“ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง และให้ปฏิบัติตามธรรม”

ถ้าสามารถปฏิบัติธรรม ตามเงื่อนไขนี้ได้ ผลแห่งธรรมจะเกิดขึ้นเสมอ และผลเหล่านี้ผู้ศึกษา สนใจ สามารถศึกษาปฏิบัติได้จากหนังสือเล่มนี้

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ขออาราธนาคุณพระ ศรีรัตนตรัยอันเป็นไตรรัตนานูภาพ ได้โปรดคลบบันดาล อภิบาลรักษาให้ท่าน ที่สนับสนุนกิจกรรมของศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ได้ ประสบความสุข ความเจริญ ในธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศ แสดงไว้ดีแล้วโดยทั่วกัน

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในพระสังฆราชูปถัมภ์

กรกฎาคม ๒๕๓๔

สารบัญ

๑. เรื่องพระเวสสันดร	๘
๒. ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้า	๑๓
๓. ปัญหาเกี่ยวกับศีล	๓๐
๔. ปัญหาเรื่องพระพุทธศาสนา	๔๖
๕. ปัญหาเกี่ยวกับหลักธรรม	๖๕
๖. กรรม นรก สวรรค์ วิญญาณ	๘๐
๗. สังสารวัฏ เทวธรรม สันโดษ	๙๔
๘. ความสุข นิพพาน	๑๐๕
๙. การบวช และ พระสงฆ์	๑๑๒
๑๐. ปัญหาเกี่ยวกับชาวพุทธ	๑๓๒
๑๑. ปัญหาด้านสังคม	๑๓๘
๑๒. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ใหญ่ การศึกษา	๑๕๔

๑. เรื่องพระเวสสันดร

๑. ในสมัยพระเวสสันดร ปล่อยให้พระนางมัทรีออกป่าหาอาหารมาเลี้ยง เป็นการเอาเปรียบผู้หญิง และหาความสุขบนเรี่ยวแรงของผู้หญิง ใช่หรือไม่

- น่าสังเกตว่า ในอดีตกาลไม่นานนัก พระเวสสันดรเป็นภาพจำลองชีวิตของบุคคล ที่ยึดมั่นในอุดมคติอันสูงส่ง ใคร ๆ ก็นิยมฟังเรื่องพระเวสสันดรกัน และต้องการที่จะเลียนแบบพระองค์ จนเรื่องพระเวสสันดรชาดกกลายเป็นชาดกที่มีอิทธิพล ในความรู้สึกนึกคิดของคน ศิลปกรรม คติธรรม อุดมคติของพุทธศาสนิกชนมาแสนนาน

ความรู้สึกในทำนองอกติต่อพระเวสสันดรในอดีตไม่มีปรากฏแพร่หลายอย่างปัจจุบัน เมื่อคนจะพูดถึงพระเวสสันดร ก็จะพูดด้วยความนิยมนับถือ แม้จะพูดในทำนองปฏิเสธ ก็จะพูดในกรณีที่คุณทำไม่ได้ เช่นมีคนมาขออะไรในสิ่งที่ตนไม่อาจให้ได้เขาจะปฏิเสธว่า

“ฉันไม่ใช่พระเวสสันดรนี่”

แต่ในระยะประมาณ ๒๐ กว่าปีมานี้ มีคนมองพระเวสสันดรไปในทำนองอกติมากขึ้น คำถาม การพูดถึง เขียนถึง พระเวสสันดรที่ออกมาในทางลบเพิ่มขึ้น

ทำไมจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ?

ข้อที่เป็นไปได้อย่างยิ่ง คือ คนสมัยก่อนนั้นท่านเข้าใจการกระทำของพระเวสสันดร ว่าท่านทำด้วยเจตนาอย่างไร และทำไปเพื่ออะไร การทำเช่นนั้นคนสมัยนั้นสามารถทำได้ในระดับหนึ่ง จึงมักจะมีแต่คนที่เพียรพยายามเพื่อให้ตนทำความดีได้ใกล้เคียงกับพระเวสสันดร คนในอดีตจึงมีความเห็นแก่ตัวน้อย ทั้งพร้อมที่จะแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ปรากฏออกมาในลักษณะต่าง ๆ

แต่ปัจจุบันนี้ คนมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น การตัดสินความประพฤติ

ของคนอื่น จึงอาศัยความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของตนเป็นมาตรฐาน คำกล่าวในทำนอง
คัดค้านการกระทำของพระเวสสันดรจึงเกิดขึ้นมาก

สำหรับปัญหา ที่ถามมานั้น หากจะมองกันแบบธรรมดา ๆ ก็น่าจะเป็น
อย่างนั้น แต่การพูดถึงคนในอดีตนั้น เราต้องยอมรับทุกอย่างที่เป็นอดีตด้วย จะ
ยอมรับเพียงส่วนหนึ่งนั้นไม่สมควร การที่พระนางมัทรีไปหาอาหารมาถวาย
พระเวสสันดร จึงควรมองกันหลายแง่ในอดีต อย่าลืมว่านี่เป็นเรื่องเมื่อหลาย
พันปีมาแล้ว ซึ่งเราจะต้องมองในจุดต่าง ๆ คือ

๑. ลักษณะทางสังคมในสมัยนั้น การทำงานนอกบ้าน เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น
ตัดน้ำ หาผัก หักฟืน เป็นหน้าที่ของใคร ?

จะพบว่าการทำงานหนักของพราหมณ์ชูชกก็ดี ของพราหมณ์เจตบุตรก็
ดี บอกให้เราทราบว่า งานที่เป็นอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวนั้น สามีต้องรับภาระ
แสวงหาทรัพย์

จากเรื่อง นางพราหมณีที่มาตัดน้ำจากทำน้ำ จนถึงกับด่าว่ากันกับนาง
อมิตตดา และพระนางมัทรีไปหาผลไม้มาถวายพระเวสสันดร แสดงว่างาน
เกี่ยวกับการครัว เป็นหน้าที่ของภรรยา

โดยนัยนี้ การที่พระนางมัทรีทำเช่นนั้น จึงเป็นการทำงานตามหน้าที่ของ
แม่บ้านที่ถือปฏิบัติกันในสมัยนั้น เช่นเดียวกับในสังคมไทยปัจจุบัน

๒. พระเวสสันดรในขณะนั้น ทรงดำรงเพศเป็นฤๅษี การอุปฐากบำรุง
ฤๅษี นักบวช สำหรับผู้ต้องการบุญแล้วถือว่าเป็นเรื่องที่ดีควรกระทำทีเดียว แม้ว่า
ในขณะนั้นตามเรื่องจะบอกว่า พระนางมัทรีจะทรงผนวชเป็นตปสนีด้วย
ก็ตาม การกระทำของพระนางมัทรี จึงเป็นการกระทำอันเป็นหน้าที่ของ
ตน และผู้หวังผลบุญจะพึงกระทำ

หากการกระทำของทั้งสองพระองค์กลับกัน คือ พระนางมัทรีประทับ
อยู่ที่อาศรม ปล่อยให้พระเวสสันดรออกแสวงหาผลไม้มาเลี้ยง ความดีงามของ

พระนางมัทรี เราจะหาได้จากที่ไหนกันเล่า ?

การมองปัญหาแต่ในแง่เดียวว่า คนนั้นกินแรงคนนั้น คนนี้กินแรงคนโน้นนั้น จงมองดูเถิดว่าในโลกนี้มีไหม ? ที่คน ๆ หนึ่งถูกคนอื่นกินแรงอย่างเดียว หรือกินแรงคนอื่นอย่างเดียว บอกได้เลยว่าไม่มีเลย และจะไม่มีแม้ในอนาคตกาล.

๒ การที่พระเวสสันดรกราชโอรสราชาให้เป็นทานแก่คนอื่นนั้น ไม่เป็นการกระทำที่โหดร้ายเกินไปหรือ

- การจะตัดสินว่าโหดร้ายหรือไม่นั้น ต้องตัดสินกันที่เจตนา เพราะ “กรรมเป็นเครื่องต่อเจตนา”

เรื่องการให้โอรส ธิดา มเหสีเป็นทาน มีคนวิพากษ์วิจารณ์กันมาก เหตุผลเหมือนกับที่กล่าวในข้อก่อน คือ คนตัดสินปัญหาด้วยอาศัยความเห็นแก่ตัวของตนเป็นมาตรฐานวัดการกระทำของคนอื่น อันที่จริงการให้พระชาติ กัณหา เป็นทานแก่ชูชกนั้น พระเวสสันดรได้เปิดเผยเจตนาของพระองค์ให้พระโอรส พระธิดาทรงทราบแล้ว และทั้งสองพระองค์ก็เห็นด้วย จึงยินยอมไปกับชูชก ทั้ง ๆ ที่ทราบว่าอะไรจะเกิดขึ้น

ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า “เด็ก ๆ สมัยก่อน สามารถเข้าใจเหตุผลเรื่องบารมีดีกว่าผู้ใหญ่บางคนในปัจจุบัน”

การให้โอรส ธิดา เป็นทานของพระเวสสันดร จึงอาจสรุปได้เป็นประเด็น ๆ ดังนี้

๑. เป็นเรื่องของ ปุตตทวารวิจัก อันเป็นทานบารมีระดับหนึ่ง ที่มีเงื่อนไขผูกพันอยู่กับการจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า คือ พระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมี เพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้น จะต้องมีพื้นฐานทางการเสียสละสูงมาก แม้ชีวิตก็อาจสละได้ การให้บุตรธิดาเป็นทานจึงเป็นเรื่องที่พระองค์จะต้องเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง คือ

“ถ้าสามารถบริจาคบุตรธิดาเป็นทานได้ ก็เป็นปัจจัยให้ตรัสรู้ได้ หาก
สละไม่ได้ ก็ไม่ได้ปัจจัยแห่งการตรัสรู้ อันทำให้พระองค์ไม่อาจตรัสรู้เป็น
พระพุทธเจ้าได้” สรุปรว่า

“ถ้าต้องการเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อช่วยสัตว์โลกให้ได้ก็ต้องสละบุตร
ธิดาเป็นทานได้ หากสละบุตรธิดาเป็นทานไม่ได้ ก็เป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้” ซึ่ง
เงื่อนไขที่คนจะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งนี้เป็นเรื่องปกติธรรมดาสำหรับ
คนที่มีอุดมการณ์เพื่อทำงานอันเป็นประโยชน์ต่อคนมาก เช่น

ทหารผู้ต้องไปราชการสงคราม ถ้าต้องการทำหน้าที่ของทหาร ก็ต้อง
ทอดทิ้งลูกเมียไว้ที่บ้าน หากต้องการอยู่ที่บ้านก็เลิกไม่ต้องเป็นทหาร แต่จะ
เป็นทหารผู้ปฏิบัติราชการสงครามอยู่ภายในบ้านด้วยนั้นไม่ได้ แม้คนทำงาน
เพื่ออุดมคติอย่างอื่น เช่น ตำรวจ แพทย์ พยาบาล ครู เป็นต้น ก็จะต้องเป็นผู้
พบกับการเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ

๒. เป็นเหตุผล ที่บิดาผู้รักและหวังดีต่อบุตรธิดา จะต้องกระทำ เพราะ
พระเวสสันดรเอง ไม่ทราบว่าการผนวชเป็นดาบสของพระองค์จะยุติลงเมื่อไร
พระโอรสธิดานั้นยังเยาว์วัย ยังมีอนาคต จำเป็นจะต้องได้รับการศึกษาในบ้าน
เมือง เมื่อชูชกมาขอจึงให้ไป พร้อมกับตีค่าไถ่ตัวพระโอรสและพระธิดาด้วย
ทรัพย์สิน ที่อาจทำให้ผู้รับค่าไถ่กลายเป็นเศรษฐีได้ทันที

ชูชก แกะเงาะโง่จนถึงกับนำพระราชกุมาร ราชกุมารี ทั้งสองไปเป็นคนใช้
หรือ ?

เปล่าเลย ชูชกทราบดีว่า ค่าไถ่ขนาดนี้ คนอื่นไม่มีใครเขาไถ่หรอก
นอกจากพระเจ้าสุทนต์แห่งเชตุคร ผู้เป็นพระอัยกา ซึ่งตามเรื่องก็เป็นเช่น
นั้น ถ้ามองในจุดนี้ การให้ทานของพระเวสสันดร แทนที่จะเป็นผลดีแก่ชูชก
ฝ่ายเดียว กลับได้ประโยชน์มหาศาลทั้งแก่พระองค์ พระญาติวงศ์ทั้งมวล ตาม
เนื้อเรื่องในนครกัณฑ์

๓. เพื่อป้องกันอันตรายแก่พระโอรสธิดา เพราะการอยู่ในป่าอาจเกิดอันตรายได้ ทั้งเป็นการสร้างความกังวลในการบำเพ็ญเพียรของพระองค์ และเป็นการขัดขวางโอกาสแห่งการศึกษาของพระโอรส พระธิดา การส่งกลับเมืองด้วยวิธีให้แก่ชุกก แบบมีค่าได้ไปด้วย จึงเกิดผลอย่างสมบูรณ์แก่คนทุกฝ่าย

อาจจะมิข้อโต้แย้งว่า ถ้าเป็นเช่นนั้น ทำไมจึงนำพระโอรส พระธิดา เข้าป่ามาด้วย ไม่เอาไว้ในเมืองกับพระอัยกาเสียเลยเล่า ?

ข้อนี้เราจะพบว่า เหตุการณ์ตอนนั้น มีกระแสการต่อต้านสูงมาก โดยเหตุผลจำเป็นต้องผ่อนคลายสถานการณ์ให้อ่อนความรุนแรงลง ทั้งการพรากจากในลักษณะนั้นรุนแรงเกินกว่าที่จะเพิ่มการปลัดพรากจากลูกเข้าไปอีก แต่เมื่อเหตุการณ์ผ่านมานานพอสมควรแล้ว ทุกคนกลับได้ความคิดที่สมเหตุสมผลขึ้นทุกอย่าง จึงควรดำเนินไปตามครรลองที่ถูกที่ควร เสียที และผลก็ออกมาเช่นนั้นจริง ๆ.

๒. ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้า

๓. ปรากฏว่า เรื่องราวในพระพุทธศาสนาเป็นอันมากเมื่อเกิดอุปสรรคขึ้น จะมีเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นเชิงช่วยให้พ้นที่ติดขัด จะทำให้น่าเชื่อได้อย่างไร

- ที่ว่ามานั้น มีตรงไหนที่ไม่น่าเชื่อกันล่ะ ?

เรื่องในพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏว่ามีเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องนั้น ให้สังเกตว่าหากมาในทางช่วยเหลือแล้ว คนที่ได้รับการช่วยเหลือ จะต้องเป็นคนดี มีคุณธรรมสูง เช่น พระโพธิสัตว์ เป็นต้น เหตุผลเรื่องนี้ จึงอาจพิจารณาสรุปได้เป็นหลายนัย เช่น

๓.๑ เป็นเรื่องของคนดีมีคุณอย่างที่คนไทยเราเชื่อถือกัน การที่บุคคลบางคนไม่ได้รับการช่วยเหลือจากเทวดานั้นมิได้หมายความว่า เทวดาไม่ช่วยคน แต่เป็นเพราะคน ๆ นั้น ไม่มีคุณความดีพอแก่การช่วยเหลือต่างหาก เรื่องนี้ไม่มีข้อควรสงสัยสำหรับคนที่มีคุณสมบัติสูงพอ จนเทวดาให้การรักษา ค้ำครอง แต่กลับมีปัญหามากสำหรับคนที่ไม่ยอมรับความมีอยู่ของเทวดา และคนที่ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากเทวดา แต่เราอาจได้แนวในการพิจารณาเรื่องนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลที่มีบุญบางท่าน เช่น

เด็กชายสิน ที่ถูกอาจารย์จับมัดไว้ที่บ้านใดทำน้ำจนลืมนำไป แต่เมื่อน้ำขึ้นมาจนจะท่วมเด็ก ปรากฏว่าบันไดดอนขึ้น เด็กนอนสบาย อยู่บนบันได ไม่เป็นอันตราย คนที่ศึกษาประวัติพระเจ้าตากสินมหาราชมา ย่อมทราบเรื่องนี้กันดี

นโปเลียน ประสบความสำเร็จอย่างสูง จนได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่คนที่ศึกษาประวัติศาสตร์ยุโรปย่อมเคยได้ยินชื่อ “ปีศาจแดงผู้อยู่เบื้องหลังนโปเลียน” ว่าความสำเร็จ การตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ของนโปเลียน มีผู้ที่ได้นามว่าปีศาจแดง มีอิทธิพลอยู่มาก และความพ่ายแพ้ของนโปเลียนก็ว่ากันว่าเพราะ

ท่านไม่ยอมเชื่อคำห้ามของปีศาจแดงตนนั้น

๓.๒ เป็นเรื่องความพึงใจของผู้รจนาดำราทางพระพุทธศาสนาบางท่าน เพราะเรื่องเทวดาช่วยนั้น จะปรากฏในตำรารุ่นอรรถกตา ฎีกา ซึ่งเป็นคัมภีร์ ในยุคหลัง การพูด การเขียนไปตามความพึงใจของตน เป็นเรื่องปกติธรรมดา ของคนทุกยุคทุกสมัย คนในสมัยนั้นมีความพึงใจในเทวดานูภาพ เมื่อประสบ ปัญหาอะไรเข้า ก็บ่นบานให้เทวดาช่วย เมื่ออุปสรรคเหล่านั้นหายไป ก็เข้าใจ ว่าเป็นอำนาจของเทวดาบันดาลให้เป็นไป คำว่า เทวดาช่วยในปัจจุบัน คือ คำว่า “โชคช่วย” “ดวงดี” ที่ใช้กันแพร่หลายนั่นเอง และไม่เป็นการแปลกอะไรเลย ที่คนซึ่งมีความพึงใจในอำนาจของพระเจ้า เมื่อตนได้รับความสำเร็จในเรื่องใด เรื่องหนึ่งเข้า เกิดความเชื่อว่าเป็นพระเจ้าช่วยตน

๓.๓ เทวดา หรือ เทพ ในพระพุทธศาสนานั้น ท่านจำแนกไว้เป็น ๓ ประเภท คือ

- อุปัตติเทพ เทวดาโดยกำเนิด คือ ท่านเป็นเทวดาจริง ๆ
- สมมติเทพ เทวดาโดยการสมมติ คือ พระราชามหากษัตริย์ ตลอดถึง

ท่านผู้ใหญ่

- วิสุทธิตเทพ ได้แก่ พระอริยบุคคลระดับพระอรหันต์ โดยตรง และท่าน ผู้ทรงคุณธรรมความดี โดยอนุโลม

การช่วยเหลือที่ได้รับ ซึ่งว่ากันว่าเทวดาช่วยนั้น อาจจะเป็นการช่วยเหลือ ของท่านผู้มีอำนาจ หรือมากด้วยคุณธรรมก็ได้

คำว่า “เทวดาช่วย พระเจ้าโปรด ดวงช่วย โชคช่วย เป็นภาษาธรรมดา ๆ ที่ผู้พูด ๆ ไปตามความพึงใจ ความเชื่อมั่นของตน และมีอยู่ทุกยุคทุกสมัย ไม่ใช่ เป็นเรื่องแปลกพิเศษอะไรเลย”

๔ พระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่ มีเหตุผลอย่างไรที่พอจะให้เชื่อได้ว่า พระพุทธเจ้ามีอยู่จริง ๆ

ที่ถามว่า พระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่ นั่น ทราบไหมว่า พระพุทธเจ้าที่สงสัยว่ามีจริงหรือไม่ นั่น คือใคร ? ผู้ถามรู้จักพระพุทธเจ้าในฐานะอย่างไร ?

คนเราแปลกดีเหมือนกัน บางครั้งพูดกันถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้แต่เอาเข้าจริง ๆ ไม่ทราบว่าเรื่องนั้นเป็นจริงหรือไม่ ชาวพุทธเป็นจำนวนไม่น้อยที่กล่าว

พุทธ ธรรม คจฺฉามิ หรือ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส มานานแสนนาน วันดีคืนดีลุกขึ้นมาถามเพื่อนว่า

“พระพุทธเจ้ามีจริงหรือ คนโบราณอุปโลกน์ขึ้นหรือเปล่าก็ไม่รู้ หรืออาจคิดว่า พระพุทธเจ้ามีจริงไหมหนอ ?” เป็นต้น

การตอบว่า พระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่ นั่น เราต้องทราบว่า พระพุทธเจ้าคือใครให้ได้เสียก่อน ท่านได้ให้คำนิยามว่า

“พระพุทธเจ้า คือท่านผู้รู้ดีรู้ชอบด้วยพระองค์เองแล้วสอนบุคคลอื่นให้รู้ตามด้วย”

นี่คือพระพุทธเจ้าในความเข้าใจ ความเชื่อถือของชาวพุทธ ผู้แสดงตนนับถือพระองค์

พระพุทธเจ้าในความหมายดังกล่าว เป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับจีนมีเล่าจื้อ ขงจื้อ เม่งจื้อ ไอคุปต์มีพระนางคลีโอพัตรา กรีกมีโสกราตีส เพลโต อริสโตเติล ก็เป็นบุคคลที่เคยเกิดขึ้นในโลกเมื่อหลายพันปีมาแล้ว มีหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปจารึก และเอกสารบันทึกต่าง ๆ ยืนยันถึงความมีอยู่ของพระองค์ ในฐานะที่เป็นคน ๆ หนึ่ง ผู้ได้อุบัติบังเกิดมา เช่นเดียวกับที่คนทั้งหลายเกิด ดำรงอยู่ และแตกดับไป ในยุคสมัยต่าง ๆ

ที่แปลกมาก คือความมีอยู่ของคนอื่น ๆ เช่นนักปราชญ์ฝรั่ง เป็นต้น ที่กล่าวแล้ว ไม่มีใคร ไปตั้งข้อสงสัยว่าท่านเหล่านั้น มีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ แต่พอเรื่องความมีอยู่ของเจ้าชายพระองค์หนึ่ง ที่ทรงพระนามว่า สิทธัตถราชกุมาร

ผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยการตรัสรู้พระธรรม กลับมีคนสงสัยกัน นี่ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นฝรั่ง และฝรั่งยืนยันว่า พระพุทธเจ้าเป็นฝรั่งที่มีตัวตนอยู่จริง คงไม่มีใครสงสัย เพราะสำหรับคนบางพวกนั้น ขอเพียงฝรั่งว่าเท่านั้นเชื่อถือกันได้ง่ายกับเป็นเทวโองการจากสวรรค์ ช่างน่าอนาถใจจริง ๆ

ความมีอยู่ของพระพุทธเจ้าในแง่ที่ทรงรอบรู้ หรือตรัสรู้ และสมบูรณ์ด้วยพระคุณตามที่พูดกันนั้น หากใช้ปัญญาพิจารณา

ด้วยความรู้สึก

“คนดีวิเศษนั้น หาได้มีเพียงชาติฝรั่งชาติเดียวไม่ โดยที่แท้ ท่านที่เป็นศาสดาของโลก ล้วนแล้วแต่เป็นคนเอเชียทั้งนั้น ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์นั้นไม่ปรากฏว่าฝรั่งเด่นกว่าคนเอเชียในด้านความรู้ ความเข้าใจเรื่องจิตใจ ศิลปกรรม จรรยา ลัทธิธรรม ฝรั่งเก่งในด้านวัตถุเท่านั้น และปัจจุบันนี้ ไม่ปรากฏว่าฝรั่งสามารถควบคุมวัตถุที่ตนคิดค้นขึ้นมาได้ทุกอย่าง และมีอยู่ไม่น้อยที่วัตถุเหล่านั้นกำลังเป็นอันตรายต่อโลก”

ด้วยความรู้สึกดังกล่าวนี้ จะทำให้คนยอมรับความมีอยู่ของพระพุทธเจ้า ในด้านรูปธรรมและนามธรรมที่ท่านจัดเป็นพระคุณ ๓ ประการคือ

๑. พระปัญญาคุณ เราทราบได้จากการศึกษาคำสั่งสอนของพระองค์ที่ทรงจำแนกแสดงไว้เป็นอันมาก ทั้งเรื่องทั่ว ๆ ไป จนถึงเรื่องที่เป็นปรมัตถธรรม อันยากแก่การเข้าใจ แต่ก็เป็นความจริงที่ใคร ๆ ไม่อาจจะปฏิเสธได้ เรายอมรับพระปัญญาของพระพุทธเจ้า ในฐานะผู้สอนคำสอนเหล่านั้น เช่นเดียวกับการยอมรับความมีอยู่ของโสกราตีส เพลโต อริสโตเติล เพราะผลงานทางปรัชญาในด้านต่าง ๆ ของท่าน

๒. พระบริสุทธิคุณ คือพระองค์มีพระทัยบริสุทธิ์ปราศจากกิเลส เราอาจ

ทราบได้จากคำสอน พระพุทธจริยาของพระองค์ เช่นทรงสรรเสริญการบูชาด้วยการปฏิบัติคนเป็นคนดีสำหรับคนทั้งหลายผู้นับถือพระองค์ว่า เป็นการบูชาต่อพระองค์อย่างยอดเยี่ยม ทั้ง ๆ ที่การบูชาเช่นนั้น ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นผู้ได้รับผลโดยตรงด้วยตนเอง ในขณะที่เดียวกันทรงแสดงว่า การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของอันเป็นผลที่พระองค์และพระสงฆ์จะพึงได้รับโดยตรงว่า ผู้การบูชาด้วยการปฏิบัติคนเป็นคนดีไม่ได้ คนมีจิตใจบริสุทธิ์อย่างแท้จริงเท่านั้น จึงจะพูดคำพูดในลักษณะที่ไม่ใส่ใจถึงประโยชน์ตนเช่นนี้ได้

๓. พระมหากรุณาคุณ คือการที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณา มาก นั้นเราจะพบว่างานเพื่อตนของพระพุทธเจ้านั้น ทรงทำสำเร็จตั้งแต่เมื่อตรัสรู้แล้ว เวลาอีก ๔๕ ปีภายหลังจากการตรัสรู้ นั้น เป็นการทำงานเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่คนทั้งหลาย โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหนื่อยยาก ลำบากส่วนพระองค์ แม้ทรงอาพาธหนักจนปรินิพพาน ก็ยังทรงทำงานเพื่อคนอื่นจนวาระสุดท้าย คนที่ไม่มีจิตใจเต็มด้วยความกรุณาต่อคนอื่น ไม่มีใครยอมลำบากตนเพื่อคนอื่นเช่นนี้หรือ

อีกประการหนึ่ง ความมีอยู่ของสถาบันสงฆ์ ในประเทศต่าง ๆ สืบต่อกันมาอย่างมีระบบ มีกฎเกณฑ์ ประวัติความเป็นมา ย่อมเป็นการแสดงว่า ต้นเดิมที่สร้างสถาบันนี้ขึ้นมา นั้นมีอยู่และท่านผู้นั้นเอง ที่เรียกกันว่า พระพุทธเจ้า

เรื่องพระพุทธเจ้ามีหรือไม่นั้น อย่าปฏิเสธด้วยเหตุเพียงว่า ตนไม่เห็น ตนก็ไม่เชื่อ เพราะเรื่องในโลกนี้ทั้งในปัจจุบันและอดีตมีมากเหลือเกิน ที่เราไม่ได้เห็นแต่เราต้องเชื่อ เพราะอาศัยปัจจัยในการเชื่ออย่างอื่น ๆ เช่นความมีอยู่ของปู่ของปู่ตนไม่มี เรื่องความมีอยู่ของพระพุทธเจ้า ทั้งในด้านรูปธรรม และนามธรรม ก็นับเดียวกัน

๕. พระพุทธเจ้าเป็นคน ผู้พระเจ้าในศาสนาเทวนิยมไม่ได้ เพราะท่าน

เป็นเทวดา

จะให้สู้กันในฐานะอะไรละ ?

ที่ถามมานั้นแสดงว่า พระเจ้าดีกว่าพระพุทธเจ้าเพราะว่าเป็นเทวดา ซึ่งผู้ถามมีความเข้าใจว่า เทวดาดีกว่ามนุษย์ การ จะพูดเพียงกำเนิดอย่างเดียว เราไม่อาจวัดกันว่าใครเก่งกว่า ดีกว่าหรือ เพราะความจริงที่ยอมรับกันเป็นสากลนั้น ความดีความเลวของคน ไม่ได้ถูกกำหนดกันที่ชาติกำเนิด แต่กำหนดโดย ใช้การกระทำของเขาเหล่านั้นเป็นเครื่องตัดสิน

อันที่จริง พระพุทธศาสนาหาได้มีหลักการที่จะนำเอาพระพุทธเจ้าไปเปรียบเทียบกับใคร ๆ อันมีลักษณะแข็งคืออดีตแต่ประการใดไม่ ในเรื่องนี้ สันถัมภ์ กุมารพรหม ซึ่งมีกำเนิดสูงกว่าเทวดาหลายชั้น ได้กล่าวไว้ว่า

ในหมู่มนุษย์ผู้รังเกียจกันด้วยชาติกำเนิด กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสุด แต่ท่านผู้สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พระพุทธเจ้านั้น ทรงมีพระคุณที่เราสวดกันว่า วิชชาจรณสมบุณโน แปลว่า ทรงสมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เทวดา มาร พรหม ยอมรับว่าพระองค์ ทรงประเสริฐกว่าพวกเขา จนพวกเขายอมรับนับถือพระองค์เป็นสรณะกัน เป็นอันมาก

แสดงว่า สันถัมภ์ กุมารพรหม เป็นต้น ยอมรับความจริงในส่วนนี้ แต่คนกลับพยายามยึดยึดความถือตัว ยกตนข่มท่าน ให้แก่เทวดาผู้ยอมรับความจริงดังกล่าวแล้ว

จะไม่ใช่เป็นการฟุ้งซ่านมากไปหรือ ?

๖พระพุทธเจ้ายังต้องมีพ่อแม่ แต่พระเป็นเจ้าไม่ต้องมีเพราะเป็นผู้สมบูรณ์ที่สุด จึงมีเองเป็นเองได้ พระเป็นเจ้าจึงวิเศษกว่าพระพุทธเจ้า

- เรื่องนี้ก็ว่ากันไปอีกเช่นเคย ดูเหมือนไม่มีในหลักการของศาสนา

เทวนิยมเสียด้วย แต่คนก็พยายามจะเอามานะอันเป็นกิเลสหยาบ ๆ ไปใส่ให้ พระเป็นเจ้าเสมอ พระเป็นเจ้าน่าจะปราม ๆ ศิษย์พวกนี้เสียบ้าง พระอินทร์ เสียสถานะของจอมเทพในชมพูทวีปนั้น เพราะลูกน้องชอบเบ่งนั่นเอง แสดง กฤษดาภินิหารเสียจนพระอินทร์เสียคน ถูกลดฐานะลงมาเป็นระดับเทวดาเจ้า สวรรค์เพียงชั้นเดียว

ดังได้กล่าวแล้วว่า คำถามนี้หาได้เกิดจากหลักการของศาสนาประเภท เทวนิยมไม่ แต่เมื่อก่อกวามาเช่นนี้เราก็อาจได้หลักที่ควรแก่การพิจารณาคือ พระพุทธเจ้านั้นได้นามว่า สยัมภู แปลว่าผู้เป็นเอง หมายถึงการตรัสรู้ของ พระองค์ เกิดขึ้นด้วยความเพียรพยายามของพระองค์ หาได้มีใครบันดาลให้ เกิดขึ้นไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อที่ควรพิจารณาลำหรับปัญหาข้อนี้ คือ

ตามหลักความจริงแล้ว สรรพสิ่งย่อมเกิดมาจากเหตุ ไม่มีสิ่งอันใด เกิดขึ้นโดยปราศจากเหตุ แต่ด้วยสมมติฐานที่ว่า พระเจ้าเกิดเป็นสยัมภู โดย ปราศจากเหตุนั่นเอง ข้อที่ควรเปรียบเทียบสำหรับผู้

ต้องการเปรียบเทียบ คือ

ความเป็นเองของพระเจ้า เปรียบเหมือนคนที่รำรวยเพราะเกิดมารวย กับความเป็นเองของพระพุทธเจ้า เปรียบเหมือนความรำรวยของคนที่เกิดขึ้น จากความเพียรพยายามของตนเองในสายตาของบัณฑิต พอจะบอกได้หรือไม่ ว่าระหว่างคนทั้งสองนั้น ใครคือคนที่มีคุณสมบัติ ฝีมือ ความสามารถควรแก่ การนับถือมากกว่ากัน ?

การเผยแผ่ศาสนา แบบยกตนข่มท่านนั้น นักศาสนาทั้งหลายควรยุติได้ แล้ว เพราะนั่นหาใช่คุณสมบัติที่ดีของนักศาสนาไม่ เพราะเป็นการกล่าวร้าย การล้างผลาญกันระหว่างศาสนาต่อศาสนาที่น่าขายหน้ามากที่สุด คือ

“การเผยแผ่ศาสนา ด้วยวิธีโจมตีอีกศาสนาหนึ่งนั้น แสดงให้เห็นว่า ตนเองไม่ได้รับผลจากศาสนา แม้แต่วจีทุจริตก็ยังละไม่ได้ แล้วยังจะไปเผยแผ่

ศาสนาของตนให้คนอื่นนับถืออีกหรือ?”

งานที่นักศาสนาแต่ละศาสนาควรทำในปัจจุบัน คือการทำศาสนิกในศาสนาของตนให้เป็นศาสนิกที่ดีให้ได้ ในขณะเดียวกัน ควรมีการร่วมมือประสานงานกัน เพื่อให้เกิดผลในทางดำรงอยู่อย่างมั่นคงแห่งศาสนาทั้งหลาย เพราะศาสนาแต่ละศาสนานั้น มีความดีพอที่จะสร้างศาสนิกให้เป็นคนดีได้ในระดับต่าง ๆ ถึงเวลานั้นแล้ว ที่นักศาสนาจะกล่าวคำว่า

“ขอให้เรามาร่วมมือกันเถิด อย่าได้คำทอทะเลาะวิวาทกันเลย.”

๗. พระพุทธเจ้าตรัสรู้เพราะพระเจ้าคโลใจ จะตรัสรู้เองไม่ได้ เด็กจะพูดเองไม่ได้ ต้องมีคนสอนหรือได้ยินคนอื่นพูดจึงพูดได้ฉันใด การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็ต้องอาศัยการคโลใจของพระเจ้า หรือท่านว่าไม่จริง

- ไม่ว่าอะไรหรือ จะว่าอย่างไรก็ว่ากันไป ปัญหาข้อนี้มาตะเถาเดียวกับข้อก่อน ๆ คือพวกกันเอาเอง แต่นำไปใส่โอฐของพระเจ้า การพูดจึงต้องพูดแบบสมมติ ตามปัญหาที่ถามมา คือ สมมติว่าถ้าพระเจ้าคโลใจได้จริงแล้ว

ทำไม พระเจ้าจึงได้คโลใจให้พระพุทธเจ้าตรัสรู้ มาแสดงธรรม ประกาศศาสนาที่ขาดการยอมรับนับถืออำนาจของพระเจ้าเล่า ทั้ง ๆ ที่พระเจ้าเองก็ต้องการให้คนนับถือจงรักภักดีต่อพระองค์มิใช่หรือ การกระทำเช่นนั้นเป็นการกระทำของคนฉลาดหรือ ?

ทำไมพระเจ้าไม่คโลใจให้คนในศาสนาพุทธ เช่น เต่าขงจื้อ และแม้แต่คอมมิวนิสต์ให้หันมานับถือพระองค์ให้หมด เพื่อจะได้มีศาสนาเดียวในโลก ?

ปัจจุบัน คนกำลังเตรียมกองกำลังเป็นอันมากเพื่อเตรียม รบกัน หากพระเจ้าคโลใจให้คนตรัสรู้ได้จริง ก็น่าจะคโลใจให้รัฐบาลของทุกประเทศในโลกหยุดความคิดในทางแสวงหาอำนาจกันให้หมด นำเอาเงินที่ต้องใช้ไปเพราะการสงคราม เตรียมสงครามสร้างแสนยานุภาพทางทหารมาแก้ไขปัญหาเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชนจะไม่ดีกว่าหรือ ?

ในเมื่อปัญหาข้อนี้ ตอบไปตามคำสมมติ เรื่องทั้งหมดจึงถือเพียงการสมมติเอา แต่ข้อที่น่าจะกำหนดกันไว้ คือ

พระเจ้าไม่ได้ว่าไว้ อย่างน่าอะไรไปใส่โอฐของพระเจ้าเลย

ข้อใดที่พระพุทธเจ้า ไม่ได้ทรงแสดงไว้ อย่าได้กล่าวอ้างพระองค์เลย

ข้อใดที่ศาสนา ผู้บังคับบัญชาผู้ใหญ่ ไม่ได้พูด อย่าอ้างกันนักเลย

เพราะนั่นย่อมเป็นการทำลายทั้งตนเอง และเกียรติภูมิของผู้ที่ตนเองกล่าวอ้าง ผู้ใหญ่ในระดับต่าง ๆ ต้องดับคืนสิ้นชื่อไปมากต่อมาก เพราะบริวารอ้างกันจนเสียคนนั่นเอง.

๘. ฟังพระพุทธเจ้า ผู้ฟังพระเจ้าไม่ได้ เพราะพระเจ้าดับไปแล้ว แต่พระเจ้ายังอยู่ให้ฟัง และการฟังเทวดาย่อมดีกว่าฟังมนุษย์ ข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร

- เรื่องนี้ขึ้นอยู่กับความซาบซึ้ง การยอมรับถึงคุณค่าของสิ่งที่ตนยึดถือพอใจ เหมือนกับเพลงที่ร้องกัน ความว่า

“ซื่อตรงแก่งแสนสบาย อีกคนบอกว่าแพ้ควายแท้เทียว เพราะไม่หวาดเสียวเหมือนซื่อตรง”

เรื่องการฟังพระเจ้า กับ พระพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกัน ใครเห็นคุณค่าของใครมากกว่าก็ย่อมกล่าวว่า ฝ่ายนั้นดีกว่า นอกจากคนมีความรู้ลึกว่า

“ซื่อควายซื่อแก่งก็เหมือนกัน เพราะพระจันทร์ดวงเดียวกัน”

ใครจะถือพระพุทธเจ้าเป็นที่ฟัง หรือจะถึงพระเจ้าเป็นที่ฟังก็ตาม ย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนมีศาสนาเป็นหลักใจในการดำรงชีวิตเช่นเดียวกัน เมื่อเกิดการยอมรับในประเด็นนี้ได้แล้ว การอ้างฟังใครดีกว่าใครก็ไม่จำเป็น เพราะต่างคนต่างจะยึดมั่นในแนวทางของตน ทำตนให้เป็นศาสนิกที่ดีในศาสนานั้น ๆ ก็จะได้รับผลตามควรแก่การปฏิบัติ ตามหลักการในศาสนานั้น ๆ

แต่ถ้าเราจะพูดกันตามหลักความเป็นจริงแล้วทั้งพระพุทธเจ้าและ

พระเจ้า ได้แสดงฐานะของตนเองออกมาอย่างเปิดเผยที่สุด คือ

“จงช่วยตนเองก่อน แล้วพระเจ้าจะช่วยเจ้า”

นี่คือหลักในศาสนาที่นับถือพระเจ้า

“ความเพียรพยายาม อันเธอทั้งหลายพึงทำเอง

ตถาคต เป็นเพียงผู้บอกให้เท่านั้น”

จากข้อความเหล่านี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระเจ้ายกย่อง พระพุทธเจ้า ก็ดี ทำหน้าที่ชี้แจง แสดงทางถูกทางผิด ให้คนได้พิจารณาเอาเท่านั้น หาได้มีอำนาจในการดลบันดาล ให้ใคร ๆ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามที่ตนต้องการได้ ไม่ ด้วยอำนาจพระมหากรุณาที่พระพุทธเจ้าและพระเจ้ามียุทธนั้น หากท่านมีอำนาจในการดลบันดาลแล้ว ท่านคงดลบันดาลให้คนพ้นทุกข์กันหมดแล้ว โดยเฉพาะพระพุทธเจ้าเองหากดลบันดาลได้ ก็ไม่ต้องลำบากพระวรกายเที่ยวสั่งสอนคนอยู่ถึง ๔๕ ปีหรือก ดลบันดาลกันประเดี๋ยวเดียวก็เป็นสุขกันหมดโลกแล้ว แต่งานของพระพุทธเจ้าเป็นงานที่ทรงทำเพียง

ชี้ทางบรรเทาทุกข์ และชี้สุขเกษมศานต์

ชี้ทางพระนฤพาน อันพ้นโศกวิโยคภัย

ใครจะถึงใครเป็นที่พึ่งก็ตาม ควรจะทราบเงื่อนไขในการพึ่งว่า ท่านที่เรายึดถือเป็นที่พึ่งนั้น จะสามารถช่วยเราได้ในขอบข่ายแค่ไหนเพียงไร ไม่ใช่พอถึงใครเป็นที่พึ่งแล้ว ตนเองไม่ต้องทำอะไรเลย ทุกอย่างขึ้นอยู่กับท่านผู้เป็นที่พึ่งของเราทั้งหมด ไม่มีที่พึ่งเช่นนั้นในโลกนี้ ไม่ว่าในศาสนาใดก็ตาม

คนที่พึ่งคนอื่น และทุกอย่างต้องขึ้นอยู่กับคนที่ตนพึ่งทั้งหมดนั้น หากจะมีก็มีเพียงคนปัญญาอ่อน คนพิการทางร่างกาย ทางสมองเท่านั้นที่ช่วยตนเองไม่ได้ ส่วนคนปกติธรรมดาแล้วอย่าไปคิดหวังที่พึ่งเช่นนั้นเลย เพราะจะเสียเวลาและตายเปล่าโดยไม่ได้ประโยชน์อะไรขึ้นมา

เมื่อพระเจ้า พระพุทธเจ้า ทรงเป็นที่พึ่งได้โดยฐานะดังกล่าว ปัญหาเรื่องที่

ฟังจึงมีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญ กับคนที่ถึงพระเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นที่ฟังว่า
“ศาสนิกในศาสนาเหล่านั้น จะสามารถนำเอาคำสอนในศาสนาของ
ตน มาลงมือปฏิบัติจนสามารถพัฒนาจิตใจ ความประพฤติ และขจัดทุกข์ ได้
รับความสุข อันเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนเหล่านั้นมากน้อยแค่ไหน
เพียงไร”

การถึงพระพุทธเจ้าได้อย่างสมบูรณ์นั้น ทำให้คนได้บรรลุมรรค ผล
นิพพาน อันเป็นการดับกิเลส และความทุกข์ได้ทั้งหมด

การถึงพระเจ้าเป็นที่ฟัง คือการเข้าร่วมกับพระเจ้าตลอดนิรันดร ใคร
เห็นว่าอะไรดีกว่าก็เลือกเอา โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องไปตำหนิคนอื่น หรือยก
ตนข่มท่าน

เมื่อทำได้เช่นนี้เอกภาพระหว่างคนนับถือศาสนาต่างๆ ก็จะเกิดขึ้นได้
โดยไม่จำเป็นจะต้องนับถือศาสนาเดียวกัน หรือ มีพระเจ้าองค์เดียวกัน

ส่วนข้อที่ว่า “ฟังเทวดาย่อมดีกว่าฟังมนุษย์” นั้น

ข้อนี้ เป็นเรื่องของความสมัครใจ ที่บุคคลนั้น ๆ เลือกเอาเองเช่นเดียวกัน
แต่ที่ไม่ควรลืม คือเทวดากับมนุษย์นั้นมี กิเลส โลก โกรธ หลง เหมือนกัน แต่
มีชาติกำเนิดแตกต่างกัน เหมือนคนไทยกับคนต่างชาติ การถือว่า ฟังเทวดาดี
กว่าฟังมนุษย์นั้น ได้แสดงออกมาให้เห็นตามสมควรว่าคนไม่น้อยมีความฝังใจ
ในเรื่องนี้มากพอสมควร เช่น

การเที่ยวอ้อนวอนบวงสรวงเทวดาเพื่อให้คลบ้นดาลให้ตนได้อย่างนั้น
อย่างนี้ ขอหวยขอเบอร์กันจนขาดการตั้งใจทำมาหากิน บางรายร้ายแรงจน
ต้องขายทรัพย์สิน เพราะไปหวังฟังเทวดากัน เทวดาฟังได้จริงหรือไม่ ก็น่าจะ
รู้ ๆ กันอยู่แล้ว

เกิดการดูหมิ่นตนเอง ไม่เชื่อความสามารถวิชาความรู้ของตน ทำอะไรไม่
ค่อยใช้สติปัญญา แต่ต้องการพึ่งอำนาจภายนอก มีเทวดาเป็นต้น ความยากจน

ความตกต่ำในด้านฐานะวิชาความรู้ก็ตามมา คนในชาติใดก็ตามที่ไม่หวังพึ่งอำนาจภายนอกมากเกินไป แต่อาศัยเหตุผลสติปัญญาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ความเจริญในด้านต่าง ๆ ก็จะเกิดขึ้นได้ จนปานนี้แล้วคนในบ้านเมืองของเราบางพวก ยังหลงมอบความเป็นอยู่ของตนให้ขึ้นอยู่กับการคลบบันดาลของอำนาจภายนอก แล้วจะโทษใครกันเล่า ?

เทวดานั้น แม้แต่ศาลจะอยู่ก็ต้องให้คนสร้างให้ หากอำนาจในการช่วยเหลือมีจริง เทวดาก็คงไม่เก่งเกินพระเจ้าคือจะช่วยให้เฉพาะแก่คนที่ช่วยตัวเองก่อนแล้วเท่านั้น เรื่องเทพารักษ์กล่าวกับคนจับเกวียน ผู้อ่อนวอนให้เทวดาช่วยเมื่อล้อเกวียนตกหล่มลึก วัลลาหนีไปไม่ไหว ที่ว่า

“เจ้าจงเอาบ่าแบกลูกล้อ แล้วเข้มนวให้เดิน ลูกล้อก็จะเคลื่อนที่พ้นจากหล่มได้ การที่ร้องโวยวายไปเสียก่อน โดยยังไม่ได้ทดลองกำลังของตน ใครเล่าเขาจะช่วยเจ้าได้”

คำกล่าวนี้ ย่อมเป็นตัวอย่างอันดีของคนหวังพึ่งอำนาจภายนอกเพียงอย่างเดียว โดยตนไม่ต้องลงทุนใช้ความเพียรพยายามแต่ประการใด คนเรานั้น หากอยู่ในสภาพดังกล่าวแล้วไม่ว่าจะถึงพระพุทธเจ้า พระเจ้า เทวดา หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างอื่น ก็ไปไม่รอดเสมอกันทั้งนั้นแหละ.

๕. พระรัตนตรัย จะเป็นสรณะที่พึ่งได้อย่างไร เมื่อพระพุทธเจ้าก็เข้านิพพานดับสิ้นไปแล้ว พระธรรมก็ไม่มีตัวตน พระสงฆ์ก็ต้องพึ่งชาวบ้านอยู่?

- เอากันอย่างนั้นเชียวหรือ ? ไม่เป็นไร จะว่าอย่างนั้นก็ได้ แต่ประเด็นต่าง ๆ นั้น คุณเหมือนเจ้าของปัญหาจะไม่เข้าใจชัดเลย แม้แต่เพียงประเด็นเดียวซึ่งก็น่าเห็นใจอยู่

ข้อที่เราควรทำความเข้าใจนั้น มีหลายประการ เมื่อเข้าใจหมดแล้ว จะได้แนวคิดเองว่า พระรัตนตรัยสามารถเป็นที่พึ่งได้หรือไม่ คือ

๑. พระรัตนตรัย คืออะไร ? คำว่า พระรัตนตรัยบางครั้งก็รู้สึกว่าง่าย ที่

จะตอบว่าท่านเป็นใคร เพราะเรามักจะแปลกันว่า แก้ว ๓ ประการ แต่ในความหมายที่เต็มรูปนั้น

พระพุทธเจ้า คือท่านผู้รู้ดีรู้ชอบด้วยพระองค์เอง และสอนบุคคลอื่นให้รู้ตามด้วย

พระธรรม คือคำสอนของพระพุทธเจ้าอันมีลักษณะเป็นระบบคำสอนที่ทรงแสดงไว้ดีแล้ว ชัดเกลาจิตใจคนจากบาปอกุศล นำคนให้พ้นจากอำนาจของกิเลสและความทุกข์ สร้างความสุขให้เกิดขึ้นทางกาย จิตของคนที่ปฏิบัติตาม

พระสงฆ์ คือหมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วย

แต่เมื่อพระพุทธเจ้าก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปได้ทรงแสดงว่า

“ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใด อันเราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว”

จากพระพุทธานุญาตข้อนี้ ชี้ให้เห็นว่า “หาได้เป็นนามธรรมเฉพาะพระธรรมเท่านั้นไม่ แม้แต่พระเจ้า ก็ทรงดำรงอยู่ในรูปของนามธรรมเช่นกัน”

สำหรับพระสงฆ์นั้น ท่านแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ

สมมติสงฆ์ หมายถึงลูกชาวบ้านที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา ถูกต้องตามกรรมวิธี ตามพระวินัย อาจจะบวชแล้วสึก หรือ อยู่ตลอดก็ตาม หากยังไม่ได้บรรลุมรรคผล ก็ยังคงเป็นสมมติสงฆ์อยู่ตลอดไป

อริยสงฆ์ คือสมมติสงฆ์ที่ปฏิบัติไปตามพระธรรมวินัยจนสามารถจัดกิเลสออกได้จากจิตใจน้อยมากตามลำดับ จนถึงหมดสิ้นทั้งเพลิงทุกข์และเพลิงกิเลส ท่านเรียกว่า อริยสงฆ์

พระสงฆ์ทั้งสองประเภทนี้ คือการสะท้อนออกของพระธรรม อันเป็น

ส่วนนามธรรม การสะท้อนออกนั้นปรากฏให้เห็นได้ด้วยสายตา คือ

“เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรงแล้ว ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร”

เมื่อเป็นเช่นนี้ คุณธรรมที่ทำให้คนให้เป็นพระสงฆ์ คือ “การปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร” จึงเป็นนามธรรมเช่นเดียวกัน เมื่อคุณธรรมเหล่านี้ แสดงพฤติกรรมต่อจิตของใครได้ ลูกชาวบ้านทั้งหลาย ก็จะได้นามว่า พระสงฆ์ ใน ความหมายที่สมบูรณ์

คำว่า ถึง พระรัตนตรัยเป็นสรณะนั้น ข้อที่ควรทำความเข้าใจ คือคำว่า ถึง กับ คำว่า สรณะ

คำว่า ถึง ออกมาจากคำบาลีว่า “คจฺฉามิ แปลว่า ไป หรือ ถึง” ในกรณีนี้เราจะพบว่าอาการไปนั้น จะจบลงเมื่อถึง เช่น ไปโรงเรียน ตราบใดที่เรายังเดินทางอยู่เราก็ได้ชื่อว่าไปโรงเรียนอยู่ตราบนั้น เมื่อถึงโรงเรียน กิริยาไปก็จบลงกลายเป็นถึงโรงเรียน

เราได้ชื่อว่า ถึงโรงเรียนเมื่อไร

เราถึงโรงเรียน ก็เมื่อเราได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน เช่น ห้องเรียน ชายคา เป็นต้น หากเราไม่ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งหรือสถานที่นั้น เราจะพูดว่าถึงสถานที่นั้นไม่ได้ฉันใด การถึงพระรัตนตรัย ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันฉันนั้น คือ

เราจะต้องปฏิบัติกาย วาจา ใจ ของตนให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับคุณของพระรัตนตรัย คือการน้อมนำเอาคุณของพระรัตนตรัยมาไว้ในตน ให้กายวาจาใจของตนแสดงออกมาผสมกลมกลืนกันกับพระรัตนตรัย

คุณของพระพุทธเจ้า คืออะไร

พระคุณของพระพุทธเจ้า แม้จะมีการอธิบายจำแนกออกไปมากอย่างไรก็ตาม อาจสรุปได้เป็นพระคุณ ๓ ประการ คือ

อัครคุณ ได้แก่พระคุณส่วนพระองค์ คือ พระปัญญาคุณ

ทรงประกอบด้วยพระปัญญา รู้แจ้งแทงตลอดสรรพสิ่งตามความเป็นจริง พระบริสุทธิคุณ ทรงมีพระทัยบริสุทธิ์จากกิเลส เครื่องเศร้าหมองใจนานาประการ

ปรหิตคุณ คือพระคุณที่เป็นส่วนเกื้อกูลแก่คนอื่น ได้แก่ พระมหากรุณาคุณ ทรงมีพระมหากรุณาต่อสรรพสัตว์ไม่เลือกหน้า ทรงกระทำการที่เป็นการเกื้อกูล เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่สรรพสัตว์

คุณของพระธรรม คืออะไร

คุณของพระธรรม เมื่อก่่าวโดยสรุป คือการน้อมนำเอาพระธรรมอันพระพุทธรเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว มาขัดเกลา กาย วาจา ใจ ให้ออกจากการเคลื่อนไหวไปตามอำนาจของกิเลส กลับมาเคลื่อนไหวไปตามครรลองแห่งธรรม จนเกิดความสงบจากเวรภัย บาปกรรม และกิเลสนานาประการ

ผลจะเกิดขึ้นได้เช่นนั้น ก็ต้องอาศัยการสร้างคุณสมบัติของพระสงฆ์ดังกล่าวแล้ว ให้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของตน

เมื่อบุคคลได้ปฏิบัติตนให้ผสมกลมกลืนกับคุณของพระรัตนตรัยเช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งแท้จริง เมื่อถึงพระรัตนตรัยในลักษณะนี้ พระรัตนตรัยก็จะเป็นสรณะได้

สรณะ อันได้นามว่าเป็นที่พึ่งนั้น มีความหมายว่าอย่างไร

คำว่า สรณะ ท่านแปลว่า เป็นเครื่องเบียดเบียน กำจัด นำออก ย้าย ภัยอันตราย ความสะดุ้ง ความทุกข์ใจ และเป็นที่ยอาศัยไป เป็นที่ระลึก เป็นที่พึ่งกำจัดภัย

จากที่กล่าวมานี้ พอจะได้ข้อสรุปว่า หากเราพึ่งพระรัตนตรัย ด้วยการทำตนให้ผสมกลมกลืนกับคุณของพระรัตนตรัยแล้ว แม้เพียงมีเมตตา กรุณา เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ ไม่ประพฤตติผิดในทางประเวณี เจรจาถ้อยคำที่เป็นคำลัศย คำจริง คำไพเราะอ่อนหวาน คำสमानสามัคคี คำมีประโยชน์และมีสติ ใน

การทำ พุค คิด พระรัตนตรัยก็จะเป็นที่พึ่งได้อย่างแท้จริง เพราะการปฏิบัติดังกล่าว ย่อมปิดกั้นกระแสแห่งเวรภัยในชีวิตได้เป็นอย่างดี

ส่วนคำว่า แม่พระสงฆ์ ก็ยังต้องอาศัยชาวบ้านนั้น ควรจะมองถึงความจริงที่ปรากฏในสังคมบ้าง อันที่จริงแล้ว คนเราที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ไม่มีใครพึ่งคนอื่นอย่างเดียว หรือเป็นที่พึ่งของคนอื่นเพียงอย่างเดียว แต่เราดำรงอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เศรษฐี ยังต้องพึ่งข้าวจากชาวนา ชาวนาก็ต้องอาศัยปัจจัยในการดำรงชีวิตจากพ่อค้า

แม้รัฐบาลซึ่งเป็นผู้ปกครองประเทศ ก็ต้องพึ่งภาษีอากรจากราษฎร เพื่อใช้จ่ายในการบริหารประเทศ ในขณะที่เดียวกันราษฎรก็ได้พึ่งพาอาศัย ได้รับการคุ้มครองป้องกันภัย และบริการจากรัฐ

ชาวบ้านบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ชาวบ้านก็อาศัยพระสงฆ์ในการทำบุญให้ทานของตน และได้รับการแนะนำสั่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากพระสงฆ์

อาจจะมีคนข้องใจว่า การที่ชาวบ้านถวายทานแก่พระสงฆ์นั้น ไม่เป็นการแสดงว่า ชาวบ้านเป็นที่พึ่งของพระสงฆ์หรือ

มองเผิน ๆ ก็ควรจะเป็นอย่างนั้น แต่หากเรามองให้ซึ่งลงไปจะพบว่า เป็นการอาศัยกันและกันระหว่างชาวบ้านกับชาววัด พึ่งเห็นตัวอย่างในการถวายทาน จะจบลงด้วยคำว่า

“เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย แก่ญาติทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น ที่มีชีวิตอยู่ และละโลกนี้ไปตลอดกาลนาน เทอญ”

การให้ทาน และการทำบุญอย่างอื่น จึงเป็นเรื่องของการอาศัยกันและกัน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า ด้วยการทำบุญต่อพระสงฆ์นั้น จะทำให้เขาได้ประสบผลดังกล่าว เขาจึงทำ หากเขาไม่เห็นผลอะไรเขาไม่ทำหรอก.

๑๐. พระพุทธเจ้าเสด็จออกผนวช เป็นการทอดทิ้งครอบครัวให้ได้รับ

ความลำบาก จะไม่ทำให้ชื่อว่าโหดร้ายนักหรือ

- อย่างนี้เขาเรียกว่า คิดเอาเอง เพราะความเห็นแก่ตัวและไม่เข้าใจเหตุผลของคนที่ทำงานเพื่ออุดมการณ์อันยิ่งใหญ่

ก็อย่ารู้เหมือนกันว่า ครอบครัวยุคของพระพุทธเจ้ายากจนนักหรือ พอขาดคนไปคนหนึ่งก็ลำบากกันแล้ว อย่าลืมนะ ครอบครัวยุคพระพุทธเจ้าเป็นกษัตริย์อยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ มีข้าราชการบริพารแวดล้อมคอยถวายความสะดวกทุกอย่าง อย่างนี้หรือเรียกว่าลำบาก

“ถ้าอย่างนั้น ใครเล่าที่ไม่ลำบาก ?”

เอาเถอะสมมติว่าลำบากก็แล้วกัน ลำบากมากเสียด้วย แต่เราก็ต้องมองความจริงที่มีอยู่ใกล้ตัวของเรา เช่น

ทหารไปราชการสงคราม ทอดทิ้งลูกเมียให้อยู่ข้างหลัง บางคนไปแล้วก็ไม่ได้กลับมา ทหารเหล่านั้น โหดร้ายมากไหม นายแพทย์ และผู้ทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ทั้งหลาย ต้องไปช่วยเหลือคนอื่นจนไม่ค่อยได้มีโอกาสให้ความอบอุ่นแก่ครอบครัว คนเหล่านั้นโหดร้ายหรือ

คนที่ไปทำมาหากินในต่างถิ่น เพื่อนำเงินทองมาเลี้ยงครอบครัว ปล่อยให้ลูกเมียให้คอยแล้วคอยอีก คนเหล่านั้นได้ชื่อว่าโหดร้ายหรือเปล่า

ไม่มีคนที่มีสติสัมปชัญญะคนใดหรอก ที่จะดำหนิติเตียนคนเหล่านั้นว่า เป็นคนโหดร้าย มีแต่ยกย่องเป็นนักบุญ เป็นวีรชน เป็นผู้รักลูกรักเมียกันทั้งนั้น

พระพุทธเจ้าก็ทำนองเดียวกัน พระองค์เสด็จออกไปจากวัง เพื่อแสวงหาพระธรรมอันวิเศษ ซึ่งเป็นอริยทรัพย์เพื่อแจกจ่ายแก่ชาวโลกทั้งหลาย ผู้ปรารถนาความสุขความเจริญ เป็นการปราศจากพระญาติวงศ์เพียง ๖ ปี แต่กลับมาด้วยสมบัติอันเป็นอมตะ ช่วยให้พระญาติใกล้ชิดที่เรียกว่าครอบครัว พระญาติอื่น ๆ และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้ได้รับผลแห่งพระธรรม เป็นการอำนวยประโยชน์อันไพศาล ตราบเท่าปัจจุบัน อย่างนี้หรือเรียกว่าโหดร้าย ?

๓. ปัญหาเกี่ยวกับศีล

๑๑. พระพุทธศาสนาห้ามฆ่าสัตว์ ทำไมจึงอนุญาตให้กินเนื้อสัตว์ ?

- นั่นนะซี นึกคิดเหมือนกันนะ ข้อที่นึกคิดนี้แหละ จึงควรคิดไปตามลำดับ คืออย่างไร ?

คือ “การตัดสินว่าบาปหรือบุญในพระพุทธศาสนานั้น ท่านกำหนดด้วยเจตนาเป็นสำคัญ”

“เจตนากิน กับ เจตนาฆ่า คนละเจตนากัน”

เรื่องนี้เห็นจะต้องพูดกันมากหน่อย จึงขอยึดหลักไว้ก่อน เรื่องปรากฏในพาโลวาทชาดก ทุกนิบาต ความย่อว่า พระโพธิสัตว์บวชเป็นดาบส คฤหบดีคนหนึ่งต้องการจะแก่งท่านจึงนิมนต์มาฉันที่บ้าน ด้วยอาหารที่เป็นปลาและเนื้อ เมื่อดาบสนั้นเสร็จแล้ว คฤหบดีก็กล่าวว่า

หนตุวา ฆตุวา วริตุวา จ เทติ ทานํ อสญฺญโต

อิทิสํ ภตุตํ ภูชฺชมาโน ส ปาปมฺปุลิมฺปติ

บุคคลผู้ไม่สำรวม ประหาร ทรมาน ฆ่าสัตว์ให้ตายแล้ว ย่อมให้ทาน ผู้บริโภคภัตตรเช่นนี้ต้องติดบาป

พระดาบสโพธิสัตว์ตอบว่า

ปุตฺตทวารมฺปิ เจ หนตุวา เทติ ทานํ อสญฺญโต

ภูชฺชมาโนปิ สปุปลญฺโญ น ปาปมฺปุลิมฺปติ

บุคคลผู้ไม่สำรวม แม้จักฆ่าบุตรและภรรยาให้ทาน ผู้มีปัญญาแม้บริโภค ย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยบาป

ทำไมจึงพูดว่า เจตนากิน กับ เจตนาฆ่า เป็นคนละเจตนากันเล่า ?

เพราะความจริงเป็นเช่นนั้น คนกินนั้นไม่มีเจตนาเกี่ยวข้องกับการฆ่าแต่ประการใด ถ้าคนกินเนื้อสัตว์เพียงอย่างเดียวเป็นบาป ก็แสดงว่า พระพุทธเจ้า

ก็ดี พระอรหันต์ก็ดี ทรงสวยและฉันอาหารที่ท่ายกบริจาคถวาย ก็ต้องเป็นบาปด้วยเมื่อเป็นบาปด้วยก็เป็นการปฏิเสธว่า พระพุทธเจ้ายังไม่ละบุญและบาปได้แล้ว ตามที่ท่านกล่าวว่า “บุญญาปาปพหิโน คือ มีบุญและบาปอันละได้แล้ว”

พระพุทธเจ้าทรงสวยเนื้อหรือไม่ ?

ตามพระวินัยปิฎก บอกไว้ชัดเจนว่า ทรงสวยเนื้อเช่นเดียวกัน เพราะทรงดำรงชีวิตด้วยอาหารที่ท่ายกเขาถวาย ตามที่เขามีอยู่ บริโภคกันอยู่ และโภชนะอันประณีตก็ทรงแสดงว่าได้แก่ “เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด น้ำส้ม”

เพราะเจตนากินไม่เป็นบาป การบริโภคเนื้อสัตว์ จึงไม่ถูกห้ามไว้สำหรับคนทั่วไป

ทำไมจึงพูดว่า สำหรับคนทั่วไป ?

เพราะว่า ในการบริโภคเนื้อสัตว์ของภิกษุสามเณรนั้น ทรงกำหนดไว้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะที่ไม่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับการฆ่าสัตว์นั้น ๆ มาบริโภค โดยกำหนดเป็นขั้นตอนไปดังนี้

- เนื้อบางชนิด เช่น เนื้อคน เนื้อม้า เนื้อช้าง เนื้องู เนื้อเสือ เป็นต้น ห้ามฉัน
- ห้ามมิให้ฉันเนื้อสัตว์ทุกชนิด ที่ตนเห็น ได้ยิน หรือ สงสัยว่า เขามาเนื้อ

นั้นจะจงถวายให้ตนฉัน

- การบริโภคอาหารทุกชนิด ต้องพิจารณาให้ดีเสียก่อน

- ในกรณีที่ต้องฉันอาหารที่เป็นเนื้อ มิให้ฉันด้วยตัณหา คืออยากกิน แต่ให้กำหนดว่าตนจำเป็นต้องฉันเนื้อเหล่านั้น เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์ได้ เหมือนพ่อที่จำเป็นต้องกินเนื้อบุตรที่ตายในทะเลทราย เพื่อให้ชีวิตของตนรอดไปจากทะเลทราย

สำหรับผู้ฆ่าสัตว์นั้น เจตนาประกอบด้วยกิเลสไม่ว่าอย่างใดก็อย่างหนึ่ง คือถ้าเป็นการฆ่าเพื่อกิน หรือเพื่อขาย เจตนาที่ประกอบด้วยความโลภ

หากฆ่าเพื่อต้องการให้ตาย เห็นได้ชัดว่าฆ่าด้วยความโกรธ

หากเป็นการเบียดเบียนสัตว์ บิ่มัด เรือด ตบยุงเล่น เป็นต้น เจตนา ประกอบด้วยโมหะ

ส่วนเจตนาเกินล้น ๆ นั้น ไม่ประกอบด้วยกิเลสเหล่านั้น แต่หากเป็น ความอยากกิน ก็ต้องเป็นโลภเจตนา หรือเป็นการบริโภครด้วยตัณหา

ข้อนี้สำหรับชาวบ้าน สามเณร ไม่ถือว่าเป็นความผิด สำหรับพระภิกษุ แล้ว ไม่ผิดปาติโมกข์ศีล คือศีลที่มาจากพระปาติโมกข์โดยตรง แต่เป็นการผิด ในระดับของ “ปารีสุทธิศีล ๔” ๒ ข้อ คือ

อินทริยสังวร สำรวมอินทริย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้เกิดความ ยินดี ยินร้าย ในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องร้อนเย็น อ่อนแข็ง และรู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ

ปัจจัยปัจจเวกขณะ พิจารณาเสียก่อนแล้วจึงบริโภค ปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช ไม่บริโภคด้วยตัณหา

๑๒ ถ้าห้ามฆ่าสัตว์เสียแล้ว จะไม่กระทบกระเทือนถึงเศรษฐกิจด้านการ ประมงและการเลี้ยงสัตว์หรือ

- เลี้ยงสัตว์ไม่เกี่ยวนะ เจตนาเลี้ยงสัตว์ไม่ว่าจะเจตนาอย่างไรก็ตาม ไม่ ถือว่าเป็นบาปโดยตรง บาบเกิดตอนขายสัตว์เพื่อฆ่า เพื่อเป็นอาหาร เพราะเป็น มิจฉาวนิชชา คือการค้าขายในทางที่ผิดตามข้อที่ว่า

“ค้าขายสัตว์เป็น เพื่อใช้ฆ่าเป็นอาหาร หรือขายก็ตามเถิด”

เอาเฉพาะการฆ่าสัตว์อย่างเดียว จะเป็นการกระทบกระเทือนต่อ เศรษฐกิจด้านการประมงหรือเลี้ยงสัตว์ เป็นต้นหรือไม่

เคยสังเกตไหมว่า คนที่เขาจับสัตว์นั้นเขาทำอะไรบ้าง ?

สัตว์นั้น คนเขาสมัครใจสมาทานเอง ไม่มีใครไปห้ามเขาหรอก เป็นเรื่อง

ของคนที่ใช้ปัญญาพิจารณาเห็นว่า

“เราไม่ต้องการให้ใครมาใครเบียดเบียนเรา ทำร้ายเรา ฉันทใคร คนอื่นสัตว์อื่นย่อมมีความต้องการเช่นเดียวกัน คนเหล่านั้นทำตนเองเป็นอุปมาแล้ว จึงควเว้นไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยตนเอง การรักษาศีลจึงเป็นเรื่องของคนที่ได้รับเหตุผลแล้ว สมัยครใจควเว้นด้วยตนเอง

ในกรณีที่เขารับศีลจากพระ เขาจะกล่าวคำว่า

มยฺ ภนฺเต ทิสฺสธณฺณ สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม

แปลว่า ท่านครับ หรือท่านเจ้าคะ พวกกระผมขอศีล ๕ พร้อมด้วยสรณคมน์

ขอครั้งเดียวพระท่านไม่ให้หรอก กล่าวจะไม่แน่จริง ปล่อยให้เขาขอยืนยัน เช่นเดิม ๓ ครั้ง พระท่านจึงให้สรณคมน์และศีลแก่เขา

ให้กันง่าย ๆ เมื่อไรเล่า ประเด็ยรับไปทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ ศีลก็ไม่ขลังนะซี

เอาละ ทีนี้มาคูกำสมาทานศีลข้อแรก คนรับศีลเขาจะว่า

“ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือเจตนาเป็นเครื่องควเว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป”

คำสมาทานนี้ แม้ว่าจะเป็นการว่าตามคำกล่าวนำของพระผู้ให้ศีลก็ตาม แต่ท่านก็ว่าไปตามเจตนาของผู้ขอตั้งได้กล่าวแล้ว

เมื่อการรักษาศีลเกิดขึ้นด้วยความสำนึก ที่ประกอบด้วยเหตุผลของผู้ใช้ปัญญาพิจารณาเห็นด้วยตนเอง แล้วสมาทานเองหรือควเว้นด้วยตนเอง ตลอดถึงไม่ยอมกระทำผิดเช่นนั้นอย่างเด็ดขาด ด้วยความสมัยครใจของตนเองเช่นนี้แล้ว

คนทำได้เช่นนี้ คิดได้เช่นนี้จะมีสักกี่คนกัน ?

ไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็ตาม คนรักษาศีลได้ครบ ๕ ข้อนั้นมีน้อยเหลือเกิน คนที่ไม่ยอมคิดและกระทำดังกล่าวมามากต่อมาก ปัญหาทางเศรษฐกิจและการ

เลี้ยงสัตว์ที่ว่า จึงไม่เคยมี และจะไม่มีตลอดไป คนที่ห่วงถามปัญหานี้ เปรียบ
ใส่เดือนที่กินดินแต่ไม่กล้ากินมาก เพราะกลัวแผ่นดินจะหมด หรือนกต้อยดิ
วียนอนทับเหนือฟองไข่ เพราะกลัวฟ้าจะถล่มทับไข่ของมัน เรียกได้ว่า

“เป็นผู้กลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว แต่กลับไม่กลัวในสิ่งที่ควรกลัว ยากที่จะ
ประสพสาระแห่งชีวิต”

๑๓ ถ้าห้ามฆ่าสัตว์ เรามีโรคในกาย กินยาเข้าไปฆ่าโรค จะไม่เป็นบาป
หรือ ?

เหตุผลสำหรับคนงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ได้กล่าวมาแล้ว ในกรณีที่เรา
เป็นโรคและกินยาเข้าไปนั้น พระพุทธศาสนาไม่ถือว่าเป็นบาป เพราะว่า

เจตนาในการกินยา เป็นเจตนาต้องการบำบัดโรคในกายตน เพื่อให้เกิด
ผลเป็นความสุขความสบายแก่ตน

เจตนางดเว้นการฆ่าสัตว์นั้น จะต้องประกอบด้วยองค์คือ “สัตว์นั้นมีชีวิต
เรารู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต ตั้งจิตที่จะฆ่าสัตว์นั้น ทำความพยายามที่จะฆ่า และสัตว์
นั้นตายด้วยความพยายามนั้น” การกินยาบำบัดโรคไม่ประกอบด้วยองค์ครบทั้ง
๕ ประการ จึงไม่ถือว่าเป็นบาป เพราะไม่มีเจตนาฆ่าสัตว์

คำว่าสัตว์มีชีวิตนั้น ท่านหมายความว่าสัตว์นั้นเห็นได้ด้วยตา ไม่ใช่ใช้
กล้องจุลทรรศน์ตรวจดู สัตว์ที่เป็นเชื้อโรคนั้น พระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็น “อภ
โพหาริก คือมีก็สักแต่ว่ามี” เพราะถ้าถือว่า สัตว์จะเป็นเชื้อไวรัสหรืออะไรก็ตาม
ที่เราไม่ได้เห็น ไม่เจตนาทำให้ตาย บาปด้วยแล้ว คนคงดื่มน้ำเย็นไม่ได้ เพราะใน
น้ำนั้นหากส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์ดู จะพบเชื้อโรคไม่มากนักน้อย ถ้าดีอย่าง
นั้นจะไม่มีใครรักษาสิลได้

อย่าลืมว่า ข้อห้ามในพระพุทธศาสนานั้น จะต้องอยู่ในวิสัยที่คนผู้มีความ
ตั้งใจจะปฏิบัติสามารถทำได้ ไม่ใช่สอนเรื่องที่เกิดวิสัยของคน ไม่ว่าเรื่องอะไร
ก็ตาม.

๑๔ พระฉันทยาถ่าย ทำลายเชื้อโรค เหตุใดจึงว่าศีลไม่ขาด เพราะฆ่าสัตว์
เหมือนกัน

ด้วยเหตุผลดังที่นำมาแล้วในข้อก่อน ๆ คือ ท่านไม่มีเจตนาฆ่าสัตว์ และ
หากจะมีสัตว์จริง ก็ถือว่ามีก็สักแต่ว่ามี การทำให้สัตว์ตายนั้น หากว่าพระ “ไม่
แกล้งทำให้ตาย ทำให้ตายเพราะพลอสติ ไม่รู้ ไม่ประสงค์จะให้ตาย” ก็ไม่เป็น
อาบัติ นี่คือเงื่อนไขในทางพระวินัย อย่าลืมนะเงื่อนไขทางพระวินัยมีลักษณะ
เดียวกับเงื่อนไขทางกฎหมาย การจะถือว่าผิดหรือไม่ผิด ต้องอาศัยมาตรฐาน
ทางพระวินัย ทางกฎหมายเป็นเครื่องตัดสิน ไม่ใช่ใครนึกจะว่าใครเป็นอะไร
ก็ได้.

๑๕ พระฆ่าสัตว์ทุกวัน เช่นเหยียบมดตาย ต้มน้ำร้อนทำให้จุลินทรีย์ตาย
แต่กลับว่าตนศีลไม่ขาด นี่คืออะไรกัน

คือเงื่อนไขทางพระวินัยอย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว พระท่านไม่ได้ว่าเอง
นะ แต่พระวินัยท่านกำหนดไว้เช่นนั้น คือ ถ้าท่านทำให้สัตว์ตายเพราะ “ไม่มี
เจตนา พลอสติ ไม่รู้ ไม่ประสงค์ให้ตาย” ท่านก็ไม่ต้องอาบัติ ให้สังเกตว่าเรื่อง
ของกฎหมายก็อนุโลมตามเงื่อนไขทางพระวินัย ในกรณีที่ท่านทำให้ตาย ถึงแม้
คนจะตายไปเหมือนกัน แต่เจตนาไม่เหมือนกัน ศาลก็ตัดสินไปตามเจตนา เช่น
ทำให้คนตายเพราะประมาท ฆ่าคนตายโดยไตร่ตรองไว้ก่อน ฆ่าคนตาย

ด้วยความโหดร้ายทารุณ เป็นต้น โทษไม่เหมือนกันหรอก

ตามปัญหาที่ถามมา หากพระท่านทำให้ตายโดยเจตนา ถึงแม้ท่านจะบอก
ว่าไม่ต้องอาบัติ ท่านก็เป็นอาบัติ หากท่านไม่มีเจตนา เทวดาไหนจะว่าเป็นอาบัติ
ท่านก็ไม่เป็นอาบัติ แต่ในกรณีของการต้มน้ำ พระวินัยท่านกำหนดให้กรอง
น้ำที่จะต้มเสียก่อน หากท่านกรองตามเงื่อนไขที่พระวินัยกำหนดไว้ ท่านก็ไม่
ต้องอาบัติ ตัวจุลินทรีย์ถึงแม้ว่าจะมี ก็ถือว่าเป็น อัปโพหาริก คือมีก็สักแต่ว่ามี

การตายของจุลินทรีย์เหล่านั้น แม้ว่าจะเกิดขึ้นจริง ก็ไม่มีพระวินัยสำหรับปรับ
อาบัติท่านผู้ปฏิบัติตามพระวินัย.

๑๖ฆ่าสัตว์เอามาทำบุญเลี้ยงพระ เลี้ยงคน จะผิดหรือไม่

เรื่องนี้เป็นเรื่องต่างกรรม ต่างเจตนา กัน คือ

การฆ่าสัตว์ประกอบด้วย มรณเจตนา หรือ วชกเจตนา แปลว่าเจตนา
ให้ตาย หรือเจตนาจะฆ่า ในฐานะที่เป็น การฆ่าเพื่อกิน เจตนาจึงประกอบด้วย
ความโลภ เมื่อฆ่าลงไปก็ต้องเป็นบาปและผิดศีล

การเลี้ยงพระ เลี้ยงคน เจตนาประกอบด้วย จากเจตนา คือเจตนาบริจาค
บ้าง ศรัทธา บ้าง เมตตากรุณา เป็นต้นบ้าง การกระทำของเขาจึงเป็นบุญ เพราะ
มีลักษณะขจัดความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ให้ออกไปจากจิต หลัง
จากทำไปแล้วก็ได้รับความสุข ใจ

แต่ให้กำหนดว่า ในชีวิตของคนเรานั้นมักจะเจอปัญหาเหล่านี้อยู่ตลอด
เวลา ซึ่งแน่นอนบางครั้งคนก็ต้องยอมเสียสละ ต้องกระทำบางอย่างลงไป เช่น

“ลูกร้องไห้อยากกินไข่ต้ม ถ้าแม่กลัวบาปก็ต้องทนเห็นลูกร้องไห้เอา
ถ้าไม่ต้องการให้ลูกร้องไห้ ก็ยอมทำบาปเอา ซึ่งมีทางเลือกได้ทางเดียวเท่านั้น
แล้วแต่ใครจะเลือกอะไร”

แต่ในคำถามที่ถามมานั้น หากเราจะเลี้ยงไม่ยอมทำบาปด้วยการฆ่าสัตว์
เราก็สามารถเลี้ยงพระ เลี้ยงคน เลี้ยงตนเองได้ ไม่ยากนักมิใช่หรือ ?

๑๗คนรักษาศีลกับคนไม่รักษาศีล ต่างก็ฆ่าสัตว์ด้วย คนไหนบาป
มากกว่า ถ้าคนรักษาศีลบาปมากกว่าแล้ว จะรักษาศีลไปทำไมกันเล่า

- ก็รักษาศีลไป เพื่อไม่ต้องกระทำบาปไปละ ตามแปลกตินี้

ในกรณีที่ถามมานั้น การจะตัดสินว่าใครบาปมากกว่ากันนั้น เราไม่ได้
พิจารณากันเฉพาะฐานะของคนเพียงอย่างเดียว ยังต้องอาศัย

เจตนา คือความจงใจอันเป็นเหตุให้กระทำกรรมนั้น ๆ ประกอบด้วย

กิเลสรุนแรงหรือไม่

วัตถุ คือคนสัตว์ที่เขาฆ่ามัน มีคุณมากหรือน้อย เช่น เป็นพ่อ แม่ เพื่อน
โจร เป็นต้น ซึ่งแต่ละคนมีคุณความดีไม่เท่ากัน

ความพยายาม หมายถึงการฆ่ามัน ใช้ความพยายามมากน้อย ทารุณ ไม่
ทารุณ อาฆาตมาดร้ายหรือไม่ เป็นต้น

สมมติว่า เจตนา วัตถุ ความพยายาม ของคนทั้งสองฝ่ายนั้นเท่ากัน ตาม
ที่ถามมา คนที่รักษาศีลบาปมากกว่า

เพราะอะไรหรือ ?

เพราะว่า คนรักษาศีลนั้นนอกจากจะเสียศีลแล้ว ยังเป็นการเสียสัจจะที่
ตนได้ให้ไว้ต่อหน้าพระรัตนตรัยด้วย อีกฝ่ายเป็นบาปเพราะฆ่าสัตว์เพียงอย่าง
เดียว

ถ้าคนรักษาศีลบาปมากกว่าแล้ว จะรักษาศีลกันไปทำไมหรือ ?

ก็รักษาศีลเพื่อไม่ให้ตนต้องฆ่าสัตว์เป็นต้นนะซี อย่าลืมนะว่า ที่เขาฆ่า
สัตว์ลงไปนั้นแสดงว่าเขาไม่มีศีลแล้ว หากเขายังมีศีลอยู่ บาปจากการฆ่าสัตว์
ไม่มีหรือ ใครว่าไม่จริง ?

๑๘ การสอนไม่ให้ฆ่าสัตว์ ทำให้อุดอาหาร และเสียเศรษฐกิจมาก ท่าน
เห็นว่าจริงไหม

- ไม่จริงหรือ อันที่จริงเรื่องนี้คล้าย ๆ กับข้อที่กล่าวมาแล้ว เปลี่ยนแต่
พูดว่าสอน แทนที่จะพูดว่าห้าม กับต้องอดอาหารเพิ่มเติมขึ้นจากคำถามข้อ
ก่อน จึงขอตอบเฉพาะประเด็นที่แปลกไปอย่าง เดียว

การสอนไม่ให้ฆ่าสัตว์นั้น ท่านสอนในฐานะที่เป็นความจริง ซึ่งคนที่
สามารถคิดแบบเอาใจเขามาใส่ใจเราก็เข้าใจได้ แต่เมืองไทยมีทั้งศีลทั้งธรรมที่
เกี่ยวกับการฆ่าเป็นเวลานานแล้ว แม้โลกทั้งโลกก็มีคำสอนในลักษณะนี้ปรากฏ
อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นศาสนา กฎหมาย จารีตประเพณี แต่เอาเข้าจริง

เป็นอย่างไรบ้าง การฆ่ากันในลักษณะต่าง ๆ ด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ไม่มีเค้าว่าจะลดลงเลย ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร ?

“เพราะคนส่วนมากยังไม่พร้อมที่จะทำตามคำสั่งสอนเหล่านั้นเพราะความเห็นแก่ตัว ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น”

สมมติว่า คนทั่วไปไม่ยอมฆ่าสัตว์กันจริง ๆ ทั้งหมดเลย ซึ่งเป็นไปไม่ได้พอ ๆ กับกระต่ายมีเขา เต่ามีหนวด แต่เอาเถอะ สมมติว่าเป็นไปได้ ปัญหาเรื่องอาหารไม่เกิดหรอก เพราะคนเรานั้นสัญชาตญาณในการเอาตัวรอด การคิดค้นเพื่อแสวงหาสิ่งที่เป็นอาหารก็จะเกิดขึ้น บางทีการค้นคว้าระเบิดมหาประลัยและอาวุธในทางทำลายต่าง ๆ ก็จะไม่มี แต่คนอาจมาคิดการสังเคราะห์ทางเคมีเพื่อการผลิตอาหารขึ้นมาเลี้ยงดูกัน ตลอดถึงพืชพันธุ์ต่าง ๆ ในโลกก็มีอยู่เป็นอันมาก แต่ก็ยังเป็นเพียงเรื่องสมมติ เพราะเป็นไปไม่ได้

ข้อที่ควรคิดในปัจจุบัน คือการเสียทางเศรษฐกิจนั้น เกิดจาก

อะไรกันแน่ ข้อหนึ่งที่ทุกคนต้องยอมรับ คือ เราเสียเศรษฐกิจเพราะการกินอยู่อย่างไม่ประหยัด นอกจากจะสั่งของกินของใช้มากินมาใช้กัน จนฐานะทางเศรษฐกิจของไทยมีลักษณะเป็นสาลวันเตี้ยลง ๆ แล้ว การกินแบบการขาดความรู้จักประมาณ กินทิ้ง กินเหลือ แต่ละวัน ๆ เราเสียข้าวสารไปวันละกี่พันเกวียน น้ำปลาไปก็หมื่นลิตร เป็นเรื่องน่าคิดมากกว่าปัญหาที่ตามมายิ่งนัก.

๑๘. เพชฌฆาตประหารชีวิตนักโทษตามหน้าที่ ก่อนประหารก็ให้อโหสิกรรมแก่กัน อย่างนี้จะมีผลกรรมหรือไม่ จะบาปหรือไม่

- มีทั้งสองอย่างนั้นแหละ แต่ให้สังเกตว่าเพชฌฆาตนั้นทำงานไปตามหน้าที่ของตน ไม่มีความรู้สึกอาฆาตแค้นกันเป็นการส่วนตัว องค์กรประกอบแห่งการตัดสินบาปกรรมจึงอ่อนทุกอย่าง คือ

เจตนาเป็นเจตนาที่เกิดขึ้นว่า นี่เป็นเพียงงานในหน้าที่อันตนต้องกระทำตามหน้าที่

วัตถุ นักโทษขนาดถูกประหารนั้น แสดงว่าต้องทำความผิดไว้มาก คุณ
ความดีจึงมีน้อย

ความพยายาม คือการฆ่าให้ตายนั้นไม่มาก เพียงแต่เหนียวไถกดแบล็ก
คมมัน ปู ปู ปู ไม่กี่ครั้ง นักโทษก็ตาย

แต่อย่างไรเขาก็เป็นคนมีชีวิต การฆ่าคน สัตว์มีชีวิตให้ตายนั้น จึงเป็น
บาปกรรมที่ผู้ฆ่าจะต้องได้รับผล ถึงแม้จะไม่มากแบบฆ่า

พ่อแม่ก็ตาม ผลแห่งบาปกรรมก็ต้องมีเป็นธรรมดา

เรื่องนี้ เคยสอบถามเพชรฆาตที่บางขวางมาเหมือนกันว่า เขามีความ
รู้สึกอย่างไร ในขณะที่รื้อปืนยิงนักโทษเช่นนั้น ?

เขาบอกว่า ก่อนจะมาเป็นเพชรฆาตนั้น เขาได้รับการฝึกในด้านจิตใจ
มา จนขนาดเดินเหยียบของร้อน ๆ ไม่รู้สึก ในขณะที่ยิงจึงมีความรู้สึกเพียงว่า
เป็นงานที่ต้องทำเท่านั้น เมื่อทำเสร็จก็ถือว่าเสร็จแล้ว ไม่เคยนำมาคิดถึงเลย
นักโทษประหารเขามีหลักสำหรับยืนนะ คนยังมีหน้าที่ยิงเท่านั้น ไม่ได้เห็นตัว
นักโทษตลอดรายการ คนตรวจสอบก็เป็นอีกคนหนึ่ง คนเก็บศพก็เป็นอีกคน
หนึ่ง คนที่เป็นเพชรฆาตเมื่อเสร็จงานก็กลับจากที่นั่น องค์กรประกอบต่าง ๆ จึง
อ่อนดั่งกล่าว แต่ข้ออ้างเพื่อไม่ต้องเป็นบาปไม่มี สำหรับคนที่ฆ่าสัตว์อื่นที่ตน
มีเจตนาร่วมเหมือนข้ออ้างสำหรับการทำผิดกฎหมายไม่มีสำหรับผู้กระทำผิด
กฎหมายนั้น

รู้อย่างนี้แล้ว อย่างไร ๆ ก็อย่าไปสมัครเป็นเพชรฆาตเข้าเชียว หากิน
ทางอื่นดีกว่า.

๒๐. พระพุทธศาสนาสอนมิให้ฆ่าสัตว์ จะมีทำให้ประเทศชาติอ่อนแอ
หรือ เพราะในสงคราม เราจำเป็นต้องฆ่าศัตรูเหมือนกัน จริงไหม

- ก็จริงนะซี แต่มันไม่ได้เกี่ยวข้องกับการสอนมิให้ฆ่าสัตว์นี้ เพราะ
การสอนมิให้ฆ่าสัตว์นั้น หากคนในสังคมเห็นโทษของการฆ่ากันในรูปแบบ

ต่าง ๆ ได้แล้ว สงครามจะมีอยู่อีกหรือ ?

แน่นอนหากคนเข้าถึงธรรมในพระพุทธศาสนาได้จริง ๆ แล้ว สงคราม ก็ต้องไม่เกิดขึ้น และในเมื่อทุกคนมีศีลแล้ว ใครจะฆ่าใครกันเล่า ?

แต่ข้อนี้ โดยหลักความเป็นจริงไม่อาจเป็นไปได้ เพราะเหตุผลดังที่ได้ กล่าวมาในข้อก่อน คือคนในสังคมยอมรับนับถือปฏิบัติตามศีลข้อนี้ได้ น้อย

ในแง่ของศาสนา การไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนกัน หาเป็นการทำให้ประเทศ ชาติอ่อนแอไม่ แต่กลับทำประเทศชาติให้เจริญขึ้น เพราะเราจะได้มีเงินจำนวน มหาศาล ที่ใช้ไปเพื่อเตรียมสงคราม ทำสงคราม นำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น ได้เพิ่มขึ้นปีหนึ่ง ๆ มากทีเดียว

เมื่อในแง่นี้เกิดขึ้นตามที่ทุกคนหวังไม่ได้ เรื่องการฆ่าศัตรูในสงคราม เรื่องบาปนะบาปแน่ แต่เมื่อมองในด้านต่าง ๆ คือในด้านวัตถุ เจตนา ความ พยายามอ่อนมาก บาปจึงไม่มาก

หากเป็นการกระทำสงคราม เพื่อป้องกันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รักษาเอกราชของบ้านเมือง

ให้สังเกตว่า ในเชิงของเจตนา ทหารต้องฆ่าศัตรูเพราะเจตนาจะ ปฏิบัติ ตามหน้าที่ของทหาร เป็นการฆ่าเพื่อไม่ให้ถูกฆ่า หรือเพื่อยุติการฆ่า และไม่ เป็นการกระทำด้วยความทารุณ โหดร้าย ในกรณีที่ฝ่ายตรงกันข้ามไม่มีอาวุธ บาดเจ็บ ตกน้ำ เป็นต้น ทหารจะเปลี่ยนเป็นช่วยเหลือแบบมิตร ควรทำต่อมิตร เจตนาในการฆ่าจึงมีช่อนกันอยู่

คือเจตนาฆ่า กับเจตนาป้องกันชาติบ้านเมือง อันมีลักษณะตรงกันข้าม แต่เกิดขึ้นภายในจิตคน ๆ เดียวกัน

วัตถุ เป็นศัตรูผู้รุกราน เพื่อทำลายล้างชาติบ้านเมืองของทหารเหล่านั้น ความพยายาม ไม่มีลักษณะอาฆาตมาดร้าย หรือทรมาณมากกว่า ปกติ พร้อมทั้งที่จะเปลี่ยนจากการฆ่า เป็นการช่วยเหลือ เมื่อสถานการณ์

เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงไม่ได้พูดเรื่องนี้ไว้โดยตรง แต่พบในอรรถกถา จะยกมาให้ฟังสักสองตัวอย่าง คือ

พระสิวลิเถระ ติดอยู่ในครรภ์พระชนนี ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน จึงคลอดออกมาได้ รับสั่งเล่าว่า เป็นเพราะกรรมของท่านสมัยเกิดเป็นพระราชาสั่งปิดประตูเมืองฝ่ายข้างศึก ตามคำแนะนำของพระชนนี จนประชาชนภายในเมืองนั้น ได้รับความทุกข์ทรมาน ถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน แต่ในที่สุดท่านก็ได้สมบัติในเมืองนั้น การค้างอยู่ในครรภ์นานดังกล่าวเป็นเพียงเศษกรรมที่เหลือมาจากการตกนรก

การทำสงครามนั้น แม้จะเสียสละไปบางข้อ แต่ สัจจบัญญาณ ที่ทหารหาญเหล่านั้นได้ให้ไว้ต่อธงชัยเฉลิมพล เป็นธรรมของทหาร ซึ่งทุกคนจะต้องรักษาไว้ การสงครามสำหรับทหาร จึงอาจจะเป็นการเสียสละ เพื่อรักษาสัตย์ ตามนัยแห่งคำกล่าวที่ว่า

เสียชีพอย่าเสียสัตย์

เสียสมบัติอย่าให้เสียชื่อเสียง

เสียสินสงวนศักดิ์ไว้

วงศ์หงส์

เสียศักดิ์สู้ประสงค์

สิ่งรู้

เสียรู้เร่งดำรง

ความสัตย์ไว้นา

เสียสัตย์ไปเสียสู้

ชีพม้วยมรณา

พระเจ้าสุตโสมโพธิสัตว์ ได้กล่าวแก่โจโรปริสารท คือ อดีตพระเจ้ากรุงพาราณสี ที่ได้ให้สัจจบัญญาณท่านไว้ แสดงอาการจะไม่ยอมรับทำตาม ความว่า

บุคคลพึงสละทรัพย์ เพื่อรักษาอวัยวะเอาไว้ พึงสละอวัยวะ เพื่อรักษาชีวิตเอาไว้ แต่เมื่ออนุสรณ์ถึงธรรม บุคคลพึงเสียสละทั้งทรัพย์ ทั้งอวัยวะ และแม้ชีวิต เพื่อรักษาธรรมเอาไว้

คำว่า “ธรรม” นั้น ท่านบอกว่า คือสัจจวาจา หรือ สัจจบัญญาณ นี่คือ

กรรมของทหารซึ่งเป็นการเสียศีลก็จริง แต่เป็นการรักษาสัตย์เอาไว้

การเป็นห่วงชาติบ้านเมืองจะอ่อนแอตามปัญหานั้น เลิกห่วงได้ เพราะ
ปัจจุบันนี้คนอยากเป็นทหารกันมาก จนต้องสอบแข่งขัน

แบบ ๑ ต่อ ๑๐๐ ไปแล้วหากทหารยังมีกรรมของทหาร ชาติบ้านเมือง
ไม่อ่อนแอหรอก สำคัญอย่าขาดทั้งศีลทั้งธรรมก็แล้วกัน ถ้าอย่างนั้นอาการ
ออกจะหนักอยู่หรือ.

๒๑. การพูดปดบางครั้งก็จำเป็น เช่นในทางที่จะทำประโยชน์ให้แก่ชาติ
บ้านเมือง หรือในกรณีอื่นใดที่เป็นประโยชน์ เมื่อพระพุทธศาสนาห้ามพูดปด
จะมีขัดกันหรือ

- ก็ขัดกันนะซี แต่ที่สำคัญคือคนจะทำประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้าน
เมือง ต้องทำด้วยการพูดปดหรือ ? แปลกดีเหมือนกัน คนเราเริ่มมาถึงก็ขาด
ความจริงใจเสียแล้ว คนอย่างนี้หรือจะมีหน้ามาพูดว่า ทำประโยชน์แก่ชาติ
บ้านเมือง

คนประเภทนี้กระมังที่หนังสือพิมพ์เรียกว่า นักการเมืองน้ำเน่า ?

ไม่มีความจำเป็นอะไรเลยที่เราจะทำประโยชน์ด้วยการพูดปด อย่างบาง
กรณี เช่น

“เราบอกคนกลัวเข็มฉีดยาว่า ให้ฉีดเถิดไม่เจ็บเท่าไรหรือ หรือบอกว่า
เจ็บเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ก็ไม่เป็นการพูดปดอะไร อย่าไปบอกเขาว่าไม่รู้สักเจ็บ
เลยก็แล้วกัน”

เรื่องการพูดนั้น ท่านให้ยึดหลักว่า “เรื่องนั้นเป็นเรื่องจริง เป็นธรรม มี
ประโยชน์ พูดถูกแก่กาล คนฟังอาจจะชอบใจหรือไม่ ชอบใจก็ตาม หากหลัก
๔ ประการไม่เสียก็ให้พูดได้

สมมติว่า เรื่องที่เป็นประโยชน์นั้น จำเป็นต้องโกหกจริง ๆ มีอยู่ เช่น
หลอกคนป่วยให้กินกล้วยใส่ยาขมไว้ข้างใน เป็นต้น ท่านไม่ถือว่าเป็นบาป

มากมายอะไร เพราะการพูดปดที่เป็นอันตรายและมีโทษมากนั้น ท่านกำหนดเอาที่ผลอันเกิดขึ้นจากการพูดปด เป็นการทำลายประโยชน์สุขของคนอื่นเป็นสำคัญ

แต่โดยทั่วไปแล้ว การพูดปดโดยอ้างอย่างที่ท่านมานั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากมาก โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ซึ่งมีภาษาที่ใช้กันอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า สำนวนทางการพูด ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่ภาษาก็ไม่อาจจัดว่าเป็นเรื่องโกหก ตามความหมายของศีล

เรื่องนี้พระอาจารย์ได้เล่าตัวอย่างแห่งการเลียงไม่กล่าวคำเท็จว่า สมมติว่า พระ ก. เห็นคนร้ายวิ่งหนีตำรวจไป จึงขับไปขึ้นเสียในที่แห่งหนึ่ง เมื่อตำรวจถามว่า

ท่านยืนตรงนี้ เห็นคนร้ายผ่านมาทางนี้ไหม ?

ตอบว่า อาตมายืนตรงนี้ไม่เห็น เพราะตอนที่ท่านเห็นนั้น ท่านยืนอยู่อีกที่หนึ่ง

เรื่องนี้ไม่ควรถือเอาเป็นตัวอย่างในทางปฏิบัติมากนัก เพราะตามหลักความเป็นจริงแล้ว คนเรานั้นย่อมมีอำนาจเหนือตนเองที่จะพูดหรือไม่พูดอะไรก็ได้ วิจารณ์ญาณในการพูดจึงควรจะเป็นการ ตัดสินด้วยเหตุผล ที่ถูกต้องเหมาะสมด้วยตนเอง หากเกิดความจำเป็นจะต้องเลือกระหว่าง การขาดศีลกับสิ่งที่เรียกว่าประโยชน์หากจะมี ก็ต้องตัดสินเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเอาที่เดียวสองอย่างย่อมไม่อาจเป็นไปได้.

๒๒. การดื่มสุราก็เช่นเดียวกัน บางครั้งก็จำเป็นต้องดื่มเพื่อสังคม ถ้าเราไม่ดื่มก็เข้ากับเขาไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไร ดื่มเมาอนเสียจะบาปหรือไม่

- ตามหลักความเป็นจริงแล้ว การกล่าวอ้างบุคคลสังคม ว่าที่ตนต้องกระทำไปเช่นนั้นเพราะสังคม เพราะคนนั้นคนนี้เป็นต้น พระสารีบุตรเถระ

ได้กล่าวแก่นัฏชาณีพราหมณ์ ผู้เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ แต่นัฏชาณ์บังหลวง
นัฏชาณ์บังราชภูริ แล้วอ้างว่า ตนทำเพื่อพ่อแม่ บุตรภรรยาเป็นต้น ความว่า

“คนที่ทำความผิดแล้วอ้างว่า ทำเพื่อใครก็ตาม เวลาตายไป จะบอกนาย
นัฏชาณ์เขาได้ไหมว่า ที่ตนทำผิดไปเพราะต้องทำเพื่อคนอื่น ขออย่าได้ถือเป็น
ความผิดเลย หรือคนที่เราอ้างว่าเราทำความผิดไปเพื่อพวกเขาจะไปขอร้องต่อ
ยมบาลว่าขออย่าได้ลงโทษเขาเลย คน ๆ คนนี้ต้องทำความผิดเพื่อพวกตน ซึ่ง
ปรากฏว่า ไม่มีข้ออ้างเพื่อไม่ต้องรับโทษสำหรับการกระทำความผิด ไม่ว่าจะ
เพื่อใครโดยใครก็ตาม”

“นี่คือหลักสากล แม้ในด้านกฎหมายก็มีลักษณะเดียวกัน”

ในกรณีของการกล่าวหาว่า ตนจำเป็นต้องดื่มสุราเพื่อสังคม ซึ่งมีคนกล่าว
อ้างกันเป็นอันมากนั้นมีหลักในการพิจารณาเช่นเดียวกับที่พระสารีบุตรกล่าว
ไว้

แต่ในกรณีของการดำรงชีวิตแบบชาวบ้านนั้น เราจำเป็นต้องมองปัญหา
ตามที่มีอยู่เป็นอยู่ในสังคมว่า ข้อเท็จจริงในสังคมเป็นอย่างไร ?

การดำรงชีวิตของคนในโลกนั้น เมื่อจำแนกออกจะได้เป็นกลุ่ม ๆ จะได้
๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

๑. ถือเอาความคิดเห็นของตนเป็นประมาณ ในการตัดสินใจปัญหา การแก้
ปัญหา การทำงาน เป็นต้น ซึ่งออกจะเป็นการเสี่ยงมากอยู่

๒. ถือเอาความคิดเห็นของสังคม คือคล้อยตามความเคลื่อนไหวของ
สังคม ค่านิยมของสังคม ปัญหาในเรื่องนี้ตัวกำหนดความถูกผิด จึงอยู่ที่สังคม
ว่าสังคมที่เราเคลื่อนไหวไปตามนั้น เป็นสังคมประเภทใด ?

๓. ถือเหตุผลความถูกต้อง ตามหลักธรรม กฎหมาย จารีตประเพณี เป็น
มาตรฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเหมือนการขับรถไปตามกฎจราจร อันตราย
ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ตราบเท่าที่เขายังยึดมั่นในหลักการอันถูกต้องนั้น ๆ อยู่

หลักในการดำรงชีวิต ๓ ระดับนี้ สำหรับบัณฑิตแล้ว แม้การถือความคิดเห็นของตนเองหรือสังคมเป็นหลักในบางกรณีก็ตาม แต่ความคิดเห็นของตน และสังคมนั้นจะต้องยุติด้วยเหตุผล และความถูกต้องตามนัยที่ ๓ ตลอดไป

เพราะว่า ถ้าคนจะยึดถือสังคมเป็นประมาณแล้ว หากเป็นสังคมของคนดีก็ดีไป หากสังคมของคนพาลเล่าจะทำอย่างไรกัน?

คนเราจะต้องอ้างว่าตนต้องคอร์ปชั่น เพราะหากไม่ทำเช่นนั้นก็อยู่ร่วมกับพวกคอร์ปชั่นไม่ได้ ต้องขโมย ต้องเล่นการพนัน ต้องหมกมุ่นในอบายมุข เป็นต้น เพื่อต้องการสถานะคือการยอมรับของสังคมอยู่ตลอดไป ทำให้เป็นคนขาดหลักในการดำรงชีวิต กลายเป็นท่อนไม้ลอยน้ำ จะหมุนไปลอยไปตามกระแสน้ำจนกว่าจะเน่าเปื่อยผุพังไป อย่างนี้จะไหวหรือ ?

การดื่มเหล้าเพื่อให้ตนสามารถเข้าสังคมได้ สังคมอะไร ? ก็คือสังคมคอสุรา ก็มีลักษณะอย่างนั้น ย่อมไม่พ้นการประพฤตินิสิตไปได้ ผู้มีปัญญาจะต้องเลือกเอาระหว่าง “ฐานะของผู้มีศีล กับ ไร้ศีล” จะเลือกเอาสองอย่างในขณะเดียวกันไม่ได้ แม้จะดื่มแล้วนอนหลับไปก็ย่อมได้รับโทษจากสุราที่ดื่ม เช่น “เสียทรัพย์ ทอนกำลังปัญญา ขาดความละเอียด ไม่รักครอบครัว เป็นต้น” หากจะทำอะไรผิดเพราะความเมาสุราเป็นเหตุ ความผิดก็เพิ่มขึ้น ตามสมควรแก่เหตุ คนจึงไม่ควรสร้างความเคยชินในการกระทำบาป และไม่ควรดูหมิ่นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะทุกอย่างเริ่มจากน้อยไปหามากทั้งนั้น.

๔. ปัญหาเรื่องพระพุทธรศาสนา

๒๓. ที่ว่า พระพุทธรศาสนาเข้ากับวิทยาศาสตร์นั้น มีเหตุผลอย่างไร

- ที่ว่ากันนั้น อันที่จริงเป็นความเห็นของนักปราชญ์ทางตะวันตกแต่มีได้

หมายความว่าพระพุทธรศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ หมายเพียงแต่ว่า

“พระพุทธรศาสนามีหลักการ และวิธีการ เป็นเช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์”

ข้อนี้นักปราชญ์ทางตะวันตก ที่ศึกษาแตกฉานดีทั้งพระพุทธรศาสนาและวิทยาศาสตร์ ได้มีความเห็นร่วมกันว่า

“วิชาวิทยาศาสตร์ทางโลก เป็นวิทยาศาสตร์ฝ่ายวัตถุ ส่วนพระพุทธรศาสนา เป็นวิทยาศาสตร์ทางจิตใจ”

หลักการวิธีการทางพระพุทธรศาสนา ที่ตรงกับวิทยาศาสตร์ เช่น

พระพุทธรศาสนาอธิบายหลักทั่วไปแห่งจิตใจ ในฐานะเป็นมูลฐานแห่งคำสอนทางพระพุทธรศาสนา โลกทางวัตถุเป็นมูลฐานแห่งวิทยาศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ กับจิตใจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา กับ สิ่งที่สะท้อนไปจากเนื้อหา

ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาสิ่งหนึ่งโดยการเปรียบเทียบ หรือ อนุมาน คือการคาดคะเนจากเหตุผลย่อมได้รับความรู้ถึงอีกสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่งด้วย

การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในแนวทางอันเป็นพื้นฐานของตน พระพุทธรศาสนา กับวิทยาศาสตร์ตรงกันในเรื่องที่ว่า

“ความรู้ต้องได้มาด้วยการวิเคราะห์ ทดลอง หาเหตุผล อย่างมีหลักการ และวิธีการที่ถูกต้อง และกรรมวิธีที่เหมาะสมแก่การหาความรู้ในเรื่องนั้น ๆ”

การจะเชื่อถืออะไร จะต้องมีการพิสูจน์ทดสอบก่อนจึงจะเชื่อ ไม่ให้เชื่ออย่างงมงาย

ผลทุกอย่างที่ปรากฏนั้นจะต้องมาจากเหตุ พระพุทธรศาสนาและ

วิทยาศาสตร์ มีวิธีการค้นจากผลสาวไปหาเหตุบ้าง ค้นจากเหตุไปหาผลบ้าง
เช่นเดียวกัน

พระพุทธศาสนาสอนว่า สรรพสิ่งมีความเปลี่ยนแปลง ดำรงอยู่ในสภาพ
เดิมไม่ได้ ไม่เป็นแก่นสารตัวตนอะไรที่ควรยึดถือ วิทยาศาสตร์ได้วิเคราะห์
ไปถึงความเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน เห็นสิ่งทั้งหลายมีการเกิดดับต่อเนื่อง
กัน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ลงไปแล้ว สสารวัตถุทั้งหลาย คือการรวมตัวของปรมาณู
อันมหาศาล ในที่สุดก็เป็นเพียงพลังงาน หามิตัวตนอะไรไม่ แม้การทำระเบิด
ปรมาณู ก็เป็นการแยกปรมาณูเพื่อให้เกิดพลังงานนั่นเอง

ตรงนี้ผิดกันที่ไหนรู้ไหม ?

ผิดกันตรงที่วิทยาศาสตร์ แยกปรมาณูเพื่อให้เกิดเป็นพลังงาน พลังงาน
เหล่านั้นกลายเป็นลูกระเบิดมหาประลัย แต่พระพุทธศาสนาแยกออกเป็น
อนัตตา เสร็จแล้วไม่มีกิเลสเป็นเหตุยึดถือ ว่าของเรา ว่าเราเป็นอย่างนั้นอย่าง
นี้ ว่าเป็นตัวเป็นตนของเรา จิตของท่านที่แยกได้เช่นนี้ จะทำแต่สิ่งที่เป็น
ประโยชน์แก่โลกอย่างเดียว เช่นพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย

“ปรมาณูในพระพุทธศาสนา

จึงเป็นปรมาณูเพื่อสันติ อย่างแท้จริง”

พระพุทธศาสนากล่าวถึงกฎของการดึงดูดว่า น้ำตกจากที่สูงย่อมไหล
ลงสู่ที่ที่ลาดลุ่มมันใด จิตใจที่ถูกกระแสน้ำแห่งกิเลสดึงดูดไว้ เรียกว่า โลภจิต
แต่จิตนั้นอาจทำให้พ้นจากกระแสการดึงดูดได้ ด้วยความเพียรพยายาม จน
เป็นโลกุตระจิต เหมือนน้ำที่ไหลลงสู่ที่ลาดลุ่มตามปกติ แต่อาจใช้กรรมวิธีทาง
วิทยาศาสตร์ทคนำขึ้นสู่ที่สูง จนถูกความร้อนแผดเผากลายเป็นไอได้

ยิ่งในด้านจิตวิทยา อันเป็นวิทยาศาสตร์สาขาหนึ่งด้วย

แล้ว เขากล่าวว่า ให้ยกโลเมนขึ้นสูงกว่าสิ่งเร้า ซึ่งหมายถึง การยกจิตให้
สูงกว่าอำนาจฝ่ายต่ำนั่นเอง นี่เป็นเลี้ยวหนึ่งของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป

คำสอนเรื่องทางสายกลางของพระพุทธศาสนา ก็มีหลักการ อันเดียวกับ วิทยาศาสตร์ ให้สังเกตว่า เครื่องวัดอุณหภูมิก็ดี วัดความเร็ว ความชื้น ความดัน กระแสไฟฟ้า เป็นต้นก็ดี เพื่อต้องการรักษาจุดกลางเอาไว้นั่นเอง ไม่อย่างนั้นก็ ระเบิดหรือเป็นอันตรายได้

แม้เรื่องความเกิดขึ้นในโลก พระพุทธศาสนาถือว่าเกิดจากเหตุปัจจัย คล้าย ๆ กับทฤษฎีหมอกเพลิงทางวิทยาศาสตร์

วิชาจักรวาลวิทยาปัจจุบัน ได้ค้นพบระบบสุริยจักรวาลเป็นอันมาก จนถึง กับได้พบระบบหนึ่งเรียกว่า “คัทเตอร์โนเจมินี” มีพระอาทิตย์เป็นศูนย์กลางถึง ๖ ดวง มีจักรดาราเป็นบริวารขึ้นต้นด้วยเลข ๒๓ ตามด้วยศูนย์ ๒๗ ตัว

พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไร รู้ไหม ?

พระพุทธศาสนาบอกว่า จักรวาลนั้นมีมากจนใช้คำว่า อนันตจักรวาล หรือ แสตนโกฏิจักรวาล บางจักรวาลมีพระอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง ๑ - ๒ - ๓ - ๔ - ๕ - ๖ - ถึง ๗ ดวง ยังล้าหน้าวิทยาศาสตร์ไปอีกระบบหนึ่ง ซึ่งวิทยาศาสตร์ ยังค้นไม่พบ

ยังมีเรื่องอื่น ๆ อีกมาก แต่ที่ไม่ควรลืมคือ พระพุทธศาสนากับ วิทยาศาสตร์ตรงกันในด้านหลักการวิธีการบางอย่างเท่านั้น ไม่ใช่เหมือนกันทุก อย่าง เพราะฝ่ายหนึ่งเน้นหนักด้านนามธรรม ฝ่ายหนึ่งเน้นหนักด้านรูปธรรม

อีกประการหนึ่ง “ผลผลิตที่เกิดขึ้นตามกรรมวิธีทางพระพุทธศาสนากับ วิทยาศาสตร์ มีส่วนที่ผิดกันอยู่บ้าง คือ ของ วิทยาศาสตร์นั้น มีคุณอนันต์ แต่ มีโทษมหันต์ ส่วนผลผลิตที่เกิดขึ้น ถูกต้องตามกรรมวิธีทางพระพุทธศาสนา มีคุณอนันต์อย่างเดียว ไม่มีโทษ

นี่ว่าถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นถูกต้องตามกรรมวิธีทางพระพุทธศาสนา หาก ผิดจากกรรมวิธีทางพระพุทธศาสนาไม่รับรอง.

๒๔. พระพุทธศาสนาสอนห้ามอย่างนั้นอย่างนี้ จะไม่เป็นการขัดขวาง
ความเจริญและเสรีภาพหรือ

- ไม่หรอก พระพุทธศาสนามีหลักธรรมส่งเสริมความเจริญทั้งในด้าน
ร่างกาย จิตใจ วัตถุ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ในข้อที่ต้องการ
ความสุขอันทุกคนหวังร่วมกัน เช่น

ความสุขเกิดจากการมีทรัพย์สมบัติ การสามารถใช้จ่ายทรัพย์สมบัติ เพื่อ
ตอบสนองความต้องการของตน ความสุขเกิดจากการไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสิน
ใคร แต่ต้องเป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากการทำงานที่ไม่ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม

ในขอบข่ายของคำว่า การงานที่ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรมนั้น
พระพุทธศาสนาได้เน้นหนักไปในทางแนะนำให้ทุกคน

สมบูรณ์ด้วยความหมั่นขยัน ในการประกอบกิจการงานตามสมควรแก่
หน้าที่ของตน

สมบูรณ์ด้วยการรักษาทรัพย์สมบัติ ความรู้ ความดี ของตนเองไว้

คบหาสมาคมกับคนดี เป็นมิตรร่วมกิจกรรมของตน

ดำรงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่ตนสามารถจะใช้จ่ายให้เกิดความ
สุขได้ เป็นต้น

ยิ่งในด้านเสรีภาพด้วยแล้ว พระพุทธศาสนามีหลักการทั้งหมด ที่จะ
เสริมสร้างเสรีภาพในชีวิตของคน เพื่อให้คนเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยเริ่มจาก
เสรีภาพทางกาย จนถึงเสรีภาพทางจิต ที่ไม่ถูกควบคุมบงการจากกิเลสทั้งหลาย

เห็นไหม ? คนที่ขาดเสรีภาพในปัจจุบัน จนถึงต้องติดคุกตารางใน
ปัจจุบัน เพราะอะไร รู้ไหม ?

เชื่อว่ารู้ เพราะคนเหล่านั้น ฆ่าเขา ลักของเขา ประพฤติผิดลูกเมียเขา
โกหก เมาสุราอาละวาด เป็นต้นใช่ไหม ?

หากเขาเหล่านั้น ไม่ประพฤติผิดศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาแล้วความสูญ

เสียอิสรภาพจะไม่เกิดขึ้นแก่เขาใช่ไหม ? อย่างนี้แล้วจะว่าพระพุทธศาสนาขัดขวางความเจริญและเสรีภาพอยู่อีกหรือ ?

๒๕. พระพุทธศาสนาสอนเรื่องโลกเป็นทุกข์ จะมีอาจเป็นการสอนให้คนมองโลกในแง่ร้าย และทำให้ใจไม่สบายไปหรือเปล่า

- ไม่เป็นเช่นนั้นหรอก การสอนให้รู้จักความเป็นทุกข์แห่งสรรพสิ่งนั้นเป็นการแสดงความจริงที่มีอยู่เป็นอยู่ เหมือนกับ คนไปอยู่ในถิ่นที่อากาศร้อนจัด เราบอกเขาว่า อากาศที่นี้ร้อนจัดนะ แทนที่จะเป็นการทำให้เขาไม่สบายใจหรือมองสถานที่นั้นไปในทำนองไม่น่าอยู่ไม่น่าอาศัยแล้ว ทำให้คนนั้นสามารถเตรียมกายเตรียมใจเผชิญกับความร้อน ซึ่งตนจะต้องประสบแน่นอน ในขณะที่เดียวกัน เป็นการช่วยให้คนนั้น ได้หาอุบายวิธีหลีกเลี่ยงความร้อน ด้วยการสร้างที่อยู่อาศัย ใช้สิ่งช่วยขจัดความร้อนเป็นต้น บอกอย่างนี้เป็นผลดีหรือผลเสียแก่คนฟังเล่า ?

การที่ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงว่า โลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์นานาประการ ว่ากันเต็มที่แล้ว ท่านแสดงว่า

“ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นดับไป นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิด นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ”

ซึ่งเหมือนกับทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่ว่า “ในโลกนี้มีแต่ความร้อน การที่เราารู้สึกว่าเราเย็นนั้น เป็นเพราะความร้อนลดนั่นเอง แม้จะลดลงไปเลยศูนย์ก็ถือว่า เป็นความร้อนลดหาใช่ความเย็นไม่”

ปัญหาเรื่องความทุกข์นั้น ที่เราหลงประเด็นกันมาก คือ คนส่วนมากตัดสินใจว่า “ทุกข์” ว่า ทุกข์ ก็คือความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ดังนั้นจึงมองไม่ค่อยจะเห็นว่า คนเราเป็นทุกข์จริงหรือ ?

ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ความทุกข์ที่เข้าใจกันนั้นเป็นอาการของเวทนาประการหนึ่งเท่านั้นเอง คือเป็นส่วนหนึ่งแห่งความหมายว่าทุกข์เท่านั้น

ท่านได้ให้นิยามความหมายของคำว่าทุกข์ ที่ปรากฏแก่สรรพสัตว์และสรรพสิ่งว่า

“มีความเกิดขึ้นและมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ดำรงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ มีการเบียดเบียนให้เร่าร้อน”

ความหมายของทุกข์ในอริยสัจ ซึ่งเจาะจงเอาความทุกข์ที่ปรากฏแก่สิ่งมีชีวิต คือ สิ่งที่เรียกว่าทุกข์นั้น ปรากฏตัวให้เห็นในรูปของ “เบียดเบียน แต่ละอย่างเกิดขึ้นด้วยปัจจัยปรุงแต่ง เร่าร้อน มีการแปรปรวนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา”

ด้วยความหมายนี้เอง จะพบว่าแม้ความสุข ที่คนรู้จักว่าตนเป็นสุขนั้น เป็นอาการของความทุกข์อย่างหนึ่งเพราะอะไร ?

“เพราะความสุขนั้นเกิดขึ้นด้วยปัจจัยปรุงแต่ง หาได้เกิดขึ้นลอยๆ ไม่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำหน้าที่เบียดเบียนความทุกข์ให้เบาลง แต่ความสุขก็แปรปรวนเปลี่ยนแปลง อาจเป็นสุขเพิ่มขึ้นหรือสุขน้อยลง”

การสอนเรื่องทุกข์ จึงเป็นการบอกกล่าวความจริงให้ทราบกันไว้ตามที่เป็นจริงอย่างไรเท่านั้นเอง ที่สำคัญที่สุดคือคำที่เป็นภาษาอื่นนั้น ผู้ศึกษาความหมายของภาษานั้น ๆ ให้เข้าใจ คำว่า ทุกข์ เป็นภาษาบาลี ควรทำความเข้าใจให้ทราบว่า คำนี้ท่านนิยาม

ความหมายไว้อย่างไร เมื่อทราบได้แล้ว จะมีความเข้าใจในเจตนารมณ์แห่งคำสอน ที่มีคำนั้น ๆ ปรากฏอยู่ได้ชัดเจนขึ้น.

๒๖ พระพุทธศาสนาสอนให้คนเกียจคร้าน เพราะขยันไปก็จะกลายเป็นคนโลก จริงไหม?

- เอาอย่างนั้นเชียวหรือ ?

ไม่ทราบว่าเป็นพระพุทธานุญาตมาจากไหน จึงได้มีคำถามที่น่ารักน่าเอ็นดูเช่นนี้เกิดขึ้นได้ ช่างน่าเอ็นดูจริง ๆ ขอให้เข้าใจว่า

พระพุทธศาสนานั้น เป็นศาสนาแห่งการช่วยตนเอง พึ่งตนเอง ไม่นิยมให้คนงอมืองอเท้าหวังพึ่งอำนาจภายนอก มีคำสอนเน้นหนักให้คนสำนึกถึงคุณค่าแห่งเวลาที่บุคคลจะต้องใช้ไปให้เป็นประโยชน์ ด้วยความเพียรพยายามในทางที่ชอบ ทรงสอนว่าความเกียจคร้าน เป็นอบายมุข คือปากทางแห่งความเสื่อม การทำงานอะไรก็ตาม สอนให้คนทำการงานนั้นอย่างจริงจัง ให้บากบั่นในเรื่องนั้น ๆ ให้มาก เพราะงานที่ย่อหย่อน หละหลวม จะก่อให้เกิดการคั่งค้าง อากูลไม่เป็นมงคล ชีวิตของคนเหล่านั้น รับสั่งให้คนบากบั่นพยายามไปจนกว่าประโยชน์ตนจะสำเร็จ เพราะคนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร

เพื่อให้บรรลุสิ่งที่ตนหวังในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาสอนให้มีความหมั่นขยันในการประกอบกิจการงาน อันเป็นภาระหน้าที่ของตน ในชั้นมรรคผลนิพพาน สอนให้คนมีสัมมาวายามะ คือความเพียรในทางที่ชอบ พระพุทธเจ้าเองทรงเป็นตัวอย่างแห่งผู้ใช้ความเพียรพยายาม เพื่อบรรลุเป้าหมายที่มุ่งหวัง แม้จะมีการลองผิดลองถูกเป็นอันมากก็ตาม แต่ไม่ยอมท้อถอยฝ่าฟันอุปสรรคไปจนตรัสรู้ และยังคงดำรงพระชนม์อยู่ เพื่อประโยชน์แก่คนอื่นอีกถึง ๔๕ ปี

ศาสนาที่มีศาสดา คำสอนเช่นนี้ ใจคอยังจะกล่าวว่าสอนให้คนเกียจคร้านอยู่อีกหรือ ?

เรื่องของ “ความโลภ” สำหรับชีวิตครองเรือนนั้น ท่านหมายเอาเพียงความโลภในอกุศลกรรมบถ ๑๐ เท่านั้น คือ

“โลภะ ความโลภอยากได้ของ ๆ คนอื่น”

“ถ้าโลภอยากได้สิ่งต่าง ๆ แล้ว ใช้ความเพียรพยายามหามาด้วยความสุจริต ยุติธรรม หาเป็นการเสียคุณธรรมของผู้ครองเรือนแต่ประการใดไม่”

อย่าลืมว่า คำสอนของพระพุทธศาสนานั้น แม้คำ ๆ เดียวกัน หาได้หมายความว่าชอบข้ายแห่งความหมายของคำนั้น ๆ จะอยู่ในระดับเดียวกัน

ทุกคำก็หาไม่.

๒๗. พระพุทธศาสนาสามารถแก้ปัญหาชีวิต และช่วยให้คนพ้นทุกข์ ได้จริงหรือไม่

- ได้แน่นอนโดยไม่มีข้อสงสัย คนได้รับผลจากการแก้ปัญหาละระจับ ดับทุกข์ด้วยอาศัยหลักธรรมของพระพุทธศาสนามามากต่อมาก ทั้งในอดีต และปัจจุบัน คนเขาไม่สงสัยกันแล้วในเรื่องนี้ แต่

เมื่อสงสัยมากก็ขอชี้แจงว่า

พระพุทธศาสนารับรองว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถแก้ ปัญหาชีวิต และช่วยให้คนพ้นทุกข์ได้จริง แต่มีข้อแม้ว่า

“บุคคลนั้นจะต้องดำเนินตามหลักการ และวิธีการทางพระพุทธศาสนา นะ”

หลักการนั้น ท่านได้กำหนดไว้เป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น

ถ้าต้องการจะแก้ความเลื่อมในชีวิตร ก็ต้องเว้นจากการกระทำอันเป็น ทางแห่งความเลื่อมเสีย คืออบายมุข อันได้แก่ ความเป็นนักเลงหญิง นักเลง การพนัน นักเลงดื่มสุรา เทียวกลางคืน คบคนไม่ดีเป็นมิตร และเกียจคร้าน ทำการงานเป็นต้น

หากต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต การงาน ก็ต้อง ดำเนินไปตาม หลักการ ที่จะนำคนไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ

ฉันทะ ปลุกฝังความพอใจไม่ให้เลื่อมคลายในการงานนั้น ๆ

วิริยะ มีความเพียรพยายาม เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น โดยไม่ทอดยต่อ อุปสรรค

จิตตะ เอาใจใส่สนใจในเรื่องนั้น ๆ ไม่วางธุระ

วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลตรวจสอบในเรื่องนั้น ๆ

สำหรับวิธีการนั้น ท่านกำหนดขึ้นตอน ที่คนควรจะทำ ความเข้าใจใน

ปัญหา ความทุกข์เป็นต้น ให้ทราบตามความเป็นจริงว่า

อะไรเป็นอะไรแล้ว ให้ลงมือปฏิบัติให้เหมาะสมแก่กรณีนั้น ขึ้นต่อนั้น
หมายเอาการวิเคราะห์ในเรื่องนั้น ๆ ตามลำดับดังนี้

อะไร ? คือให้ทราบปัญหา หรือความทุกข์เป็นต้น ว่าเป็นอะไรแน่
มาจากไหน ? คือการศึกษาให้ทราบถึงสาเหตุอันเป็นมูลฐาน และปัจจัย
ร่วมแห่งปัญหา ความทุกข์เหล่านั้น ให้ทราบว่า อะไรเป็นสาเหตุแท้จริง และ
ปัจจัยร่วม ซึ่งจำเป็นจะต้องขจัดให้หมดไป

เพื่ออะไร ? เป็นการกำหนดเป้าหมายที่ตนมุ่งหวังอันเป็นความสุข ความ
เจริญ ซึ่งเกิดจากการทำลายสาเหตุแห่งปัญหาและความทุกข์เป็นต้น

โดยวิธีอย่างไร ? ได้แก่การนำเอาหลักการแก้ปัญหาก็ความทุกข์ในเรื่อง
นั้น ๆ ตามที่ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้มาใช้ให้เหมาะสมเป็นกรณี ๆ ไป

ได้โปรดเข้าใจว่า พระพุทธศาสนานั้นเปรียบเหมือนโอสถพิเศษ ที่
สามารถบำบัดโรคได้ตามสมควรแก่โรคที่เกิดขึ้น แต่การรักษาโรค คนจำเป็น
ต้องทราบอาการ สมุฏฐาน เป้าหมาย และกรรมวิธีในการรักษา และยาที่จะ
ต้องใช้ โดยถูกต้องไม่ผิดพลาด ก็จะสามารถแก้โรคนั้น ๆ ได้ฉับไฉน หลักธรรม
ในพระพุทธศาสนา ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันฉนั้น

ดังนั้น ท่านจึงแสดงว่าพระธรรมเป็นโอบนโยโก คือ เป็นข้อที่คนจะต้อง
น้อมเข้ามาหาตน หรือน้อมตนเข้าไปหาจึงจะได้รับผลจากพระธรรม ในระดับ
ต่าง ๆ ตามสมควรแก่การปฏิบัติ.

๒๘ พระพุทธศาสนาให้เสรีภาพในการนับถือพระพุทธศาสนา ตาไหน
จึงปรับอาบัติภิกษุผู้เข้ริตเดียรถีย์เล่า

- เรื่องนี้คนละเหตุคนละผลกันนี้ คือ

เรื่องเสรีภาพนั้น เป็นหลักการชั้นมูลฐานของชีวิตคนพระพุทธศาสนา

ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องเสรีภาพ แต่สนับสนุนเสรีภาพทุกรูปแบบ ที่ไม่เป็นการเบียดเบียนตนเอง และบุคคลอื่นให้เดือดร้อน

ส่วนภิกษุที่ไปเข้ารีตเดิยรติยันั้น เป็นเงื่อนไขที่ทางวินัยกำหนดไว้เพราะคนเราที่อยู่ร่วมกัน จำเป็นจะต้องมีระเบียบวินัยเป็นหลักในการปฏิบัติ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ใครอยากจะใช้เสรีภาพกันอย่างไรก็ได้แล้ว คนก็ต้องถอยหลังเข้ายุคอนารยะกัน

ภิกษุที่ไปเข้ารีตเดิยรติยั ทั้ง ๆ ที่ตนยังเป็นภิกษุอยู่นั้น แสดงถึงความเป็นคนโลเล หลอกหลวง เพราะการเข้ามาบวชของเธอนั้น เธอสมัครใจเข้ามาเอง ไม่มีใครบังคับ แต่เมื่อเธอประกาศตนยอมรับฐานะของภิกษุ ต่อหน้าสงฆ์เป็นจำนวนมากแล้ว วันดีคืนดีไปเข้ารีต เดิยรติยัเสีย การกระทำของเธอเป็นการใช้เสรีภาพในการเบียดเบียนตนเอง คนอื่นให้เดือดร้อนด้วยการ ทำสงฆ์ อันร่วมประชุมกันในการอุปสมบทเธอให้ได้รับความลำบาก

หลอกหลวงตนเอง และคนอื่น ว่ามีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จนยอมตนเข้ามาบวช

ในขณะที่เป็นพระอยู่ กลับเปลี่ยนแปลงไปเข้ารีตเดิยรติยั ซื่อว่าเป็นคนทรยศต่อหมู่คณะ ต่อพระศาสนา ด้วยการภักดีต่อที่ต่างด้าว ท้าวต่างแดน เหมือนคนที่ทรยศต่อชาติบ้านเมืองของตน

คนเช่นนี้ ทางบ้านเมืองเขาถือเป็นขบถ โทษประหารเชียวนะ ศาสนาเพียงแต่เป็นบาปหนักเท่านั้น เป็นความกรุณาเพียงไรแล้ว ไม่คิดกันบ้างหรือ?

๒๘. พระพุทธศาสนา ไม่เป็นศาสนา แต่เป็นเพียงปรัชญา เพราะว่ามีด้วยเหตุและผล ศาสนาที่แท้จริงต้องมีพระเจ้าใช่หรือไม่

- การจะตอบว่าใช่หรือไม่นั้น เรามีข้อที่ควรจะทำความเข้าใจกันหลายกรณี ทั้งนี้เพราะความสับสนในถ้อยคำที่เราแปลภาษาฝรั่งมาเป็นภาษาสันสกฤต ที่นำมาใช้เป็นภาษาไทย คือ ความหมายของคำว่า ศาสนา ที่คน

ยอมรับว่าตรงกับคำว่า Religion ในภาษาอังกฤษ

แต่โดยความหมายในวิชาศาสนาเปรียบเทียบ และวิชาทางศาสนาจะพบว่าไม่ตรงกันนัก ซึ่งอาจสรุปลักษณะแห่งระบบคำสอนที่เรียกว่า

ศาสนานั้นมีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

๑. ต้องเป็นเรื่องที่เชื่อถือว่ามี ความศักดิ์สิทธิ์และไม่ใช่เชื่อถือเปล่า ๆ ต้องมีความเคารพบูชาต่อระบบคำสอนนั้น ๆ ด้วย

๒. ต้องมีคำสอนทางธรรมจรรยาและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติ เพื่อบรรลุผลอันดีงาม ที่เป็นอุดมคติสูงสุดในศาสนานั้น ๆ

๓. เนื่องจากศาสนา แปลว่า คำสั่งสอน ดังนั้นระบบความเชื่อ ที่จะจัดเป็นศาสนาได้นั้น ต้องปรากฏตัวผู้สอน ผู้ประกาศ ผู้ตั้ง ที่ยอมรับนับถือกันว่ามีตัวตนอยู่จริง ทั้งอาจพิสูจน์ได้ด้วยวิชาประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นต้น

๔. ต้องมีสถาบันบุคคล ผู้มีหน้าที่ในการรักษาพิธีกรรม ความศักดิ์สิทธิ์ของคำสอนนั้น ๆ สืบต่อกันมาไม่ขาดสาย บุคคลเหล่านี้ อาจเรียกว่า พระนักบวช บาทหลวง หะยี หรือมีชื่อเป็นอย่างอื่น ได้รับการยอมรับนับถือในฐานะเป็นเพศพิเศษต่างจากสามัญชน เรียกว่า สมณเพศ

๕. ต้องมีการกวดขันเรื่องความจงรักภักดี ซึ่งฝรั่งเรียกว่า Fidelity คือ ถิ่นับถือศาสนาหนึ่งอยู่ก่อนแล้ว จะไปนับถือศาสนาอื่น หรือแสดงความเคารพต่อสิ่งเคารพในศาสนาอื่นไม่ได้ บางศาสนาถือว่าบาปหนักทีเดียว

หากลัทธิที่ถือว่าเป็นศาสนาใด ไม่ประกอบด้วยองค์ครบ ๕ ประการข้างต้น ท่านจะเรียกย่อลงมาว่า ลัทธิศาสนา ลัทธิ ปรัชญา ตามลำดับ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหรือไม่ ?

เราจะพบว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรม ๕ ประการนั้น อันอาจกล่าวโดยสรุปว่า พระพุทธศาสนามีศาสดา ระบบคำสอน สถาบันสงฆ์ ศาสนสถาน พิธีกรรม เครื่องหมายและปูชนียวัตถุ อันเป็นระบบปฏิบัติและสักการบูชา

พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนา

ปรัชญา คืออะไร ?

คำว่า ปรัชญา เป็นคำใหม่เราแปลมาจากคำว่า Philosophy แปลว่า ความรักในความรู้ แต่ปรัชญาเองกลับแปลตรงกับปัญญาในภาษาบาลี คือแปลว่า ความรอบรู้ ลักษณะของปรัชญา จึงเป็นเรื่องการคิดค้นเสนอแนะสิ่งที่เป็นหลัก

“ศีลธรรม จรรยา และกฎเกณฑ์แห่งการประพฤติปฏิบัติผู้คิดค้นทางปรัชญาได้รจนาดำราหรือแสดงความคิดเห็นของตนไว้ แต่ตัวนักปรัชญาก็ดีระบบคำสอนก็ดี ใครไม่ได้ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สอนมาแล้วใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้ ฐานะของนักปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับผู้รับคำสอน จึงเกี่ยวข้องกันในฐานะอาจารย์กับศิษย์ เรียนจากสำนักนี้แล้วจะไปเรียนในสำนักอื่นอีกก็ได้ ไม่ได้ว่าอะไร และไม่ถือว่าเป็นความผิด นักปรัชญาในอดีต เช่น โสกราตีส เพลโต อริสโตเติล จอห์น ลอค เกอเต คานท์ เป็นต้น จึงมีฐานะเป็นเพียงนักวิชาการหรือปรัชญาเมธีเท่านั้น”

เนื่องจากพระพุทธศาสนา ไม่ได้อ้างว่า การตรัสรู้ของตน เกิดขึ้นจากการคลบ้นดาลของอำนาจภายนอก พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรม ทรงทำหน้าที่เปิดเผย ชี้แจง แสดงธรรมที่ตรัสรู้มา ฐานะของพระพุทธเจ้า จึงไม่ใช่พระเป็นเจ้า หรือโอรสหรือบุตรของพระเป็นเจ้า พระองค์จึงเป็นศาสดาที่เรียกในภาษาบาลีว่า สตฺถา ซึ่งแปลว่า ครู หรือ บรมศาสดาจารย์ ดูเพียงนี้คำสอนของพระองค์ จึงน่าจะเรียกว่าปรัชญาได้

แต่เพราะพระพุทธศาสนา ได้มีการเน้นหนักในด้านความจงรักภักดี โดยเฉพาะผู้ที่เข้ามาบวชแล้ว จะไปเข้ารีตถือศาสนาอื่นทั้ง ๆ ยังเป็นภิกษุอยู่ไม่ได้ พระพุทธเจ้าเองได้รับการยกย่องในฐานะที่ศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การเคารพบูชา แม้พระธรรม พระสงฆ์ ก็ได้รับการยกย่องในฐานะที่ควรเคารพสักการะ เช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้ คำสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นศาสนาหาได้เป็นปรัชญา
อย่างที่เขาใจไม่ แต่บางอย่างก็เป็นปรัชญาที่แฝงอยู่ในพระพุทธศาสนาเช่นกัน.

๓๐. ศาสนาคริสต์สอนให้รักคนอื่นเหมือนกับรักตนเอง แต่ศาสนาพุทธ
สอนให้อยู่คนเดียว เป็นการเห็นแก่ตัว เอาตัวรอด ไซ้ไหม

- คนโบราณนั้น ท่านมีความคิดเห็นคมคายมาก เมื่อท่านเห็นว่าใครพูด
อะไรโดยขาดเหตุผล ความเป็นจริงท่านจะดำนิว่า

“ฟังไม่ได้ศัพท์ จับไปกระเดียด”

เรื่องปัญหาข้างต้นนั้น เป็นการพูดแบบมองไม่ตลอดสายทั้งฝ่ายศาสนา
คริสต์ และพระพุทธศาสนา เพราะคำสอนระดับศาสนานั้น จะต้องมองให้
ตลอดสายว่า อะไรเป็นอะไร และเป็นคำสอนในระดับใด จึงจะไม่เกิดความ
สับสนในการทำความเข้าใจ

สำหรับการสร้างความรู้สึกรู้สึกต่อคนอื่นนั้น พระพุทธศาสนาไม่สอนเพียง
แต่ให้สร้างความรู้สึกรู้สึกอันดีต่อคนเท่านั้นแต่ก้าวไกลไปถึงสรรพสัตว์ โดยใช้คำ
ว่า สัพพะ สตุตา แปลว่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง

แต่ท่านไม่ใช่คำว่าให้สร้างความรัก เพราะความรักนั้นในความหมายของ
พระพุทธศาสนาท่านใช้คำว่า เปมะ แปลว่า ความรัก มีลักษณะที่ไม่ควรสร้าง
ให้มากนัก เพราะว่า

“ความรัก มีลักษณะต้องการ ได้รับการตอบสนองคือให้คนอื่นรักตน
ตอบ ถ้าเขาไม่รักตอบ ก็กลายเป็นโทษคือความโกรธ”

ประทุษร้าย ในลักษณะที่เรียกกันว่า รักมากแค้นมาก หากคนหรือสิ่ง
ที่รักพลัดพรากจากไป จิตจะกลายเป็นความเศร้าโศก แต่ในกรณีที่รักมากไป
จิตจะกลายเป็นอคติ คือมีความลำเอียงเพราะเหตุว่ารักใคร่กัน

พระพุทธศาสนาสอนให้คนมี

เมตตา คือความปรารถนาดีต่อกัน ต้องการที่จะเห็นคนและสัตว์ทั้งหลาย อยู่อย่างไม่มีเวรมีภัย ไม่เบียดเบียนกัน มีความสุข ตามสมควรแก่ฐานะของตน

กรุณา คือเมื่อเห็นคนอื่นเศร้าโศก ประสบความผิดหวัง เป็นต้น ก็ให้ช่วยเหลือเขา ตามกำลังที่จะช่วยได้

มุทิตา ในกรณีที่เห็นคนอื่นเขาได้รับความสุขความเจริญ ให้แสดงความยินดีต่อเขา แทนที่จะไปริษยาเขา

ในกรณีที่คนสัตว์ที่เราควรจะแสดงเมตตา กรุณา มุทิตานั้น ต้องประสบ ความพิบัติ ไม่อยู่ในวิสัยที่จะใช้ธรรมะอีก ๓ ข้อนั้นได้ ท่านสอนให้ทำใจให้เป็น

อุเบกขา คือ อย่าไปแสดงความยินดี หรือ ยินร้าย ในความพิบัติอันนั้น ของเขา ด้วยการทำความรู้สึกไว้ว่า

คนเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็น กำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ดีหรือ ชั่วก็ตาม เขาจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

การทำความรู้สึกได้เช่นนี้ จะช่วยให้คนไม่ต้องไปว้าวุ่นในสิ่งที่ตนไม่อาจ ทำอะไรได้ ทั้งเป็นการป้องกันจิตตนไว้ไม่ให้ตกไป

เป็นอกติอย่างใดอย่างหนึ่ง ใน ๔ ประการ คือ

ลำเอียงเพราะรักใคร่กันเป็นการส่วนตัว เรียก ฉันทาคติ

ลำเอียงเพราะไม่ชอบกันเป็นการส่วนตัว เรียก โทสาคติ

ลำเอียงเพราะความกลัวเป็นเหตุ เรียก ภยาคติ

ลำเอียงเพราะความเขลา เรียก โมหาคติ

สำหรับในกรณีที่สอนให้อยู่คนเดียวนั้น ใช้ในกรณีที่ต้องการบำเพ็ญ เพียรทางจิต เพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตให้อยู่ในสภาพพร้อมจะใช้เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นต้น ตามสมควรแก่สัตว์แก่บุคคล จนถึงทำจิตใจให้ หลุดพ้นจากกิเลสในที่สุดเท่านั้น เมื่อปรับจิตได้แล้ว หรือแม้เมื่อสละกิเลสจน

จบสิ้นหน้าที่ส่วนตนแล้ว เวลาแห่งชีวิตต่อจากนั้น ได้ใช้ไปเพื่อประโยชน์ เพื่อ
เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สรรพสัตว์เป็นหลัก

เป็นธรรมดาประการหนึ่ง ก็จะเป็นใครก็ตามหากต้องการทำตนให้
เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม เขาจะต้องใช้เวลาว่างช่วงหนึ่งแห่งชีวิต
เพื่อสร้างคุณสมบัติอันเหมาะสมสำหรับทำงานเพื่อสังคม ในช่วงนั้นคนที่มี
สติสัมปชัญญะ มีเหตุผลมากพอ จะไม่ว่าเขาเห็นแก่ตัวหรือเอาตัวรอดแน่.

๓๑. ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาของพระเจ้า ซึ่งย่อมดีกว่าศาสนาพุทธ
ซึ่งเป็นศาสนาของคน

- เรื่องนี้ขึ้นอยู่กับศรัทธาของคนแต่ละศาสนา ซึ่งนักศาสนาที่ดี ไม่ควร
ก้าวท้าววิจารณ์ นอกจากการเปรียบเทียบตามหลักของศาสนาเปรียบเทียบ แต่
ไม่ควรจะทำในเชิงยกตนข่มท่านให้เสียคุณลักษณะของศาสนิกที่ดีในศาสนา
นั้น ๆ

ในทัศนะของชาวพุทธนั้น ย่อมมีความภาคภูมิใจในการที่ศาสดาของตน
เป็นคน ๆ หนึ่ง ที่ใช้ความเพียรพยายามแบบคนประสบความสำเร็จแบบคน
ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนา โดยมนุษย์ ของมนุษย์ เพื่อมนุษย์ จากความรู้สึกนี้
นำไปสู่ความเข้าใจว่า คนเราด้วยกันนั้นย่อมเข้าใจกันและกันดี คำว่าศาสนาอาจ
หมายถึงระบบการปกครองด้วยก็ได้ ดังนั้นศาสนาที่ตรัสรู้และสั่งสอนโดยคน
นั้นจึงเป็นเหมือนกับ

ประเทศไทยที่มีคนไทยเป็นประมุข มีคนไทยทำการบริหาร มีคนไทย
เป็นข้าราชการ มีคนไทยอยู่ภายใต้การปกครอง ย่อมจะดีกว่ามีคนต่างชาติมา
เป็นประมุข มีคนต่างชาติมาบริหาร แต่มีคนไทยเป็นผู้ถูกปกครอง

หากใครจะชอบอย่างหลัง ก็เป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้จริงๆ แต่คนไทยทั่วไป
คงไม่ยินดีด้วยการปกครองแบบนั้น คนที่นับถือพระพุทธศาสนามีความ
รู้สึกอย่างนี้ จึงไม่รู้สึกว่าคุณมีปมด้อย ที่ควรน้อยใจ แต่ทั้งศาสนา ศาสดา

สถาบันต่าง ๆ ทางศาสนา ล้วนแต่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจแก่คนไทยที่นับถือ
พระพุทธศาสนา ในความเป็นคนธรรมดา ๆ นี้เอง

๓๒. พระพุทธศาสนาสอนให้พึ่งตนเอง ช่วยตนเอง ผู้พึ่งพระเจ้าไม่ได้
พึ่งตนเองดีกว่า หรือพึ่งพระเจ้าดีกว่า

- การเปรียบเทียบว่าอะไรดีกว่าอะไรนั้น ย่อมขึ้นกับความพอใจ ศรัทธา
ของคน ๆ นั้นเป็นสำคัญ เหมือนเราถามว่า

“ระหว่างปลาร้า กับน้ำบูดู อะไรอร่อยกว่ากัน”

ถามคนทางอีสานก็ต้องบอกว่า น้ำบูดูอร่อยสู้ปลาร้าไม่ได้ คนทางสงขลา
ปัตตานี ก็ต้องบอกว่า น้ำบูดูอร่อยกว่า พอมาถามคนภาคกลางเข้า เขาอาจจะ
ตอบว่า

“ผมว่าสองอย่างนั้น ผู้นำพริกปลาทูไม่ได้นะ”

เรื่องการพึ่งสิ่งที่ตนเคารพเป็นสรณะก็เหมือนกัน ใครมีความศรัทธา มี
ความฝังใจในศาสนธรรมของศาสนาใด ก็ชอบที่จะยึดมั่นในศาสนาของตน
และไม่ควรลืม คือ

พระพุทธเจ้านั้น ทรงอยู่ในฐานะผู้บอกทางแห่งความสุขอันควรเดินไป
กับทางแห่งความทุกข์อันควรละเว้นให้เท่านั้น ส่วนการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล
ที่ตนจําางหวัง เป็นเรื่องที่แต่ละคนจะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ไม่มีการ
คลบ้นดลในพระศาสนานี้ พระธรรมในศาสนานี้ จะรักษาคุ่มครองเป็นที่พึ่ง
ของคนได้ จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่ว่า

“พระธรรม ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เหมือนร่มใหญ่ ป้องกันคนผู้กั้น
ร่ม ไม่ให้เปียกฝนในเวลาฝนตกขณะนั้น”

แม้ว่าจะมีร่มอยู่ในมือ หากไม่กั้นร่มไว้เหนือศีรษะ เวลาเปียกฝน จะไป
ตำหนิร่มไม่ได้ฉันใด พระธรรมในพระศาสนานี้ จะรักษาได้เฉพาะผู้ประพฤติ
ธรรมนั้นนั่น

แม้พระเจ้าเองก็เถอะ อย่างที่เคยกล่าวมาในข้อก่อนว่า

“จงช่วยตัวของเจ้าก่อนแล้ว พระเจ้าจึงจะช่วยเจ้า”

ถ้าพระเจ้าสามารถช่วย แม้คนที่ไม่พร้อมจะช่วยตนเองได้แล้ว ลูกของพระเจ้าสองพระองค์คงไม่ทำสงครามล้างผลาญกันอยู่ในเลบานอนในปัจจุบันนี้หรอก

ข้อนี้หาได้เป็นความบกพร่องของพระเจ้าไม่แต่เพราะลูกหลานเหล่านั้นไม่ยอมช่วยตนเองก่อนเลย แล้วจะโทษใครกันเล่า ?

๓๓. พระพุทธศาสนาห้ามการฆ่าสัตว์ เพราะเกรงว่าจะเกิดความเคียดชังแล้วมามีมนุษย์ หรือเพราะป้องกันไม่ให้มนุษย์ต้องไปเสวยทุกข์วิบากในนรก

- เพราะเหตุผลที่กล่าวมาแล้วด้วย แต่ที่สำคัญคือเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในข้อที่ว่า

“ต้องการความรัก และได้รับความรัก ต้องการความอบอุ่น และปลอดภัย”

โดยสอนให้คนทำตนเองเป็นอุปมาแล้ว ไม่ควรฆ่าตัวเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าสัตว์ เพราะการไม่ฆ่า ไม่เบียดเบียนเป็นความสุขในโลกนี้.

๓๔. พระพุทธศาสนา มีการแตกแยกกันเป็นนิกายมากมาย แสดงว่าพระพุทธศาสนายังไม่ดีพอ จึงเป็นเช่นนั้น แต่การที่ศาสนาคริสต์มีหลายนิกายนั้นเป็นเพราะพระเจ้าให้เสรีภาพแก่มนุษย์

- เอ้า ทำไมเป็นอย่างนั้นล่ะ ?

อย่างนี้เขาเรียกว่า ชื่นต้นเป็นลำไม้ไผ่ พอเหลาลงไปกลายเป็นบ้องกัญชา มันไม่เป็นการพูดด้วยอคติไปหน่อยหรือ ?

ความแตกแยกที่เกิดขึ้นในศาสนาทุกศาสนานั้น ไม่ใช่หมายความว่าศาสนาไม่ดีพอ แต่เกิดจากการคนในศาสนานั้น ๆ ไม่ดีพอในสองด้าน คือ

ในด้านความรู้ คือไม่อาจจะหยั่งทราบถึงคำสอนในศาสนาของตนอย่าง

ถ่องแท้ในที่สุดก็ตีความเอาตามที่ตนเข้าใจ เรียกว่า เสียในด้านทฤษฎีสัมมัญญา
คือความคิดเห็นไม่ตรงกัน

ด้านความประพฤติ ขัดเส้นใต้ต้นฉบับศาสนิกสองฝ่ายนั้นก็ต้องกล่าวคำ
ว่า “ที่รักเรารักกันไม่ไหวแล้ว” ก็แยกตัวออกไปต่างหาก กาลต่อมาลักษณะดัง
กล่าวก็เกิดขึ้นอีก การแยกออกเป็นนิกายย่อย ๆ ต่างก็เกิดขึ้น ไม่ว่าจะในศาสนาใด
ก็ตามที่แตกแยกกันนั้นสาเหตุจะมาจากเรื่องสองอย่างนี้

เสรีภาพที่นำมาอ้างในบางเรื่องนั้น บางครั้งฟังแล้วแทนที่จะเกิดความ
ซาบซึ้ง แต่กลับเป็นเรื่องน่าสลดใจ อนาคตใจ สงสาร และจำข้นไปเท่านั้นเอง.

๓๕. พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้ยึดถือสิ่งทั้งปวง ถ้าเรานับถือศาสนา
เช่นศาสนาพุทธอย่างนี้ จะมีเป็นการขัดแย้งกับคำสอนดังกล่าวหรือ

- ไม่เห็นขัดแย้งอะไรกันนี้ อันที่จริงการนับถือพระพุทธศาสนา หรือ
ศาสนาอะไรก็ตาม เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของบุคคล เพราะคนเราไม่มี
ใครที่จะรู้อะไรไปทุกอย่าง โดยไม่ต้องศึกษาเล่าเรียนได้ การนับถือพระพุทธ
ศาสนาก็เพื่อศึกษาให้รู้และปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามเหตุผลที่ทางศาสนาได้จำแนก
แสดงไว้

การยึดหลักของพระศาสนา จึงเป็นเหมือนนักเรียนผู้เริ่มฝึกเขียนหนังสือ
อ่านหนังสือ จำเป็นต้องอาศัยไม้บรรทัด การสะกด อักษรกันไป ตามหลักเกณฑ์
ที่ท่านแสดงไว้ แต่เมื่อเกิดความชำนาญแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องทำเช่น
นั้นก็หมดไป คือการเขียน การอ่าน การทำความเข้าใจ ก็เป็นไปโดยอัตโนมัติ

การปฏิบัติธรรมอันเกิดขึ้นจากการศึกษา สดับฟังทางพระพุทธศาสนา
เช่นเดียวกัน ในขั้นแรกจำเป็นจะต้องยึดหลักตามที่ท่านสอนไว้ เมื่อถึงจุดหนึ่ง
ท่านจะถ่ายทอดความยึดคิดในรูปแบบต่าง ๆ ได้ จิตของท่านจะมีปฏิริยาต่อ
อารมณ์ หรือ สิ่งเร้าทั้งหลายเองโดยอัตโนมัติ

การสอนเรื่องสิ่งทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นนั้น เป็นเรื่องของสังขาร

อันบุคคลจะเข้าถึงได้ไม่ถ้ายนัก เพราะคนจะมีความรู้สึกว่

“นั่นเป็นของเรา เช่นตัวเรา ญาติเรา น้องเรา ทรัพย์สมบัติของเรา เรา เป็นนั่นเป็นนี่ เช่นเราเป็นนายทหาร เป็นข้าราชการ เป็นต้น หรืออาจยึดถือว่ นั่นเป็นตัวเป็นตน จนเกิดการแบ่งแยกเป็นเราเป็นเขา เป็นพวกเป็นหมู่กัน”

เรื่องการยึดถือในลักษณะนี้ เป็นสิ่งที่ถ่ายถอนได้ยากมาก เครื่องมือที่จะ นำไปสู่การถ่ายถอนความยึดถือในลักษณะที่หลงผิดดังกล่าวได้อย่างแท้จริง ก็ ต้องอาศัยหลักศาสนา ที่ตนได้ศึกษาและลงมือปฏิบัติตามเท่านั้น

ดังนั้น การนับถือพระพุทธศาสนา จึงเป็นเหตุให้คนเข้าถึง ความจริง โดย การถ่ายถอนอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง ความปล่อยวาง จึง เป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ทั้งสองจึงเป็นเหตุเป็น ผลกัน เป็นปัจจัยของกันและกัน ซึ่งทุกคนจะต้องเข้าถึงให้ได้ทั้งสองระดับจึง จะได้ประโยชน์จากพระศาสนาอย่างแท้จริง

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงว่ ธรรมที่ทรงแสดงนั้นเปรียบเหมือน แพ่ หุ่น หรือยานพาหนะ ที่คนต้องอาศัยข้ามฟากแน่นอนว่ ทรานโดที่คนเหล่านั้ ยังเดินทางจากฟากหนึ่งไปสู่ฟากหนึ่งนั้น เขาจะต้องมียานพาหนะสำหรับ อาศัย และต้องยึดถือพาหนะเหล่านั้นเป็นที่พึ่ง แต่เมื่อเขาถึงฝั่งแล้ว เขาต้องละ พาหนะเหล่านั้นเพื่อขึ้นฝั่ง ซึ่งเมื่อถึงช่วงนั้น เขาจะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่าง หนึ่ง คือ จะขึ้นฝั่งหรือว่าจะอยู่ในพาหนะที่อาศัยมา แต่จะขึ้นฝั่งพร้อมด้วย แยกเรือไปด้วยไม่ได้

เพราะเหตุนี้ พระอรุบุคคลทั้งหลาย ท่านจึงมีศีลธรรม แต่ท่านไม่ยึดถือ ในสิ่งเหล่านั้น เช่นศีลของท่านก็ไม่ต้องระมัดระวัง สำรวมระวังอะไร อย่างที่ คนทั่วไปเขาทำกัน เพราะศีลของท่านมีสมบูรณ์ จนไม่ต้องสำรวมระวัง อย่าง คนที่ศีลยังไม่สมบูรณ์ ต้องคอยสำรวมระวัง สมาทาน แสดงอาบัติกันอยู่ ศีล ของพระอรุบุคคล จึงมีลักษณะที่เป็นไปเองโดยอัตโนมัติ

อันที่จริง เรื่องการเข้าถึงความจริงสองระดับนี้ ระดับการ ปลอ่ยวางความ
ยึดถือ เป็นปหัตถ์พพธรรม คือธรรมที่ต้องละ แต่การ

นับถือพระพุทธศาสนา เป็นภาเวตถ์พพธรรม คือธรรมที่ต้องสร้างให้มี
ให้เป็นขึ้นในชีวิตจิตใจของตน หากคนเข้าถึงธรรมสองฝ่ายนี้ ตามสมควรแก่
ธรรมแล้ว ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้หรือริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ปัญหาเรื่องยึดถือ
อะไรไม่ยึดถืออะไรก็จะหมดไป

การรู้ธรรมสองฝ่ายนี้ จัดเป็นความรู้หรือริยสัจ ๔ อย่างไร ?

การเห็นความทุกข์ ความเดือดร้อนในระดับต่าง ๆ อันเกิดขึ้นจากความ
ยึดถือในสิ่งทั้งหลาย แล้วกำหนดรู้ไว้ว่า นี่ทุกข์ จัดเป็นทุกข์สัจ

การกำหนดเห็นความเป็นโทษ อันเกิดขึ้นจากความยึดถือในขั้น ๕
ประการด้วยอำนาจตณหาว่า ของเรา ด้วยอำนาจมานะว่า เราเป็นอย่างนั้นอย่าง
นี้แล้ว ละเสีย จัดเป็นทุกข์สมุทัยหรือริยสัจ

กำหนดให้รู้จักว่า ผลอันเกิดขึ้นจากการนับถือพระพุทธศาสนานั้น มี
ความสงบเย็น เป็นความหมดไปสิ้นไปแห่งความยึดมั่นถือด้วยประการนั้น ๆ
จนถึงเป็นบรมสุขว่า เป็นสิ่งที่ควรทำให้แจ้ง จัดเป็นทุกข์นิโรธหรือริยสัจ

การกำหนดรู้ว่า ผลที่ตนจำนงหวังจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยการปฏิบัติตามหลัก
ของพระพุทธศาสนา จัดเป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาหรือริยสัจ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วจะพบว่า ท่านสอนให้ผู้นับถือ พระพุทธศาสนา
เกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายด้วยปัญญา แทนที่จะ เกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายด้วย
โมหะความหลง เพราะชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา เป็นชีวิตที่ประเสริฐสุด

ด้วยเหตุนี้ ข้อความในปัญหานี้ จึงไม่มีลักษณะขัดแย้งกัน ตามที่ถามมา.

๓๖. พระพุทธศาสนาสอนว่า ทุกสิ่งเป็นอนัตตา หากเรามีได้ ถ้าอย่าง
นั้นแล้วจะหลงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไปทำไม เพราะอะไร ๆ ก็ไม่มีสาระเสียแล้ว

- ฟังดูเผิน ๆ ก็น่าจะเป็นอย่างนั้น หากจะตอบสั้น ๆ ก็อาจตอบได้ว่า ที่

คนต้องปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้น เพื่อต้องการให้เข้าถึงความรู้แจ้งเห็นจริง ในความเป็นอนัตตาแห่งธรรมทั้งหลาย จนสามารถถ่ายถอนตัณหา คืออาการของจิตที่ทะเยอทะยานอยากในสิ่งทั้งหลาย และอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่นในขั้นทั้งหลายออกไป เปรียบเหมือนการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ในด้านกายภาพและชีวภาพ

ในการวิเคราะห์นั้น จะวิเคราะห์จนเข้าถึงกฎแห่งความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง จนเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือสิ่งมีชีวิตก็ตาม ไม่มีแก่นสารตัวตนอะไร ประกอบขึ้นและรวมตัวกันอยู่ ด้วยปริมาณแห่งธาตุทั้งหลาย ในที่สุดจะเข้าถึงการแยกตัวตนออกเป็นพลังงานอันไม่มีตัวตน กลายเป็นพลังในทางทำลายอันมหาศาล เช่นระเบิดปรมาณู อันเกิดขึ้นจากการแยกปรมาณู เพื่อให้เกิดพลังงาน

แต่การแยกให้เห็นความเป็นอนัตตาแห่งธรรมทั้งหลายนั้น ไม่เกิดผลในการทำลายล้างคน สัตว์ แต่กลายเป็นพลังในการทำลายกิเลส หรืออวิชชา ด้วยพลังแห่งวิชาอันจะบังเกิดขึ้นได้ด้วยการละความชั่ว บำเพ็ญความดี หรือการลดปริมาณแห่งอวิชชา ความไม่รู้ เสริมสร้างวิชา ความรู้ จนอวิชชาหมดไป เพราะความปรากฏอย่างเต็มที่ของวิชา เชื่อว่าเข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนา เมื่อถึงระดับนี้แล้ว ก็ด้วยการละชั่วประพฤติดีหมดไป เพราะท่านละได้ทั้งบุญและบาปหมดสิ้นแล้ว หากจะตอบเพียงนี้ก็ได้อีก

แต่เห็นควรทำความเข้าใจ ในประเด็นต่าง ๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะเกี่ยวข้องกับหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาซึ่งควรทำความเข้าใจในประเด็นเหล่านี้ คือ

อนัตตา คืออะไร ?

ส่วนมากเรามักจะพูดกันว่า อนัตตา ได้แก่ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ฟังแล้วทำให้หลงทางได้ง่าย คำว่า อนัตตา ท่านจึงแสดงว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา” โดย

แสดงลักษณะที่เรียกว่าอนัตตาไว้ว่า

สิ่งทั้งหลาย ไม่อยู่ในอำนาจการบังคับบัญชาของใคร

สิ่งทั้งหลาย ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เป็นตัวตน

ไม่มีใครเป็นเจ้าของสิ่ง คนทั้งหลายอย่างแท้จริง

เมื่อแยกย่อยออกไปแล้ว กลายเป็นของสูญ คือ ว่างเปล่าจาก ตัวตน

ด้วยความหมายที่ท่านนิยามออกมานั้น เป็นการประกาศให้ ทราบความจริงของคน สัตว์ สิ่งของ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและ นามธรรมว่า มีลักษณะอย่างนั้น ซึ่งเมื่อคนปรับจิตของตนให้เข้าถึง และยอมรับได้ ตามสมควรแก่กรณีแล้ว ย่อมทำให้ความยึดติดในลักษณะต่าง ๆ อ่อนตัวลงไม่ต้องทุกข์โศกเป็นต้น ในเมื่อประสบกับเรื่องที่ชวนให้ทุกข์ให้โศกเป็นต้น

ในขณะที่เดียวกัน เพื่อบรรลุถึงความรู้อย่างแท้จริงในความเป็นอนัตตานี้ ท่านได้ยึดเอาสาระแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านี้ คือ

“ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะและ ปรมัตถสภาวะ” ธรรมเหล่านี้ทรงแสดงว่าเป็นสาระแห่งธรรมทั้งหลาย ซึ่งเน้นหนักไปในข้อปฏิบัติที่จะนำคนเข้าไปสู่พระนิพพาน คือสภาพจิตที่ถึงความสมบูรณ์แห่งสุข อันเกิดจากความสงบจากสรรพกิเลส

หลักกุศลธรรมในพระพุทธศาสนานั้น เมื่อเราแบ่งออกเป็นระดับ จะได้สองระดับ คือ

วิภูฏคามิกุศล คือกุศลความดีที่บุคคลจะต้องยอมรับว่ามีอยู่เป็นอยู่แห่งสิ่งทั้งหลายตามโลกบัญญัติ เช่นนับถือพ่อแม่ ครู อาจารย์ ให้ท่าน รักษา ศีล บำเพ็ญภาวนาเป็นต้น แต่ไม่ควรจะยึดติดในสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะตายตัว เช่นตนมีหน้าที่ ตำแหน่งงานอะไรอยู่ ก็ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่หน้าที่ ตำแหน่งงานนั้น ๆ ให้ถูกต้องสมบูรณ์ แต่ไม่ควรยึดติดว่าตนเป็นนั่นเป็นนี่ จนมีการยกตนเสมอท่าน หรือยกตนข่มคนอื่นเป็นต้น หรือยึดถือว่าตนเท่านั้นจะ

ต้องเป็นเช่นนี้ คนอื่นเป็นไม่ได้ ในระดับนี้ พระพุทธศาสนายอมรับความจริงตามที่สมมติเรียกร้องกัน แต่ไม่ยึดถือเป็นตัวเป็นตน จนเกิดความเดือดร้อน

วิวัฏฐคามীগุศล คือเรื่องที่เป็นความจริงอย่างแท้จริงไม่เกาะเกี่ยวด้วยสมมติบัญญัติ แต่เป็นปรมัตถธรรมล้วนๆ

แต่ควรเข้าใจว่า หลักระรมแม้ในส่วนที่เป็นวิวัฏฐคามীগุศล คนธรรมดา ก็อาจสัมผัสได้ในระดับหนึ่ง เช่น การฆ่าความโกรธที่เกิดขึ้น เป็นการระงับกิเลสไว้ได้ชั่วคราว อันท่านเรียกว่า ตทังควิมุตติ คือจิตหลุดพ้นด้วยองค์นั้น ๆ หรือ ความเข้าถึงอนัตตาแห่ง

ธรรมทั้งหลาย หากคนปรับจิตให้เหมาะสมแล้วสามารถได้รับ ประโยชน์อย่างมาก ในขั้นที่เป็นวิวัฏฐคามীগุศล

๕. ปัญหาเกี่ยวกับหลักกรรม

๓๗. ทางโลกต้องการมีพลเมืองมาก ๆ เพราะชาติที่เป็นมหาอำนาจต้องมีพลเมืองมาก แต่ทางพระพุทธศาสนากลับสอนให้หยุดเกิด อย่างนี้มีเป็นการขัดแย้งกันหรือ

- เข้าไปนอนหลับอยู่ที่ไหนเสียละ ?

รู้หรือเปล่า ปัจจุบันนี้กำลังมีการรณรงค์เพื่อวางแผนครอบครัว หรือคุมกำเนิด เพื่อให้คนเกิดกันน้อยลง เพราะกำลังมีปัญหาเรื่องปัจจัย ๔ ที่ไม่อาจตอบสนองความต้องการของคนได้ อาหารที่ผลิตขึ้นมา ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ไม่สมดุลกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น เพราะคนเกิดขึ้นในโลกมากเกินไป จนเป็นห่วงกันว่าประชากรจะล้นโลกกันแล้วนะ เมืองไทยเองมีงานด้านวางแผนครอบครัวที่ทำกันเป็นองค์การขนาดใหญ่ เพื่อพยายามชะลอการเพิ่มของประชากรให้อยู่ในจุดที่ไม่ต้องแย่งอาหารกันกินเป็นต้น

“ลืมนาดูโลกเขาหน่อยซิ จะได้ว่าอะไรเป็นอะไรบ้าง”

จากปัญหาที่โลกกำลังประสบอยู่นี้เอง เป็นการยืนยันให้เห็นคำสอนพระพุทธศาสนา ได้สะท้อนให้เห็นปัญหาประชากรว่า หากมีการเกิดกันมากแล้ว ปัญหาจะเกิดขึ้นอย่างที่กำลังวิตกกังวล และพยายามแก้กันอย่างที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบัน

วิธีการของพระพุทธศาสนาในระดับทั่วไปนั้น นอกจากมุ่งผลในทางหลุดพ้นจากการเกิดโดยสมบูรณ์แล้ว ยังต้องการควบคุมความประพฤติกคนเพื่อให้เกิดผลในระดับต่าง ทั้งด้วยศีลและธรรมเมื่อคนทำตามแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องวางแผนครอบครัว หรือวิ่งเต้นเพื่อออกกฎหมายทำแท้งเสรี เพราะการทำเช่นนั้นเป็นปาณาติบาต ผิดข้อห้ามทางพระพุทธศาสนา แต่พระพุทธศาสนา มุ่งแก้ที่เหตุแห่งปัญหา เพราะการทำแท้งการเพิ่มอย่างรวดเร็วของประชากร

เป็นผลที่เกิดมาจากเหตุ พระพุทธศาสนามุ่งแก้ที่เหตุ ด้วยการมีข้อห้ามที่เรียกว่า ศีล เช่น

มิให้มีการประพฤติดนินทาในทางประเวณี อันเป็นอาชญากรรมทางเพศ ให้ประพฤติดนอย่างพรหม ตามศีล ๘ ประการ ข้อที่ ๓

ศีลอันเป็นข้อห้ามสำหรับท่านที่สมาทานอุโบสถข้อที่ ๖ - ๗ - ๘ ล้วนเป็นการสนับสนุนให้บุคคลสามารถรักษา ศีลข้อที่ ๓ ได้ดีทั้งนั้น

กาม คือความใคร่ในรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น เกิดมาจากใจที่กำหนดหมายว่า สวยงาม เป็นต้น ท่านจึงสอนให้บรรเทาความรู้สึกเช่นนั้นเสียบ้าง

โดยสรุปแล้ว ท่านให้ระวังใจของตนไม่ให้กำหนดในอารมณ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เพราะสาเหตุที่สืบต่อเป็นเหตุผลเป็นลูกโซ่ในปัจจุบันนั้น เกิดมาจากใจที่กำหนดในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ เมื่อคุมตรงจุดนี้ได้ก็เป็นการแก้ปัญหิต่าง ๆ ได้

คนในปัจจุบันกำลังวางแผนคุมกำเนิด แต่พระพุทธศาสนามุ่งคุมกำเนิด ปัญหาที่น่าคิดคือควบคุมด้วยวิธีใด ที่ได้ผลทางจิตวิทยาและสังคม ศาสนา ประเพณีมากกว่ากัน ผู้มีปัญญาพิจารณาอย่ามัวเข้าใจได้ดี

เรื่องความเป็นมหาอำนาจนั้น พลเมืองที่มากอาจเป็นอุปสรรคด้วยซ้ำไป หากจะวัดความเป็นมหาอำนาจกันด้วยจำนวนพลเมือง จีน อินเดีย ก็ต้องเป็นมหาอำนาจ เพราะมีพลเมืองมากที่สุดในโลกตามลำดับ แต่จีน อินเดีย เป็นมหาอำนาจหรือกำลังผจญปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชนเล่า ?

ความเป็นมหาอำนาจนั้น ส่วนมากจะกำหนดกันด้วย

“แสนยานุภาพทางทหาร และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ”

การสร้างอำนาจทั้งสองนี้ไม่จำเป็นต้องมีพลเมืองมากแต่ให้มีประชากรที่สูงด้วยคุณภาพในด้านต่าง ๆ ก็อาจเป็นมหาอำนาจได้

แต่ความเป็นมหาอำนาจทั้งสองวิธีนั้น หากขาดหลักใจในการใช้ ก็อาจ

จะกลายเป็นอัมพาตที่ยาวรังแกเพื่อนบ้านเขาหรือ

กลายเป็นกระสือทางเศรษฐกิจ ที่คอยจะสูบเลือดเนื้อของคนอื่นก็ได้ คนมองข้ามความเป็นมหาอำนาจอีกระดับหนึ่ง ซึ่งน้อยครั้งที่โลกจะได้สัมผัส นั่นคือ

“มหาอำนาจทางธรรมาธิปไตย ที่พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งปาฏลีบุตร ได้สร้างขึ้น ทำให้จักรวรรดิของพระองค์กว้างไกล สงบเย็น อยู่ร่วมกันอย่างมี ทรานครภาพสันติสุข”

จากปัญหาข้างต้นนั้น จะพบว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแม้ว่า จะมีเป้าหมายไกลกว่าที่คนกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันแต่เป็นการช่วยแก้ปัญหา ปัจจุบันได้อย่างดี นิมนวลไม่มีบาปกรรม อย่างที่คิดกระทำกันในปัจจุบัน จึง เป็นการสนับสนุนการแก้ปัญหาในปัจจุบันอย่างสูง ไม่มีการขัดแย้งกันแต่ ประการใด.

๓๘. การสอนให้เชื่อเรื่องกรรม ทำให้เป็นคนยอมแพ้ต่อชีวิต และ กรรมไม่มีตัวตนจะทำให้คนดีชั่วมั่งมีศรีสุขได้อย่างไร จะต้องมีการเจ้าเป็น ผู้กำหนดจึงจะถูกใช้ไหม

- ปัญหานี้ ออกจะมีโมหาคติ คือลำเอียงเพราะความไม่รู้มากไปหน่อย เพราะพูดไปพูดมา แสดงว่ากรรมในความหมายของพระพุทธศาสนา คืออะไร กันแน่ ก็ไม่เข้าใจ ซึ่งก็น่าเห็นใจ

ก่อนอื่นควรทราบว่า กรรมในความหมายของ พระพุทธศาสนา คือ อะไร ?

กรรม คือความจงใจที่บุคคลกระทำลงไป ทางกาย ทางวาจา ทางใจ อาจ จะออกมาในทางดี ไม่ดี กลาง ๆ ก็ได้ ท่านเรียกว่า กุศลกรรม อกุศลกรรม และ อพยากตกรรม ตามลำดับ

ด้วยเหตุนี้ จะพบว่า ชีวิตของเราทุกคนจึงผูกพันอยู่กับกรรม ไม่อย่างใด

ก็อย่างหนึ่งตลอดเวลา การอาบน้ำ ทานข้าว เรียนหนังสือ ทำงาน งานประจำ วันทุกรูปแบบของคน ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากความตั้งใจที่บุคคลกระทำลงไป นั่น มีอะไรบ้างที่ไม่เป็นกรรม ?

พระพุทธศาสนาแสดงว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม กรรมเป็นตัวแบ่งแยกให้คนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นคำกล่าวที่เห็นได้ทันทีทันใด เช่น นักเรียน ๆ หนังสือผลสอบออกมาไม่เหมือนกัน คนทำราชการมีความก้าวหน้าต่างกัน คนประกอบอาชีพเดียวกัน แต่ประสบความสำเร็จแตกต่างกัน แม้คนที่ปฏิบัติธรรม ศีลาธรรม ก็ได้รับผลไม่เหมือนกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการจำแนกของกรรมทั้งสิ้น

“กรรมจำแนกให้ต่างกันอย่างไร ?”

คือในการเรียน การทำงาน ประกอบอาชีพ การศึกษา และปฏิบัติธรรมของคนเหล่านั้น มีเจตนา คือ ความตั้งใจ ความตั้งใจไม่เท่ากัน ผลจึงออกมาไม่เหมือนกัน

อันที่จริงคำสอนเรื่องกรรมนั้น พระพุทธศาสนาเน้นหนักไปในกรรมปัจจุบัน คือการกระทำของคนในปัจจุบันเป็นหลักสำคัญ โดยสอนให้คนยอมรับเงื่อนไขแห่งกรรมว่า

คนเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่วก็ตาม จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

ในขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนาได้จำแนกประเภทของกรรม พร้อมทั้งผลให้คนเลือกกระทำและละเว้นตามสมควรแก่กรณี หากเขาต้องการความสุข ความเจริญในชีวิต คือ

กุศลกรรม เช่น ความขยัน มีสติ มีเมตตา กรุณา ในการดำรงชีวิต ให้ผลเป็นความสุขความเจริญ

อกุศลกรรม เช่น ความเกียจคร้าน การลักขโมย การดื่มสุรา ยาเสพติด ฆาตคติ เวลา มีความริษยาอาฆาต ให้ผลเป็นความทุกข์ความเดือนร้อน

จะเห็นได้ว่า การสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาแทนที่จะเป็นการสอนให้คนแพ้ชีวิต กลับเป็นการกระตุ้นให้คนสำนึกว่า ความดี ความชั่ว ความทุกข์ ความเจริญ ก้าวหน้า ความมั่งคั่ง ยากจน ในชีวิตของตนนั้น หาได้เนื่องด้วยอำนาจภายนอกไม่ แต่ขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเองเป็นผู้สร้าง ผู้ทำลาย ผู้ชำระรักษาชีวิตของตนด้วยตนเอง

ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น กรรมของตคนนั้นย่อมมีทั้งส่วนที่เป็นอดีตกาลไกล และอดีตกาลนานไกล และปัจจุบันกรรม อันมีความสลับซับซ้อนอยู่ในชีวิตของคน การอำนวยให้เกิดผลในปัจจุบัน จึงต้องอาศัยปัจจุบันกรรมเป็นหลัก อดีตกรรมมีความสำคัญรองลงมา จึงไม่มีปัญหาอะไร ที่จะทำให้คนผู้ไม่มีความเข้าใจ และเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม จะยอมแพ้ต่อชีวิต มั่วรอกการบันดาลแห่งกรรมอยู่ เพราะกรรมจะบันดาลให้เฉพาะแก่บุคคลผู้ทำกรรมเท่านั้น และผลที่เกิดขึ้นจากการบันดาลแห่งกรรม ก็จะต้องไม่ขัดแย้งกับเหตุที่บุคคลได้กระทำลงไป เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงว่า

ยาทิสํ วปฺเต พิชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ

กถฺยณการี กถฺยณํ ปาปการี จ ปาปกํ

แปลว่า บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว

การเชื่อและยอมรับกฎแห่งกรรม จะเป็นประทีปนำทางชีวิตให้บุคคลในสังคมนีความเคารพ เชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น จะต้องการผลเช่นไร ก็ใช้ความเพียรพยายาม ประกอบเหตุเพื่อให้เกิดผลเช่นนั้นขึ้นมาด้วยตนเอง ไม่ต้องรอกการบันดาลจากอำนาจภายนอก พร้อมทั้งจะต่อสู้ ผจญอุปสรรคที่เกิดขึ้นในชีวิตด้วยสติปัญญา ความเพียรของตน

เวลาแห่งชีวิต จะถูกใช้ไปเพื่อกุศลกรรม อันนำผลเป็น ความสุข ความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ตน แทนที่จะมัวอ่อนวอน บวงสรวง สะเดาะเคราะห์ ผูกดวง วิงวอนเจ้าพ่อเจ้าแม่ ขอหวยกันอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

แต่ในปัจจุบัน คนบางพวกเป็นอย่างไบบ้าง ?

คนบางพวก กลายเป็นทาสที่ปล่อยแล้วไม่ยอมไป เมื่อก่อนเคยปล่อยให้วิถีชีวิตของตนขึ้นอยู่กับกาลดินแดนของธรรมชาติ ผีसाง เทวดา เทพเจ้า พรหมลิขิต พระเป็นเจ้า ปัจจุบันพวกเหล่านั้นมากลายเป็นดวง เป็นพระเจ้าไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในชีวิตของตน ถือว่าเป็นเรื่องของดวงกันหมด อาชีพหมอดู การสร้างเครื่องรางของขลัง กลับเป็นอาชีพที่สร้างความร่ำรวยให้แก่คนที่อยู่ในอาชีพนี้อย่างมาก

นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ เป็นต้น อุทิศสำรับเรียนและทำงานมาด้วยความเหนียวแน่น แต่กลับต้องให้หมอดูช่วยตรวจดูว่า ตนจะสอบไล่ได้ไหม ? จะได้เลื่อนตำแหน่งไหม ? จะได้เลื่อนสมณศักดิ์ไหม ? เป็นต้น

การกระทำอันขาดความรับผิดชอบ ออกมาในรูปของอาชญากรรมต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าในสังคม จนกลายเป็นความซาชินกันไปเสียแล้ว หากคนเหล่านี้ยอมรับเชื่อในกฎแห่ง กรรมแล้ว เรื่องเลวร้ายต่าง ๆ ในสังคมจะเกิดขึ้นหรือ ?

ในตอนสุดท้ายของปัญหา ที่อ้างเป็นทำนองว่าผลที่เกิดขึ้นในชีวิตของคน เป็นเรื่องของพระเจ้านั้น ไม่มีความเห็น เพราะจะกระทบกระเทือนต่อศาสนาอื่น เรื่องเหล่านี้ขอเพียงคนได้ใช้ปัญญาตรวจสอบชีวิตของตนที่ผ่านมา ทั้งในด้านดีและไม่ดี จะเห็นได้ด้วยตนเองว่า ผลเหล่านั้นเกิดจากอะไรกันแน่ ไม่จำเป็นต้องพูดเรื่องที่น่าไปสู่การถกเถียง ที่ไม่เกิดประโยชน์อะไรอย่างที่เคยถกเถียงกันมานานแสนนานแล้ว.

๓๕. เรื่องกรรมจริงหรือไม่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วจริงหรือไม่ ขอทราบ
เหตุผลว่า พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไร

- เรื่องกรรม การให้ผลของกรรม ตามสมควรแก่เหตุที่บุคคลได้กระทำ
ลงไปนั้นเป็นเรื่องจริง ๆ อย่างที่ได้กล่าวมาส่วนหนึ่งแล้วในข้อก่อน

สำหรับในที่นี้ จะพูดในส่วนที่เป็นการให้ผลของกรรมว่าเราจะสังเกตได้
อย่างไร เป็นการเพิ่มเติมจากปัญหาข้อก่อน แต่อย่าลืมว่า กรรมมีความสลับซับซ้อน
อยู่มาก พระพุทธเจ้าทรงจำแนกในแง่การใช้ผลของกรรม เพื่อเป็นหลัก
ในการกำหนดพิจารณาเชื่อมโยงให้เห็นว่าอะไรเป็นผลของอะไร เรียกว่า มหา
กัมมวิภังคสูตร คือสูตรที่ ทรงจำแนกกรรมขนาดใหญ่ แบ่งเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. พฤติกรรมของคน ที่เป็นไปตามครรลองแห่งกุศลกรรมแต่ได้รับความ
ทุกข์ความเดือดร้อนในชาตินี้ และบังเกิดในสุคติหลังจากตายไปแล้วก็มี

๒. พฤติกรรมของบุคคล ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันว่าเป็นคนทำทุจริต
แต่ได้รับความสุข ความเจริญในชาติปัจจุบันและบังเกิดในสุคติหลังจากตาย
ไปแล้วก็มี

๓. พฤติกรรมของคนบางคน ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันว่า ประกอบด้วย
สุจริตธรรมด้วย ได้รับความสุขในชีวิตปัจจุบัน และตายไปเกิดในสุคติด้วยก็มี

๔. พฤติกรรมของคนบางคนปรากฏให้เห็นในปัจจุบันว่าเป็นผู้ทำทุจริต
ด้วย ได้รับความทุกข์ในชาติปัจจุบัน และตายไปบังเกิดในสุคติด้วยก็มี

จากหัวข้อใหญ่ ๆ ๔ หัวข้อนี้ จะพบว่าข้อ ๑ - ๒ ฟังดูออกจะสับสน
เพราะดูเหมือนจะขัดแย้งกัน จนถึงกับมีคนกล่าวว่า

“ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” เป็นต้น

ที่เป็นเช่นนี้ เพราะไม่เข้าใจนัยแห่งมหากัมมวิภังคสูตร การที่มองตาม
ตัวอักษร เห็นว่าสับสนนั้น อันที่จริงหาสับสนไม่ การที่คนสองประเภทแรก

ได้รับผลตรงกันข้ามกับกรรมในปัจจุบันของตน เป็นเพราะอกุศลกรรมและ
กุศลกรรมในอดีตามีอิทธิพลเหนือชีวิต ของเขา กรรมที่ปรากฏในปัจจุบันจึง
ไม่อาจให้ผลได้ ต้องยกยอดไปให้ผลในโอกาสต่อไป ส่วนสองประเภทหลัง ให้
ผลแบบตรงตัว แต่ทั้งสี่ประเภทนั้น ยังคงอยู่ในหลักการที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่ว
ได้ชั่ว” อยู่นั่นเอง ข้อนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ ความว่า

- เป็นไปไม่ได้ที่คนผู้กระทำความชั่วแล้ว จะได้รับผลเป็นความสุข ความ
เจริญ เพราะการกระทำความชั่วนั้นเป็นเหตุให้เกิดขึ้น

- เป็นไปไม่ได้ที่คนซึ่งกระทำความดีแล้ว จะได้รับความทุกข์ ความเดือด
ร้อน เพราะการทำความดีของตนเป็นเหตุ

หากใครประสบกับผลที่มีลักษณะขัดแย้งกับเหตุที่ตนกระทำในปัจจุบัน
พึงรู้เถิดว่าผลนั้นจะต้องเกิดมาจากเหตุในอดีตอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามสมควร
แก่ผลที่ปรากฏ

อันที่จริง การให้ผลแห่งกรรมนั้น เป็นการให้ผลตามลำดับ ที่บุคคลอาจ
กำหนดสังเกตได้ เช่นบุคคลปลูกมะพร้าวสักต้นหนึ่ง ผลจะเกิดขึ้นตามลำดับ
ดังนี้

อันดับแรก ได้ต้นมะพร้าวเป็นสมบัติหนึ่งต้น

อันดับสอง เมื่อเวลาผ่านไปด้วยการเอาใจใส่ รดน้ำ พรวนดิน มะพร้าว
ก็ออกลูก

อันดับสาม ลูกของมะพร้าวที่ออกมานั้น ย่อมให้ผลไปตามลำดับ จาก
อ่อนถึงสุก

อันดับสี่ เมื่อเรานำผลไปขาย หรือปรุงอาหาร ก็ได้รับประโยชน์จาก
มะพร้าวนั้น และผลของมะพร้าวนั้น จะตามให้ผลแก่คนฆ่าช้อนหมูนเวียน
ไปเรื่อย ๆ แม้ในเรื่องอื่น ๆ ก็ทำนองเดียวกัน ขอเพียงใช้ความสังเกตพิจารณา
ก็จะเห็นได้ไม่ยากนัก

อีกประการหนึ่งที่ท่านถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญอันจะทำให้กรรมสามารถแสดงผลเต็มที่ ทั้งในด้านดีและไม่ดี คือ

กาล หมายถึงยุคสมัยที่ผู้ปกครอง หัวหน้าเป็นต้น มีลักษณะส่งเสริมให้ผลกรรมปรากฏได้ชัดเจน เช่น มีผู้ปกครองบ้านเมืองเป็นคนดี ถือว่าเป็นกาลสมบัติ

คติ หมายถึงเอาภพ กำหนด สถานที่ที่ตนอยู่อาศัย เกิดอำนาจให้กรรมให้ผลได้เต็มที่

อุปธิ คือเรื่องสุขภาพพลานามัย ความสมบูรณ์ บกพร่องแห่งอวัยวะร่างกาย

ปัจจัย คือการกระทำในปัจจุบัน มีแนวโน้มไปในทางสนับสนุนให้กรรมแสดงผลได้เต็มที่หรือไม่

ทั้ง ๔ ประการนี้ ท่านจัดเป็นสมบัติ คือสมบูรณ์ วิบัติ คือบกพร่องไป ในด้านกุศลกรรม หากทั้ง ๔ ประการนี้สมบูรณ์ ผลกรรมก็ปรากฏได้อย่างเด่นชัดอย่างที่เรียกกันว่า

“บุญมาวาสนาช่วย ที่ป่วยก็หาย ที่หน่ายก็รัก”

หากองค์ประกอบ ๔ ประการนี้บกพร่องไป กรรมทั้งสองฝ่ายก็ให้ผลเต็มที่ไม่ได้ แต่ที่แน่นอนที่สุดคือ คนเราทำกรรมอันใดไว้ก็ตาม ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ให้ใช้สติปัญญาวิเคราะห์พิจารณาให้ดีก็จะเห็นได้ สำคัญอย่าหลงประเด็นก็แล้วกัน.

๔๐. ระหว่างศีล กับ ธรรม ควรเลือกอย่างไร สำหรับปฏิบัติ

- ศีล เป็นการปรับความประพฤติของคนให้เข้าสู่สภาพปกติ ดังนั้นท่านจึงแปลว่า ศีล คือปกติ หมายถึงความปกติทางกาย ทางวาจา ศีล ๕ จึงเป็นการปรับมาตรฐานความประพฤติของคน ให้เข้าถึงความเป็นมนุษย์ การรักษาศีลจึงเปรียบเหมือนการขัดไม้กระดานด้วยกระดาษทราย ความสวยงามไม่ปรากฏ

เด่นชัด จำเป็นต้องทาน้ำมันเล็กน้อย เพื่อให้เกิดเป็นเงา สวยงามน่าใช้

การปฏิบัติธรรม อันเน้นหนักไปที่ความรู้สึกด้านจิตใจจึงมีความจำเป็นมาก เพราะใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว อย่างที่พูดกัน หากใจไม่มีธรรมแล้ว ยากที่จะได้รับความสุข ความสงบได้ พระพุทธศาสนามีหลักโดยสรุปว่า

“ให้ละความชั่ว ประพฤติความดี”

งานของศีล ทำได้เพียงละความชั่ว หากต้องการจะทำความดีด้วย ต้องปฏิบัติธรรม เช่นรักษาศีล ๕ ได้แล้วก็ควรมีธรรม คือ

“เมตตา สัมมาอาชีพ สทาร์สันโดษ คือยินดีเฉพาะภรรยาของตนเอง พูดคำสัตย์คำจริง มีสติในการทำ พูด คิด” ผลแห่งการนับถือศาสนาจึงจะเกิดขึ้นได้เต็มที่ในระดับนั้น ๆ.

๔๑. นาย ก. ได้รับทุกขเวทนาแรงกล้า นาย ข. จึงยิงให้ตายด้วยความสงสาร ต้องการให้พ้นจากทุกขเวทนานั้น การกระทำของนาย ข.อย่างนี้ จะผิดหรือถูกอย่างไร ถ้าผิดเป็นการผิดศีลหรือผิดธรรม

- ผิดทั้งศีลและธรรม ไม่มีเหตุผลสำหรับอ้างเช่นนั้น เรื่องนี้เพียงแต่ทำตนเองเป็นอุปมาว่า หากเราได้รับความทุกข์ทรมานอย่างหนัก มีคนมายิงให้เราตายไป เรายินดีไหม ? คำตอบก็จะออกมาได้เอง

ฆ่าคนด้วยความสงสารมิได้หรือ ? นอกจากจะเป็นคำพูดแบบหลอกตัวเอง เพราะไม่ต้องการรับผิดชอบในคนสัตว์ที่ตนจะต้องรับผิดชอบ ในความเป็นอยู่อย่างปกติของเขา ของมัน เช่นมีข่าวเสมอว่า ฝรั่งเศสสุนัขบ้า ม้าของตนบ้างให้ตาย เพราะตนไม่อาจเลี้ยงดูได้เป็นต้น เป็นการกล่าวอ้างไปอย่างนั้นเอง ให้ลองตรวจสอบจิตใจตนดูว่าอะไรคือความรู้สึกอันแท้จริง ที่กระตุ้นให้ตนต้องทำเช่นนั้น จะพบว่าไม่ใช่ความกรุณาแน่นอน อาจจะเป็นความเบื่อหน่ายระอา ความหวง ความเห็นแก่ตัว เป็นต้น

คนสัตว์ประสพความทุกข์ทรมาน ท่านสอนให้กรุณาช่วยเหลือตามกำลัง

ความสามารถ หากทำไม่ได้จริง ๆ ให้ทำใจเป็นอุเบกขา คือพิจารณาให้เห็นความ
ที่สัตว์หรือคนนั้นมีกรรมเป็นของ ๆ ตน เป็นต้น ไม่ใช่ทำด้วยการฆ่าให้ตาย

การกระทำของนายข. ในปัญหานี้ จึงผิดศีลข้อที่ ๑ และขาดเมตตา กรุณา
ทั้งผิดกฎหมายในฐานะฆ่าคนตายโดยเจตนาด้วย ถ้าทำอย่างนั้นจริง คงต้องกิน
จำวหลวงนานทีเดียว.

๖. กรรม นรก สวรรค์ วิญญาณ

๔๒. ผู้ทำบาปเอง ก็เศร้าหมองเอง มีพระพุทธพจน์ตรัสไว้ดังนี้ ถ้า
ตนไม่ทำแต่ใช้ให้เขาทำบาป อย่างนี้จะผิดหรือไม่ ถ้าผิดจะไม่แย้งกับข้อความ
ข้างต้นหรือ

- ผิด และไม่แย้งกับข้อความข้างต้นแต่ประการใด ที่เป็นเช่นนี้เพราะ
เหตุใด ?

เพราะว่า กรรม คือ เจตนา ที่บุคคลกระทำลงไปนั้นย่อมเป็นได้ทั้งทาง
กาย วาจา ใจ แต่ละอย่าง เมื่อบุคคลกระทำลงไป ย่อมเป็นผลให้เกิดเป็นบาป
บุญ ตามสมควรแก่กรรมทั้งนั้น คนไทยโบราณท่านกล่าวไว้ให้คิดว่า

“บาปคนทำ กรรมคนใช้”

การตัดสินว่าบาปหรือไม่บาปนั้น ท่านให้ดูที่เจตนาว่าประกอบด้วยกลุ่ม
กิเลส สายโลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการทำด้วยกาย
วาจา หรือแม้จะคิดด้วยใจก็ตาม ท่านถือว่าเป็นบาปทั้งนั้น

ด้วยหลักนี้ ทำให้เราพบว่า แม้กฎหมายท่านก็ลงโทษทั้งคนทำเอง และ
คนใช้จ้างวานให้ทำ เพราะว่ามีเจตนาเหมือนกัน เรื่องบาปก็เช่นกัน หาก
ใช้คนอื่นทำสิ่งที่ เป็นบาปตนก็ได้รับบาปนั้น ด้วย ใช้ให้เขาทำสิ่งที่ เป็นบุญ ตน
ก็ได้บุญด้วย.

๔๓. ศีลทำให้คนมีโภคสมบัติจริงหรือไม่ ถ้าจริง ชาวประมงไม่มีศีล
แต่ทำไมจึงรวย

- พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ คือผลอันเกิดขึ้นจากการรักษาศีล ไว้
ในมหาปริณิพพานสูตร ก่อนกาลปริณิพพานของพระองค์ว่า ศีลที่บุคคลรักษา
สำรวมระวังดีแล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์ ๕ ประการ คือ

๑. ย่อมได้ลาภ โภคสมบัติเป็นอันมาก

๒. กิตติศัพท์อันดีงาม ย่อมพุ่งขจรไปในที่ทั้งปวง

๓. เมื่อไปในท่ามกลางชุมนุมใดก็ตามไม่สะทกสะท้านหวั่นไหว

๔. ไม่หลงกับกาลกิริยา คือตายอย่างมีสติ

๕. หลังจากตายไปแล้วย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ชาวพุทธทั่วไป มักจะได้ยินคำกล่าวของพระ เวลาให้ศีล ท่านจะจบลงด้วยคำว่า “ศีลย่อมนำไปสู่สุคติ ศีลให้บุคคลถึงพร้อมด้วยโภคสมบัติ ศีลย่อมนำไปสู่นิพพาน เพราะเหตุนี้จึงชำระศีลให้บริบูรณ์”

ข้อความเหล่านี้ เป็นหลักฐานที่เป็นพระพุทธรคำรัส

แต่บุคคลอาจสังเกตเห็นด้วยตนเองว่า ใครก็ตาม ที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการละเมียดศีล ถูก เขาอาจจะร่ำรวยได้ในบางโอกาส แต่หากลองติดตามดูวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของเขาเหล่านั้น จะพบว่ามักจะนิบหายไป เพราะอันตรายในด้านต่าง ๆ ตรงกันข้ามกับทรัพย์สมบัติ ที่เกิดขึ้นแก่ผู้มีศีล อาจจะเป็นการค่อย ๆ เจริญขึ้น แต่เป็นความเติบโตอย่างมีสัดส่วน แบบธรรมชาติทั้งหลาย ทรัพย์สมบัติเหล่านั้น จะไม่นิบหายไปเพราะอันตรายต่าง ๆ เรื่องอานิสงส์ศีลส่วนนี้จะเกิดความเข้าใจได้ดี ต้องอาศัย

การสังเกตพิจารณาบุคคลผู้มีศีลเป็นราย ๆ ไป

การประจักษ์ด้วยตนเอง เมื่อตนเป็นผู้มีศีล

การได้ความสุขใจ อันเกิดขึ้นจากการทำงานที่ปราศจากโทษ

นอกจากนั้น ศีลที่บุคคลรักษาดีแล้วนั้น ย่อมนำไปสู่ความมั่งคั่งร่ำรวย คือทรัพย์ที่ประเสริฐ เพราะสามารถนำติดตนไปได้ ในกาล สถานที่ คติ ภูพทั้งปวง คือ

ทรัพย์คือศรัทธา ทรัพย์คือศีล ทรัพย์คือhiri ทรัพย์คือโอตตปปะ ทรัพย์คือพาหุสัจจะ ทรัพย์คือจาคะ ทรัพย์คือปัญญา

คำว่า ทรัพย์ คือสิ่ง ที่นำความปราบปลื้มใจมาให้ จะพบว่าทรัพย์ภายนอก

นั้น ให้ความปลื้มใจที่แฝงไว้ด้วยความวิตกกังวล ห่วงใย หวาดหวั่น แต่ทรัพย์
คือสินนั้น ให้ความสุขกายสบายใจที่ถาวร ยืนนาน ข้ามภพ ข้ามชาติได้ คือจึง
เป็นทางให้เกิด โภกทรัพย์ในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ส่วนชาวประมงนั้น คีลไม่ได้มี
เฉพาะข้อปาณาติบาตเมื่อไรเล่า คีลข้ออื่นเขาไม่เสียนี้ เมื่อเขาขยันทำงานก็ยอม
ได้เงินเป็นธรรมดา.

๔๔. การทำความดี ทำที่บ้านก็ได้ ไม่จำเป็นต้องไปวัด อย่างนี้ผิดหรือ
ถูกอย่างไร

- ถูกแล้ว เพราะธรรมะในพระพุทธศาสนา อันเป็นส่วนกุศลธรรม คือ
ความดีนั้น มีลักษณะขจัดกิเลส สาย โลภะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง ซึ่งหากว่า
ใครสามารถทำในทางขจัดบาปได้เช่นนี้ ไม่จำเป็นว่าจะต้องทำที่วัด และไม่ถูก
จำกัดด้วยกาลเวลาว่า จะทำเมื่อไร แต่ทำได้ทุกเวลาความเข้าใจส่วนนี้หากจะโยง
เข้าไปหาการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ เช่นวันขึ้นปีใหม่ ออกพรรษา เป็นต้น
ได้ ก็จะไม่ค่อยน้อย เพราะการทำบุญด้วยการบริจาคทานในวันสำคัญทางศาสนา
นั้น ได้ผลน้อยมาก นอกจากจะเป็นการรักษาประเพณี เพราะมีของที่บริจาค
แล้วสูญเปล่า โดยอาจทำให้เกิดประโยชน์ขึ้นได้น้อยเหลือเกิน

เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำไมคนจึงนิยมไปทำบุญที่วัดกันเล่า ?

เพราะว่า การไปทำบุญที่วัดนั้น ขอบข่ายแห่งบุญได้กระจาย ออกไปมาก
เช่นไปถวายสังฆทานที่วัด หรือไปรักษาศีลที่วัด แทนที่จะทำบุญเพียงให้ท่าน
รักษาศีลอย่างเดียว ขอบข่ายแห่งการทำบุญได้กระจายออกไปเป็น

“การได้แสดงความนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย การฟังธรรม สนทนา
ธรรม การได้พบเห็นสมณะผู้ประพฤติสงบ การได้เจริญภาวนา”

อีกประการหนึ่ง เป็นการรักษาจารีตประเพณีนิยมที่ทำกันมาแต่
โบราณกาล เพื่อเป็นแบบอย่างให้อนุชนของตนได้ตัวอย่างสำหรับผู้จะรับผิด
ชอบพระศาสนา ในโอกาสต่อไป เป็นต้นด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม คนควรยึดมั่นในหลักการที่ว่า การทำความดีนั้น ไม่ถูกจำกัดด้วยกาล สถานที่ ชุมชนคน เมื่อใจของตนพร้อมที่จะสร้างความคิดขึ้นภายในจิต สามารถจะทำได้ตลอดเวลา เพราะการยึดหลักนี้ไว้ช่วยให้คนไม่ต้องรอคอยโอกาส สถานที่ เป็นต้น อยู่ในสภาพพร้อมจะทำความดี ไม่ว่าจะน้อยหรือมากก็ตาม ทำได้เช่นนี้ ชื่อว่าดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท.

๔๕ นรก สวรรค์ มีจริงหรือไม่ ไม่ใช่เป็นเครื่องมือของนักเผยแผ่หรือ

- เรื่องนรกสวรรค์เป็นเรื่องที่ท่านผู้ได้บรรลุนิพพานที่เรียกว่า จุตูปปาตญาณ คือ ญาณที่ทำให้ทราบการเกิด ความแตกต่าง ของสัตว์ทั้งหลายว่า มีได้เพราะอะไร ท่านเห็นความมีอยู่ของนรกสวรรค์ด้วย ทิพยจักขุ คือตาทิพย์ ซึ่งความรู้เหล่านี้จะเกิดขึ้น ก็ต้องได้อภิญญา ซึ่งแปลว่าความรู้อันยิ่ง ไม่ใช่วิสัยของคนธรรมดาจะรู้ได้ เหมือนกับการรับภาพในอากาศ การฟังเสียงจากที่ไกล เป็นวิสัยของเครื่องรับโทรทัศน์และวิทยุตามลำดับ ปัจจุบัน ใคร ๆ ไม่อาจปฏิเสธว่า ในบรรยากาศ มีเสียง กล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ จากภายในประเทศบ้าง ภายนอกประเทศบ้าง แต่ถ้าเขาไม่มีวิทยุเขาก็ไม่อาจจะทราบเสียงนั้นได้ เมื่อต้องการจะทราบนั้นใด เรื่องของนรกสวรรค์ก็มีลักษณะฉนั้น

การถกเถียงในปัจจุบันนี้เป็นเรื่องของคนที่ ถกเถียงรว่าอรร้อยไม่อรร้อย ด้วยหู แทนที่จะพิสูจน์ด้วยลิ้น ซึ่งเถียงกันอย่างไรก็ได้ แต่หาข้อยุติไม่ได้ เรื่องนรกสวรรค์ก็เหมือนกัน การรู้ การเห็นนรกสวรรค์ เป็นวิสัยของญาณและทิพยจักขุ เมื่อไม่มีเครื่องมือสองประเภทนี้ ก็ต้องเถียงกันด้วยโวหารที่ไม่มีทางจบสิ้น เป็นการเสียเวลาโดยไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย

ที่สำคัญคือ เรื่องนรกสวรรค์ เป็นเรื่องของผลแห่งกรรมอันถือว่าเป็น อจินไตย คือไม่อาจรู้ได้ด้วยการคิดเอา แต่จะทราบได้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เหมือนการทราบรสชาติอาหารด้วยการบริโภคฉะนั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราควรจับหลักอะไร ?

ก็ต้องอาศัยตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อพระปัญญาการตรัสรู้ของ พระพุทธเจ้า เพราะเรื่องนี้พระองค์ทรงรู้ เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว หาได้รู้เมื่อ ยังครองเรือนอยู่ไม่ พระพุทธเจ้านั้นทรงมีหลักในการสอนธรรม ๓ ประการ ข้อที่เกี่ยวกับเรื่องนี้คือ

“ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่เขาคควรรู้ควรเห็น”

ในเรื่องที่ทรงแสดงนั้น มีเรื่องนรก สวรรค์ อยู่ด้วย แสดงว่าเรื่องนี้เป็น เรื่องที่ควรรู้ควรเห็น เพราะสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงรู้นั้น มีมากมายสุดจะนับ จะประมาณได้ แต่ข้อที่นำมาสั่งสอนนั้น อุปมาเหมือนใบไม้กำมือเดียว จาก ใบไม้ในป่าเท่านั้น และในใบไม้กำมือเดียวนั้น มีเรื่องนรกสวรรค์รวมอยู่ด้วย เรื่องเหล่านี้ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งชั้นบาลีอรรถกถา และตำรา รุ่หลังเป็นอันมาก จนคนผู้ทราบประมาณแห่งความรู้ตน ไม่อาจจะปฏิเสธได้

“อาจจะมีปัญหาว่า การเชื่อถือในลักษณะนี้ จะไม่เป็นการเชื่อเพราะอ้าง ตำราหรือ ? เพราะในกาลามสูตรห้ามมิให้เชื่อโดยอ้างตำรา มิใช่หรือ”

ปัญหาก็คงติดตามมาว่า ก็กาลามสูตรเองเล่า มิใช่เป็นตำราด้วยหรือ เมื่อ เป็นตำราแม้กาลามสูตรเองก็ต้องเชื่อไม่ได้ด้วยนะซี ในที่สุดก็จะเกิดปัญหาว่า พันหลักขึ้นมา เข้าทำนองกลอนลิเกที่ว่า

“ลักษณวงศ์หลงแม่กลางป่า ยังไม่ถึงวัดวาตาศูมิ ขอยับยั้งตั้งข้อรอ ไว้ที ยกคดีขึ้นว่า ลักษณวงศ์หลงแม่กลางป่า.....หมუნวนกันไปหาจุดจบ ไม่ได้”

ในขั้นนี้ขอให้ข้อสังเกตเพียงว่า แหล่งแห่งความเชื่อของคนเรานั้น อาจ จำแนกได้ดังนี้

๑. ประจักษ์ประมาณ คือเชื่อเพราะได้เห็น ได้ยิน ได้ สูดดม ได้ลิ้ม ได้จับ ต้อง ได้รู้ด้วยตนเอง แล้วจึงเกิดความเชื่อขึ้นมา

๒. อนุমানประมาณ รู้ด้วยการอนุমান คือการคาดคะเน เอาว่า เมื่อเป็น

อย่างนี้ก็ต้องเป็นอย่างนั้น เช่นเราเคยเห็นควันเกิดจากไฟ ต่อมาเห็นเฉพาะควัน
ไม่เห็นไฟก็อนุมานได้ว่าที่ตรงนั้นต้องมีไฟ เพราะที่ใดมีควัน ที่นั้นมีไฟ

๓. ศัพท์ประมาณ คือการศึกษาจากหลักฐานต่าง ๆ เช่นตำรา โบราณคดี
เป็นต้น

ให้สังเกตว่า แหล่งแห่งความเชื่อเหล่านี้ ไม่ใช่ข้อยุติว่าจะต้องถูกต้อง
เสมอไป จำเป็นจะต้องใช้ปัญญาเข้าพิจารณาเสียก่อนทั้งนั้น ตามที่ท่านแสดง
ว่าบุคคลที่ไม่ควรเชื่อด้วยเหตุ ๑๐ ประการ ซึ่งมักจะเผยแพร่กันแบบไม่ตลอด
สายอยู่เสมอ นั้น พระพุทธเจ้าทรงมุ่งไปที่ประเด็นว่า

“ไม่ควรเชื่อเพียงเพราะเป็นตำรา” เป็นต้น

แต่โดยหลักปฏิบัติแล้ว ให้นำเอาแหล่งแห่งความรู้เหล่านี้ ไปพินิจ
พิจารณาด้วยเหตุผลสติปัญญา จึงจะเชื่อในเรื่องนั้น ๆ

สำหรับบางคนที่อ้างว่า ตนไม่รู้ไม่เห็น ตนไม่เชื่อนั้น นอกจากเหตุผลที่
กล่าวมาแล้ว ข้อที่ไม่ควรลืมน่า

การที่บุคคลยอมรับว่า ท่านผู้นั้นเป็นพ่อ เป็นแม่ของตน เป็นต้นนั้น ไม่
ได้เชื่อเพราะเห็นเป็นต้น แต่เชื่อเพราะท่านบอกและคนอื่นบอกว่าคนนั้นเป็น
อย่างนั้น คนนี้เป็นอย่างนี้กับตนและตนอนุมานเอาจากพฤติกรรมที่ท่านแสดง
วิญญานของแม่เท่านั้น เพราะอะไร ?

เพราะว่า เราไม่ได้รู้เห็นตอนที่ท่านเกิดเรามาด้วยสายตาของเราเอง จึง
ต้องเชื่อด้วยวิธีที่สองและที่สาม

เรื่องนรกสวรรค์ จึงเป็นเหมือนคนที่เคยขึ้นไปยอดเขาหิมาลัย มาเล่าถึง
ความสวยงามของภูเขา และทิวทัศน์ที่ตนได้เห็นมาบนภูเขาหิมาลัย ผู้ฟังทำได้
สองประการ คือ

เชื่อตามที่เขาบอกให้ทราบ เพราะเขาไปรู้เห็นมาด้วยตนเอง
ขึ้นไปดูบนภูเขาในจุดที่เขาบอกว่า เขาเห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้

“หากจะปฏิเสธไปเลยว่า เขาโกหกได้ไหม?”

“ไม่ได้หรอก” ทำอย่างนี้ก็เสียเงินนักวิทยาศาสตร์แย่นะซี เพราะนักวิทยาศาสตร์นั้นเขามีหลักสำคัญอยู่ว่า

“จะไม่ยืนยันหรือปฏิเสธอะไร ในเรื่องที่ยังไม่ได้มีการพิสูจน์ทดสอบ”

แต่การพิสูจน์ทดสอบอะไรก็ตาม ต้องพิสูจน์ด้วยเครื่องมือและกรรมวิธี
และเรื่องนั้น ๆ ไม่ใช่จะเอากล้องจุลทรรศน์ดูไปเสียทุกเรื่องนะ

อย่างไรก็ตาม เรื่องนรกสวรรค์นั้น เท่าที่พบมาทรงมีวิธีแสดงหลายวิธี

๑. แสดงถึงภพหรือภูมิ ที่คนสัตว์จะต้องไปเกิดตามสมควรแก่กรรมของ
เรียกว่า ปรโลก คือโลกอื่น ตรงกันข้ามกับโลกนี้ ที่เรียกว่า อธิโลก

๒. แสดงในรูปของกรรม ที่บุคคลกระทำแล้ว จะนำไปเขาอุบัติในคติ
นั้น ๆ เช่น ทรงแสดงอานิสงส์ คือผลอันเกิดขึ้นจากการทำความดี มี
ให้ทาน รักษาศีล มีศรัทธา เมตตา เป็นต้น จะจบลงด้วยคำว่า ตายแล้วไป
เกิดในสุคติหรือทุคติ หากกระทำตรงกันข้าม หรืออย่างที่ได้รับสั่งปรารภคน
จน ผู้มีการกระทำแตกต่างกัน ได้ตายไปว่า

คพุกเมก อุปุปชุนฺติ นิรยํ ปาปกมฺมิโน

สคฺคํ สุคติโน ยนฺติ ปรีนิพฺพนฺติ อนาสวา

คนทั้งหลายบางพวกย่อมเกิดในครรภ ผู้มีบาปกรรม ย่อมเข้าถึงนรก ผู้
ธรรมเป็นเหตุแห่งสุคติ ย่อมไปสวรรค์ ท่านผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมปรินิพพาน

๓. ทรงแสดงในรูปของธรรม อันเป็นเหตุให้คนไป บังเกิดในนรกและ
รรคฺ์ เช่น

น หิ ฌมฺโม อฌมฺโม จ อฺโภ สมวิปาภิโน

อฌมฺโม นิรยํ เนติ ฌมฺโม ปาเปติ สคฺคํ

ธรรมและอธรรมทั้งสอง หากมีวิบากเสมอกันไม่ อธรรมนำไปสู่นรก

ธรรมยังบุคคลให้ถึงสุคติ

๔. ทรงแสดงในรูปของนรกสวรรค์ ที่บุคคลจะประสบด้วยการกระทำของตนในปัจจุบัน เช่นมีฐานะร่ำรวย อยู่เย็นเป็นสุขเป็นสวรรค์ ทำผิดติดคุก ประสบความเดือดร้อนเป็นนรก

๕. แสดงในรูปของการเป็นเทวดาพรหม สัตว์นรกเปรต ด้วยการปฏิบัติตามธรรมและอธรรม เช่นเป็นเทวดาเพราะมีhiri โอตตปปะ เป็นพรหมเพราะมีพรหมวิหาร เป็นต้น

๖. แสดงในรูปของความรู้สึกในด้านจิตโดยเฉพาะ เช่น สุขกายสบายใจเป็นสวรรค์ กัดอกลุ่มเดือดร้อนใจเป็นนรก

สำหรับคนที่ไม่สมัครใจจะเชื่อ จะด้วยเหตุผลอย่างไรก็ตาม ให้ยึดหลักการทำความดีเอาไว้ คือ

หากสวรรค์นรกไม่มีอยู่จริง ตนก็อยู่อย่างไม่มีเวรมีภัยในปัจจุบัน หากสวรรค์นรกมี เมื่อตายไปตนก็จะได้บังเกิดในสวรรค์

หากกระทำความชั่วแล้ว แม้ว่าจะไม่มีนรกสวรรค์ ตนก็ได้รับความเดือดร้อนที่เห็นได้ในปัจจุบัน ตายไปหากนรกสวรรค์มีก็ต้องตกนรก

การทำความดีในปัจจุบัน อย่างน้อยที่สุดจะได้ความสุขในโลกนี้ เมื่อมีนรกสวรรค์ในโลกหน้า ก็ได้บังเกิดในสวรรค์อีก เป็นการได้ถึงสองชาติ แต่ผู้กระทำความชั่วกลับตรงกันข้ามคือต้องเดือดร้อนในโลกนี้เป็นอย่างน้อย หากนรกสวรรค์เกิดมีเข้า ก็เดือดร้อนทั้งสองโลก

วิธีการแสดงเรื่องนรกสวรรค์ตามที่กล่าวมานี้ จะพบว่าผลจะออกมาในลักษณะเดียวกัน ใครจะเชื่อในระดับใดก็ตามหากต้องการความสุขก็ต้องทำดีหนีความชั่ว ผลจะเกิดขึ้นให้พิสูจน์ได้ทั้งในปัจจุบันและด้วยญาณของท่านผู้รู้

ให้สังเกตว่า การตกนรกหรือขึ้นสวรรค์นั้น เป็นการใช้คำว่า ตก และขึ้น แห่งระดับจิตของบุคคล คือยกจิตจากกระแสธรรม และขึ้นสู่กระแสธรรม

เมื่อจับจุดนี้ได้แล้วไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ หรือถกเถียงกันให้เสียเวลา เพราะถึงจุดหนึ่งแล้วตนจะรู้เอง ขอเพียงยึดมั่นในการยกระดับจิตของตนให้สูงไว้ก็พอแล้ว การจะทราบชัดในเรื่องนี้ได้จริงๆ นั้น นอกจากทราบด้วย “ญาณ” ดังกล่าวแล้ว อีกวิธีหนึ่งคือ

“จะทราบชัดด้วยตนเอง เมื่อตนตายไปแล้ว”

การรอคอยพิสูจน์วิธีนี้ หากทำความดีไว้ก็ไม่เสียหาย แต่ถ้าทำความชั่วมาก ๆ ก็ออกจะเสี่ยงเอาการทีเดียว ทางที่ดีแล้ว คือ

“เพียรพยายามสร้างความดีในปัจจุบันให้มาก ๆ ไว้เป็นการปลอดภัยที่สุด”

สำหรับประเด็นที่ว่า “ไม่ใช่เป็นเครื่องมือนักเผยแผ่หรือ” นั้น ออกจะเป็นการกล่าวหาที่ไร้เหตุผลเอามากทีเดียว

“ทำไมจึงได้กล่าวเช่นนั้น ?”

เพราะว่า เรื่องนรกสวรรค์นี้ เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านรู้เห็นด้วยญาณ และได้แสดงแก่ชนทั้งหลาย ในฐานะที่เป็นเรื่องควรรู้ควรเห็นประการหนึ่ง พระพุทธเจ้านั้นทรงแสดงเรื่องนี้ด้วยพระมหากรุณาแก่สัตว์โลก พระทัยที่เต็มเปี่ยมด้วยพระบริสุทธิคุณ ไม่ใช่เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของพระองค์ แต่ทรงทำเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สรรพสัตว์ พระอรหันต์ทั้งหลายก็มีนัยเดียวกัน

พระสงฆ์ที่ทำงานเผยแผ่นั้น ท่านไม่มีความรู้อะไรเป็นส่วนตัวของท่าน แต่ท่านรู้เพราะการได้ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านทำงานไปตามหน้าที่ของท่านที่กำหนดไว้ว่า

“พระสงฆ์ คือหมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย”

หากจะถามว่า ปฏิบัติตามซึ่งอะไร ?

คำตอบคือปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เวลาพระเทศน์ทุกครั้ง จึงมีคำว่า “บัดนี้จะแสดงพระธรรมเทศนาพรรณนาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” ก่อนทุกครั้ง เพื่อบอกให้ทราบว่า ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ไม่ใช่คำสอนของท่านนะ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์จึงทำหน้าที่เหมือนราชทูตอ่านพระราชสาส์น และในการสอนนี้เองมีหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ว่าเป็นหน้าที่ของพระ คือ

บอกทางสวรรค์ให้แก่ชาวบ้าน

ที่ว่า เป็นเครื่องมือ จึงไม่ทราบว่า เป็นเครื่องมือในทางแสวงหาผลประโยชน์จากอะไร เพราะถ้าเรื่องนี้ นักเผยแผ่สร้างขึ้นมาจาก

นักเผยแผ่ก็กล่าวมุสา อันเป็นเหตุอย่างหนึ่งให้ตกนรกนักเผยแผ่ไม่กัวนรกหรือ ?

ที่ไม่ควรลืมคือ เรื่องนรกสวรรค์นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องรู้ได้ชัดด้วย จตุปปาตญาณ หรือ ทิพยจักขุ การอธิบายเรื่องนรกสวรรค์ ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ๆ ใครจะเอาเรื่องอธิบายยากมาสอนให้ลำบากเล่า ในเมื่อเรื่องง่าย ๆ มีมากมาย ก่ายกองอธิบายเรื่องนั้น ๆ ไม่ดีกว่าหรือ ?

๔๖. การสอนเรื่องนรกสวรรค์ ตายแล้วไปเกิดอีก จะไม่ทำให้เห็นว่าล้าสมัยหรือ

แล้วสอนเรื่องอะไร จึงจัดว่าทันสมัยละ ?

หรือจะให้สอนเรื่องข้าราชการบางคนคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติดให้โทษ อากาศเป็นพิษ หรือว่าปัญหาอาชญากรรม งานเหล่านี้มีคนทำกันมากแล้ว ถ้าขึ้นสอนไปจะหาว่าพระเล่นการเมือง พูดเรื่องชาวบ้าน จนถึงแย่งงานชาวบ้าน แต่เรื่องเหล่านี้ เมื่อขอบข่ายของธรรมะโยงไปถึง ผู้แสดงก็จะยกมาแสดงตามสมควรแก่เหตุอยู่เช่นเดียวกัน

แนวโน้มในการอธิบายธรรมในปัจจุบัน ถ้าสังเกตให้ดีจะพบว่า พระจะ

ไม่ค่อยพูดเรื่องนรกสวรรค์แบบที่เป็นภพชาติ โลกหน้ามากนักแต่จะเน้นหนักไปในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดสวรรค์ขึ้นภายในจิตใจ หลีกเลียงนรกภายในใจ และเป็นเทวดาเป็นพรหมด้วยการปฏิบัติธรรมกันมากกว่า เพราะแสดงอย่างไร ผลก็จะออกมาในลักษณะเดียวกันดังกล่าวดำแล้วในข้อก่อน

ข้อที่กล่าวว่า พูดถึงเรื่องเหล่านี้จะไม่ทำให้ล้าสมัยหรือนั้น หาได้เป็นการล้าสมัยแต่ประการใดไม่ หากความหมายของคำว่าทันสมัย หมายถึงทันสมัย เหตุการณ์สังคม จริยธรรมของสังคม เราจะพบว่า การยอมรับนับถือเรื่องนรกสวรรค์ในแง่ใดก็ตาม ย่อมเกี่ยวโยงเข้าหาความเชื่อกฎแห่งกรรมเพราะนรกสวรรค์เป็นผลของกรรม ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ย้อนกลับไปหาเหตุผลตามลำดับไป เป็นรูปของปฏิกิริยาลูกโซ่ ซึ่งจะช่วยให้ความเจริญในด้านวัตถุกับจิตใจมีความสัมพันธ์กันดังนี้

การยอมรับนับถือเรื่องนรกสวรรค์นำไปสู่การยอมรับนับถือ กฎแห่งกรรม

ความเชื่อในกฎแห่งกรรมนำไปสู่การละความชั่วทำความดี

การละความชั่วทำความดีนำไปสู่การพัฒนาด้านจิตใจความประพฤติ

การพัฒนาจิตใจนำไปสู่ความสุข ความสงบทางจิต

ความสุขความสงบที่เกิดภายในจิตของคนในสังคมนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขเป็นการสร้างสวรรค์ขึ้นในโลกมนุษย์

ปัจจุบัน วิชาการทางเทคโนโลยีได้ก้าวหน้าไปไกลมาก แต่เนื่องจากความเจริญในปัจจุบันมีลักษณะเป็นคาบสองคมเพราะวัตถุได้ก้าวหน้าพัฒนาการทางจิตไปมาก ความเชื่อที่นำมาเรียงไว้ตอนหนึ่งนั้น เริ่มจากจุดใดก็ตาม ย่อมเป็นการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นสัมพันธ์กับความเจริญทางด้านวัตถุ จนถึงจุดที่สามารถ

“ให้จิตใจที่ประกอบด้วยธรรม เหตุผล เป็นตัวนำวัตถุ แทนที่จะปล่อยให้วัตถุนำจิตใจ อย่างที่เห็นกันบางแห่งในปัจจุบัน”

การสอนและยอมรับ เรื่องนรกสวรรค์ในแง่ที่ถูกต้องจึงไม่เป็นการล้ำสมัย แต่เป็นการเร่งรัดพัฒนาจิตใจพฤติกรรมของมวลชน ให้สามารถเป็นผู้กำหนดวัตถุ และควบคุมวัตถุได้ ด้วยพื้นฐานแห่งจิตใจ ที่ประกอบด้วยธรรมดังกล่าว.

๔๗. วิญญาณมีจริงหรือไม่ บางคนเข้าใจว่าไม่มี ลองค้นคว้าทางวัตถุแล้ว ก็ไม่พบด้วยประสาททั้ง ๕ จึงว่าเป็นเรื่องไร้สาระ พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไร

- ก่อนจะปฏิเสธ หรือยืนยันเรื่องอะไร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบ ว่า “สิ่งที่เรากำลังพูดถึงนั้น คืออะไร ?”

เรื่องของวิญญาณก็ทำนองเดียวกัน เนื่องจากคำนี้เป็นคำทางศาสนา ก็ควรจะทราบว่าทางพระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไรให้ได้เสียก่อน แล้วจึงจะพูดในประเด็นที่ว่ามีหรือไม่

วิญญาณ แปลว่าความรู้อารมณ์พิเศษทั้งหลาย ท่านแสดงว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยหลายอย่างด้วยกัน

เมื่อแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ มีอยู่ ๓ ประเภทด้วยกัน คือ

ก. วิญญาณขันธ์ แปลว่ากองแห่งวิญญาณ แบ่งออกเป็น ๖ ประเภท เรียกชื่อตามที่เกิดแห่งวิญญาณนั้น ๆ ว่าจักขุวิญญาณ โสทวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ กายวิญาณ และมโนวิญาณ

จักขุวิญญาณ แปลว่าความรู้ที่เกิดขึ้นทางตา องค์ประกอบที่ทำให้เกิดวิญญาณนี้คือ ตา รูป แสงสว่าง ความสนใจ องค์ประกอบเหล่านี้ขาดไปเพียงอย่างเดียว วิญญาณทางตาจะไม่สมบูรณ์ แม้วิญญาณข้ออื่น ๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เปลี่ยนแต่องค์ประกอบบางอย่าง ส่วนข้อสุดท้ายเหมือนกันคือ

ต้องมีความ สนใจ ที่ท่านเรียกว่า มนสิการ ส่วนคำแปลชื่อต่อไปนั้นท่านแปลว่า ความรู้ทางหู ความรู้ทางจมูก ความรู้ทางลิ้น ความรู้ทางกาย และความรู้ทางใจ ตามลำดับ

ข. ปฏิสนธิวิญญาน คือ วิญญานตามองค์ปฏิจจนุปบาท ท่านบอกว่าเป็นตัวไปถือปฏิสนธิในกำเนิดทั้ง ๔ คือ เกิดในครรภ์ เกิดในไข่ เกิดในสิ่งสกปรก และเกิดโดยผุดขึ้น ในกำเนิดใดกำเนิดหนึ่งตามอำนาจของกรรม องค์ประกอบแห่งวิญญานนี้ คือ อวิชา หรือ กิเลส สังขาร คือ กรรม หากไม่มี กิเลส กับกรรม วิญญาน นี้ก็เกิดไม่ได้

ค. วิญญานธาตุ เป็นธาตุอย่างหนึ่งในธาตุ ๖ ประการ ที่มีอยู่ในตัวคน ตามนัยแห่งพระพุทธภาษิตที่ว่า “จ ธาตุโยปรีโส” แปลว่า บุรุษนี้มีธาตุ ๖ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ และวิญญาน องค์ประกอบให้วิญญานส่วนนี้ดำรงอยู่ คือ กิเลส และกรรม เช่นเดียวกัน แต่ท่านเรียกว่า อาสวะ และบารมี คือความชั่วและความดี พร้อมด้วยกิเลสที่บุคคลเก็บสร้างสมไว้ในชาติก่อนและชาติปัจจุบัน ซึ่งมีประมาณมากน้อยแห่งอาสวะและบารมี มีส่วนอย่างสำคัญในการกำหนดบทบาทและวิถีชีวิตของคน

วิญญานเท่าที่พบในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีเพียง ๓ ประการเท่านั้น ส่วนวิญญานที่พูดกันว่า เจริญวิญญานของคนนั้นคนนั้นมาเข้าทรงนั้นไม่เคยพบที่มาในชั้นบาลี

วิญญานทั้ง ๓ ประเภทนี้ จึงเป็นอาการของจิต แต่เมื่อทำหน้าที่รูรูปร่างเป็นต้น ท่านเรียกวิญญาน ตามชื่อของอายตนะ ที่ทำหน้าที่รู้ว่า จักขุวิญญานเป็นต้น ตัวที่ทำหน้าที่รูจริง ๆ จึงเป็นจิต ตา หู จมูก ลิ้น กาย มโน ท่านจึงเรียกในที่บางแห่งว่า ทวาร หมายถึงประตู ที่ผ่านของรูป' เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อารมณ์ทั้ง ๕ นี้จึงเหมือนน้ำที่ไหลจากที่สูง ตกลงไปขังอยู่ในที่ราบลุ่ม อันเปรียบเหมือนจิต

ที่ว่าลองค้นคว้าทางวัตถุแล้ว แต่ไม่อาจทราบได้ด้วยประสาททั้ง ๕ นั้น
จึงอาจเป็นไปได้ ๒ ประการ คือ

ประการแรก ไม่ทราบว่าวิญญาณนั้น คืออะไร

ประการที่สอง ตัวทำหน้าที่รู้จริง ๆ คือ จิต การรู้วิญญาณ จึงเป็นงาน
ของประสาทที่ ๖

ปฏิสนธิวิญญาณเป็นเรื่องที่ยากแก่การเข้าใจมาก เพราะเป็นขบวนการ
ทางปฏิจจสมุปบาท พระพุทธเจ้าเองทรงตรัสรู้แล้ว ได้พิจารณากลับไปกลับมา
ถึง ๗ วัน ที่น่าสังเกตคือตอนค้ำท่านเรียกว่า จุติจิต ตอนที่ปฏิสนธิท่านเรียก
ว่า ปฏิสนธิวิญญาณ

ฝ่ายอากาศธาตุ กับ วิญญาณธาตุในธาตุ ๖ นั้น ให้สังเกตว่าในชั้นแรก
ท่านสอนให้รู้เพียง ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อผ่านรูปมานี้ไปแล้ว จึงเริ่มสอนให้เรียน
รู้เรื่อง อากาศ กับ วิญญาณ

ในเชิงปริยัติแล้ว เรื่องของวิญญาณไม่ยากที่จะเข้าใจ แต่ความรู้ความ
เข้าใจวิญญาณที่ถูกต้องสมบูรณ์นั้น จะต้องดำเนินไปในวิถีทางแห่งการปฏิบัติ

เมื่อสมัครใจพิสูจน์ ต้องพิสูจน์ด้วยเครื่องมือ และกรรมวิธีตามที่ท่านได้
แสดงเอาไว้ โดยไม่พยายามพิสูจน์รสอาหารด้วยตาเพราะทำอย่างไรก็ไม่อาจรู้
ได้อย่างแท้จริง.

๗. สังสารวัฏ เทวธรรม สันโดษ

๔๘. ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่

- ความเกิดนั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย การพูดตรง ๆ ไปว่า ตายแล้วเกิด ท่านจัดเป็น **สัสสตทิฏฐิ** คือความเห็นที่โลกเที่ยง แต่หากปฏิเสธว่า ตายแล้วไม่เกิดอีกหรือ ท่านก็บอกว่าเป็น **อุจเฉททิฏฐิ** คือความเห็นที่ขาดสูญ เรื่องนี้จึงจำเป็นต้องหาจุดกลางให้ได้ว่า พระพุทธศาสนาได้แสดงเรื่องนี้ไว้ในรูปของเหตุปัจจัย ที่อาศัยประชุมพร้อมกันแล้ว การเกิดก็มีขึ้น เช่น ในกรณีของการถือปฏิสนธิในครรภ์ ท่านแสดงปัจจัยหลักไว้ว่า

“มารดาบิดาร่วมกัน มารดามีระดู คนธรรพ์ถือปฏิสนธิ”

การเกิดก็ปรากฏขึ้น ในคำว่าคนธรรพ์นั้น ชื่อแปลกออกไปจากที่อื่น คนธรรพ์เองก็เกิดขึ้นจากปัจจัย ๓ ประการ คือ

กมุฏั เขตตุฏั กรรมคิกรรมชัวมุเหมือนเนื้อหา วิญญานณั พิชั วิญญานณเป็นหน่อพิช ตณหา สิเนหุ ตัณหาเป็นยางเหนียว

ในเรื่องนี้ท่านแสดงแบบอุปมาด้วยเมล็ดพืช การจะตัดสินว่าเมล็ดพืชจะปลูกลงหรือไม่นั้น ต้องอาศัย พื้นดิน หน่อ และ ยางเหนียว ในเมล็ดพืชรวมกัน หากบกพร่องไปอย่างเดี๋ยวก็งอกไม่ได้ ฉะนั้น การบังเกิดของคน สัตว์ ก็ต้องอาศัยปัจจัย ๓ ประการ คือ กรรม กิเลส วิญญาน ฉะนั้น

โดยนัยนี้จะพบว่า เมื่อเราเข้าไปจับกับหลักปฏิจสมุปบาท กิเลสคือ อวิชชา กรรมคือสังขาร วิญญานก็คือปฏิสนธิวิญญานในปฏิจสมุปบาท ทรงแสดงแบบเป็นเหตุเป็นผลกันตามในปัจจัยหลักที่กล่าวข้างต้น

คำว่า **คนธพโพ** คือ คนธรรพ์ เป็นชื่อของ กิเลส กรรม วิญญาน รวมกัน แต่เพราะกำเนิดนั้นไม่ได้มีเฉพาะเกิดในครรภ์อย่างเดียว ปัจจัยที่สำคัญอันนำไปสู่การตัดสินว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่ คือ กิเลส กรรม วิญญาน ปัจจัยทั้ง ๓ นี้

ขาดไปเพียงอย่างเดียวก็เกิดไม่ได้ คำตอบจึงยุติว่า

หากปัจจัย ๓ ประการนั้นมีอยู่ การเกิดก็ต้องมีอยู่

เมื่อปัจจัย ๓ ประการนั้นหมดไป การเกิดก็ยุติ ผู้เกิดก็ไม่มี.

๔๘. คนมีกิเลสต้องเกิดอีกรำไป ถ้าโลกทุกโลกแตกทำลายหมด คนจะ
ไปเกิดที่ไหน หรือแตกสูญหายตามโลกไปด้วย

- เอาอย่างนั้นเชียวหรือ ? คำถามนี้วางอยู่บนสมมติฐานที่ไม่อาจเป็นไปได้ เหมือนการกล่าวว่ เต่ามีหนวด กระต่ายมีเขา รูปผู้หญิงทำด้วยหินมีครรภ์ หากเป็นเช่นนั้นได้จริง คนต้องยอมรับในประเด็นที่ว่า โลกและชีวิต เป็นขบวนการที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ คับไป ตามเหตุปัจจัยแห่งธรรมชาติ เมื่อเหตุปัจจัยแห่งการเกิดขึ้นดำรงอยู่ของชีวิตแตกสลายไป สิ่งนั้นก็ต้องแตกสลายตามไปด้วยเป็นธรรมดา.

๕๐. การระลึกชาติก่อนได้หลาย ๆ ชาติมีจริงหรือไม่

ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่ามิได้จริง ๆ เพราะพระพุทธเจ้าเมื่อทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตมาถึงจุดหนึ่งแล้ว พระองค์ก็ทรงบรรลุสิ่งที่เรียกว่า “ญาณ” อันเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการฝึกจิต ญาณที่ทรงบรรลุนั้นมีมาก ในที่นี้จะพูดเฉพาะพระญาณข้อแรก คือ

ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือพระญาณที่ทำให้พระองค์ทรงระลึกชาติปางก่อนได้ว่า ในชาตินั้น ๆ พระองค์เคยเกิดเป็นอะไร มีรูปร่าง การศึกษา การงานเป็นต้นอย่างไร ทรงระลึกได้ไม่มีกำหนด มีพระชาติในอดีตเป็นอันมากที่ทรงนำมาเล่าประกอบการแสดงธรรม เรียกว่า ชาดก แปลว่าเรื่องที่เคยเกิดมาแล้ว เช่นพระเจ้า ๑๐ ชาติเป็นต้น

ปุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ มีขีดความสามารถในการระลึกชาติได้มากน้อยแตกต่างกัน ตามกำลังแห่งญาณที่เกิดขึ้นเหมือนแสงสว่างแม้จะเป็นแสงสว่างเหมือนกัน แต่ขจัดความมืดได้มากน้อยแตกต่างกัน

การระลึกชาติอีกประเภทหนึ่ง คือการระลึกชาติของท่านที่มีบุญพิเศษ แต่ระลึกได้ไม่กี่ชาติ อีกพวกหนึ่งคือระลึกได้ด้วยการสะกดจิต ตามที่พวกฝรั่ง นิยมศึกษากัน ทราบว่าอย่างมากที่สุดระลึกย้อนกลับไปได้เพียง ๒ ชาติเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การระลึกชาติ ด้วยสาเหตุที่แตกต่างกันนั้นมี ได้จริง ๆ

จากหลักการแห่งการระลึกชาตินี้ หากคนเราจะใช้วิธีนี้เอง ระลึกถึงสมัย ที่ตนเป็นผู้เยาว์ เป็นเด็ก เป็นคนยากจน ได้รับความเดือดร้อนเป็นต้นว่า สมัย นั้นตนต้องการอะไรจากผู้ปกครองผู้ใหญ่ คนมีฐานะดีกว่าตนที่พอจะช่วยเหลือ อย่างไม่ช้าแล้ว ใช้ความรู้สึกของตนในสมัยนั้น ปฏิบัติตนต่อคนอื่นที่เกี่ยวข้อง กับตนแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา สังคมมนุษย์นี้คงน่าอยู่ขึ้นอีกมากทีเดียว

๕๑. การสอนเรื่องความมียู่ของชาติหน้า โลกหน้า ตายแล้วเกิด ไม่ ทำให้คนเพื่อฝันหรือ

อาจจะฝัน แต่ไม่ใช่เพื่อฝัน กลับเป็นการฝึกฝนอย่างความฝึกฝนที่คนร้อง เป็นเพลงกันว่า

“ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ” นั้นเอง

ปัญหาเรื่องชาติหน้า โลกหน้า ตายแล้วเกิดนั้น ได้กล่าวมาแล้วว่า เป็น เรื่องของผลที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย คนอาจจับเอาหลักเพียงพระพุทธภาษิตที่ว่า

อิธ นนุทติ เปจฺจ นนุทติ กตปุญฺญो อุกฺกยตถ นนุทติ

ปุญฺญํ เม กตฺนุติ นนุทติ ภิชฺชโย นนุทติ สุขฺคิ คโต

ผู้มีบุญอันกระทำแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง คือบันเทิงอยู่ในโลก นี้ ละไปแล้วย่อมบันเทิง ย่อมบันเทิงด้วยความคิดว่า บุญอันเรากระทำไว้แล้ว ไปสุคติแล้วจะบันเทิงยิ่ง ๆ ขึ้น จะพบว่า พระพุทธภาษิตนี้แสดงเหตุแห่งความ บันเทิงในโลกทั้งสองไว้ว่า ได้แก่บุญ ผลคือความบันเทิงจะเกิดขึ้นในโลกทั้งสองได้ ก็ต้องสร้างเหตุคือบุญไว้ ความสำนึกเช่นนี้ จะเป็นแรงกระตุ้นให้คน ผู้ปรารถนาผลดังกล่าวรีบเร่งกระทำเหตุที่ให้เกิดผลเป็นความบันเทิงในโลก

ทั้งสอง

ความสำเร็จในชีวิตคน จะต้องเริ่มมาจากความใฝ่ฝัน เพื่อเป็นอย่างนั้น
อย่างนี้เสียก่อน แล้วในที่สุดทำให้คนเหล่านั้น เพียรพยายามเพื่อบรรลุเป้า
หมายที่ตนใฝ่ฝัน ความเพียรพยายามนั้นจะยุติลง เมื่อตนประสบความสำเร็จ
ตามเป้าหมายที่เคยใฝ่ฝันไว้

การสอน การเชื่อในเรื่องชาติหน้า โลกหน้า ตายแล้วเกิด จึงเป็นพลังอัน
มหาศาล ที่จะผลักดันวิถีชีวิตของคนให้ก้าวเดินไป บนเส้นทางแห่งสุจริตทาง
กาย วาจา ใจ ซึ่งอำนวยผลให้คนเห็นได้ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและ
สังคมอันเป็นส่วนรวม สังคมจะมีสมาชิกที่ยึดมั่นในความถูกต้องตามธรรม
มากขึ้น ความเห็นแก่ตัว พวกของตัว พ่อค้าหน้าโลहित จะน้อยลงได้มากทีเดียว

เมื่อผลออกมาได้อย่างนี้ ใครจะเรียกว่า เพื่อฝันหรือสร้างวิมานในอากาศ
จะสำคัญอะไร ?

๕๒. ธรรมชาติ กับ ธรรมะ ต่างกันหรือเหมือนกันอย่างไร ธรรมชาติให้
คนรู้จัก กิน นอน สืบพันธุ์ได้ แต่ทำไมธรรมะจึงให้ทุกคนทำแต่ความดีเท่านั้น
ไม่ให้ทำความชั่ว

- ธรรมชาติ ท่านให้ความหมายไว้ว่า ได้แก่ของที่เกิดเองตามธรรมชาติ
เช่น คน สัตว์ ต้นไม้ ภูเขา และการแสดงออกตามธรรมชาติ เช่น การกินอาหาร
การพักผ่อน การป้องกัน หลีกหนีอันตราย บางอย่างเรียกได้ว่าเป็นธรรมดา

จากความหมายนี้แสดงว่า ธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งแห่งธรรม

แต่ความหมายของคำว่า ธรรมะ ในอรรถกถาอัฐสาลินี ท่านได้ให้ความ
หมายไว้ว่า ได้แก่

ปรีชา คือการเรียนรู้พระธรรมวินัย อันเป็นคำสั่งสอนในพระศาสนา เพื่อ
จะได้น้อมนำมาปฏิบัติตาม

‘หต ได้แก่ความรู้ในเหตุ เชื่อว่าฉัมมปฏิบัติได้แก่ ความเข้าใจในใจความ

แห่งคำอธิบาย เกี่ยวกับเรื่องและความหมายนั้น ๆ

คุณ ได้แก่คุณธรรม อันจะนำผู้ปฏิบัติให้ได้รับความสุขในระดับต่าง ๆ

นิสัสัตตนิขชีวะ คือธรรมอันควรรู้อย่าง ๑๐ หมวด เมื่อรู้แล้วสามารถจัด
มิจนาทิฏฐิได้

ความหมายของธรรมะ เมื่อกล่าวโดยสรุป คือ “ความดำรงอยู่แห่งสิ่งที่มี
ความเป็นอย่างนั้นแน่นอนเป็นธรรมดา” เช่น

กุศลธรรม ก็เป็นความดีด้วยตนเอง และทำคนผู้ปฏิบัติให้ดีตามไปด้วย
เหมือนสีขานอกจากจะขาวด้วยตนเองแล้วยังทำให้สิ่งอื่นขาวด้วย

อกุศลธรรม ไม่ดีด้วยตนเอง ทำคนที่ประกอบด้วยอกุศลให้ไม่ดีตาม
ไปด้วย เหมือนสีดำนอกจากจะดำด้วยตนเองแล้ว ยังทำให้สิ่งอื่นที่เกี่ยวข้อง
พลอยดำไปด้วย

อัพยาทธรรม คือเป็นกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่วด้วยตนเอง แต่อาจจะดีหรือชั่ว
ได้ เพราะความเปลี่ยนแปลงทางจิตของคนที่เกี่ยวข้อง เช่นมือเป็นของ
กลาง ๆ คนอาจจะใช้ไหว้คนก็ได้ ใช้ต่อยคนก็ได้

ตามหลักแล้ว ธรรมไม่ได้เป็นข้อห้าม ข้อห้ามท่านเรียกว่าศีล ส่วนธรรม
เป็นการแสดงความจริง ที่มีอยู่ เป็นอยู่อย่างนั้น เพื่อให้คนได้ทราบ และเลือก
เฟ้นไปปฏิบัติ งดเว้นตามความพอใจ พร้อมกับบอกไว้ว่า

“ธรรม กับ อธรรม มีผลไม่เหมือนกัน ธรรมนำคนไปสู่สุคติ ส่วนอธรรม
นำไปสู่นรก”

ใครจะเลือกไปทางใดก็ตาม ตามแต่สมัครใจ พระธรรมจึงเป็นคำสอน
จะทำตามหรือไม่ทำตามก็ได้ แต่พระวินัยซึ่งเป็นคำสั่งนั้น ใครขัดขืนไม่ทำตาม
ย่อมต้องรับโทษตามสมควรแก่ความผิด

๕๓. หากมีผู้กล่าวว่า ธรรมโลกบาล” ธรรมเครื่องคุ้มครองโลก คือหิริ
โอตตปปะ ไม่จำเป็นสำหรับในโลกปัจจุบัน เพราะทุกประเทศมีกฎหมายไว้

คุ้มครองแล้ว จะควรแก้คำกล่าวนั้นอย่างไร

- อันที่จริงการแก้คำกล่าวหานั้น หากจะตามแก้กันจริง ๆ จะไม่ต้องทำมาหากินอะไร เพราะคนกล่าวหาชาติ ศาสนา นั้นมีมาก และมีทุกยุคทุกสมัย เสียด้วย ในที่นี้จึงต้องการทำเพียงแสดงเหตุผล ที่ควรเป็นไปตามความเป็นจริง

หิริ ความละอายแก่ใจในการกระทำความบาป

โอตตปปะ ความสะดุ้งกลัวต่อการกระทำและผลแห่งบาป

ธรรมทั้งสองประการนี้ ทรงแสดงว่าเป็น โลกपालธรรม คือธรรมที่รักษาคุ้มครองโลก คือหมู่มสัตว์ ให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขพอสมควร นอกจากจะเรียกว่า เป็นโลกपालธรรมแล้ว ยังถือว่าเป็น เทวธรรม คือธรรมที่จะสร้างคนให้เป็นเทพบุตร เทพธิดา ด้วยร่างกายที่เป็นมนุษย์นี้เอง

หากเราสังเกตให้ดีจะพบว่า หิริ โอตตปปะ เป็นธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของคนทุกคนในลักษณะที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นมาตามลำดับ ท่านจึงเรียกระดมสองประการนี้ว่า มโนธรรมคือ ธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิต

หิริ โอตตปปะ อันเป็น มโนธรรม นี้เอง ที่แยกคนให้แตกต่างจากสัตว์ในด้านพฤติกรรมที่ปรากฏออกมาทาง กาย วาจา เพราะใจประกอบด้วยความสำนึกอันมีหิริโอตตปปะ เป็นหลักยึดเหนี่ยว พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม จะยึดหลักการ ไม่เบียดเบียนตนเอง คนอื่นให้เดือดร้อน เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ จะอยู่ภายใต้การควบคุมด้วยหิริโอตตปปะ

ให้สังเกตว่า หิริ โอตตปปะ เป็นความสำนึกที่เกิดขึ้นจากการยอมรับความสำคัญของตนเอง สังคม เจื่อนใจทางสังคม และศาสนาเป็นต้น เช่น

“การพิจารณาถึงชาติตระกูล อายุ จิตใจที่เข้มแข็ง การศึกษา เลี้ยงครหาจากคนอื่น ความรู้สึกตำหนิตนเอง โทษทางบ้านเมือง การตกนรกหลังจากตายเป็นต้น”

ความรู้สึกเหล่านี้ จะค่อย ๆ เกิดขึ้น เมื่อคนสำนึกเห็นถึงคุณค่า ความดี

งาม อันเกิดขึ้นจากการมีความละเอียดใจและความระดุ้งกลัวต่อบาป ผลบาป
ฝ่ายกฎหมายนั้น บัญญัติขึ้นควบคุมความประพฤติผิดทางกายกับวาจา
เท่านั้น หาได้ควบคุมไปถึงใจ ซึ่งเป็นตัวควบคุมบงการกายกับวาจาไม่

อีกประการหนึ่ง ความผิดทางกฎหมาย จะเกิดขึ้นตามเงื่อนไขทาง
กฎหมายได้ ก็ต่อเมื่อการกระทำผิดเช่นนั้นจะต้องฟังได้ว่าเป็นความผิดตาม
กฎหมาย มีประจักษ์พยานหลักฐานมากพอที่จะถือว่าเป็นความผิดได้ จึงตัดสิน
ได้ว่าเป็นความผิด

หากว่า ความสำนึกว่าอะไรผิดอะไรถูก เกิดจากหิริโอตตปปะแล้ว ไม่
จำเป็นจะต้องมีคนเห็นหรือไม่เห็น ใครจะโทษทั้วหรือไม่ก็ตาม คนที่มีหิริ
โอตตปปะ จะสำนึกได้ด้วยตนเองว่า อะไรควรเว้นอะไรควรกระทำ ในด้าน
สร้างความคิดก็เช่นกัน คนที่มีหิริโอตตปปะ พร้อมทั้งจะทำความคิด โดยไม่จำเป็น
ว่าใครจะเห็นหรือไม่ก็ตาม เมื่อเป็นความคิด ก็พร้อมที่จะกระทำ อย่างที่พูดกันว่า

“ปิดทองหลังองค์พระปฏิมา”

ความปั่นป่วนสับสนในสังคมปัจจุบัน จากส่วนย่อยถึงสังคมโลก จะพบ
ว่าการกระทำในลักษณะที่ขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ได้เกิดขึ้น
มาก จนสร้างความหวั่นไหวให้เกิดขึ้นแก่คนทั่วไปทั้งสถานการณ์ของสังคม
ประเทศ และโลก

โลกปาณาติกรรม ทั้งสองประการยังมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น ที่คนจะต้อง
สร้างให้บังเกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ
อำนาจ เงิน สังคม ราชการ ยิ่งขาดหิริโอตตปปะไม่ได้ทีเดียว หากต้องการความ
เจริญในชีวิตที่มีความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจสัมพันธ์กัน

ข้อที่อ้างว่า “เพราะทุกประเทศมีกฎหมายคุ้มครองแล้ว” นั้น เหตุผลทาง
กฎหมายได้กล่าวมาแล้ว หากจะพูดกันในทำนองนี้ ทำไมไม่พูดในลักษณะตรง
กันข้ามว่า

“หากคนในสังคมมีหิริโอตตตัปปะเป็นหลักใจแล้ว กฎหมายต่าง ๆ จะไม่มีความจำเป็นอะไรเลย เพราะการละเมิดสิ่งที่กฎหมายกำหนดว่าผิดกฎหมายจะไม่เกิดขึ้น โดยเขาไม่จำเป็นที่จะต้องรู้ว่า กฎหมายห้ามไว้อย่างไรหรือไม่ก็ตาม”

อย่าลืมว่า ความจริงที่ปรากฏในสังคมนั้น มีคนรู้กฎหมายไม่ก็คนหรืออก แต่ที่เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่กระทำผิดกฎหมายนั้น ไม่ใช่เพราะอิทธิพลของมโนธรรมภายในใจของคนในสังคมหรือ ?

แต่เพราะมาตรฐานทางมโนธรรมของคนไม่เสมอกัน โลกไม่จำเป็นต้องมีกฎหมาย และหิริโอตตตัปปะควบคู่กันไป เพื่อได้สนับสนุนกัน หากขาดทั้งสองอย่าง หรือขาดหิริโอตตตัปปะแล้ว อย่าหวังว่าจะอยู่กันด้วยความสุขได้เลย.

๕๔. การสอนให้คนสั้นโดย ยินดีตามมีตามได้ จะมีเป็นการปล่อยชีวิตให้เข้าไปตามยถากรรม และทำให้ล้มหลังหรือ

- ไม่เป็นอย่างนั้นหรือ ใครบอกว่าต้องเป็นอย่างนั้นละ ?

เรื่องนี้ น่าเห็นใจเหมือนกัน เพราะคนเราส่วนมากมักจะ อธิบายในสิ่งที่ตนรู้ เกินจากขอบข่ายความรู้ของตน ความสับสนในการทำความเข้าใจก็เกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา เรื่องสั้นโดยพูดกันจนเป็นภาษาไทย โดยไม่ได้ตามไปดูว่า คำนี้ความหมายของพระศาสนา ท่านอธิบายไว้อย่างไร ในเมื่อต้องการจะพูดในความหมายของศาสนา

ก่อนอื่น ได้โปรดทำความเข้าใจว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนระดับสำหรับตัดสินพระธรรมวินัยอยู่สองข้อ ที่คนฟังมักจะตีความสับสนกัน คือ ๑ธรรมเหล่าใด เป็นไปเพื่อความอยากอันน้อย หาเป็นไปเพื่อความอยากมากไม่

๒ธรรมเหล่าใด เป็นไปเพื่อความสั้นโดย หาเป็นไปเพื่อความไม่สั้นโดย

ไม่ ฟังทราบว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา

จะพบว่า หลักตัดสินว่าคำสอนเรื่องอะไร เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือไม่ใช่ นั้น ทรงประทานหลักสำหรับตัดสินไว้ ๘ ข้อ ใน ๘ ข้อนั้น ๒ ข้อนี้เป็นหลักสำหรับตัดสิน ว่าคำสอนในลักษณะที่เป็นเช่นไรจึงจัดว่าเป็นธรรมวินัย เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น

“สันโดษ คือความยินดีตามมีตามได้ กับ ความปรารถนาน้อย เป็นคำสอนคนละเรื่องกัน”

แม้ในกถาวัตถุ คือถ้อยคำที่ควรพูด ๑๐ ประการ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแยกถ้อยคำสองเรื่องนี้ออกเป็นเรื่องละฝ่ายกัน คือ

อัปปิจจกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย

สันตุฏฐิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้สันโดษ ยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้

ความปรารถนาน้อย เป็นคำสอนสำหรับพระโดยเฉพาะแต่สันโดษ เป็นคำสอนทั้งแก่พระและชาวบ้าน โดยมีการอธิบายความหมายออกไปเพื่อให้เกิดความเข้าใจไม่สับสนในทางความคิด ความเข้าใจ และการปฏิบัติ

แต่โดยทั่วไปคนเข้าใจสันโดษ ในความหมายอย่างไร ?

คนบางกลุ่มบางพวกเข้าใจสันโดษไปในทำนองของคำกล่าวที่ว่า

“คำข้าวสารพอกรอกหม้อ” การหลีกเลี่ยงออกจากหมู่หาความสงบ ไม่เกี่ยวข้องกับสังคมว่าเป็นลักษณะของคนเกียจคร้าน ปวิเวก คือการแสวงหาที่สงบ และอสังสัคคะ คือ การไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะตามลำดับ ว่าเป็นลักษณะของคนสันโดษ

เมื่อบุคคลเข้าใจ ยอมรับ ความหมายของสันโดษในลักษณะนี้ จึงเป็นเรื่องน่าเห็นใจที่มีคำถามข้างต้นเกิดขึ้น

สันโดษ คือความยินดีในปัจจัยตามมีตามได้นั้น ท่านจำแนกอธิบายไว้อย่างไร ?

สันโดษ เป็นมงคลชีวิตประการหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ ซึ่งเป็นหลัก

การเหมือนขึ้นบันได ที่จะนำคนผู้ปฏิบัติให้สามารถยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้น ๆ ถึงเหนือกระแสแห่งโลก ท่านได้จำแนกสันโดษออกไปเป็น ๓ ลักษณะ คือ

ในด้านการแสวงหา เนื่องจากชาวบ้านนั้นมีธรรม คือ สัมมาอาชีวะ ซึ่งตรงกันข้ามกับ คีลข้อที่สอง และ ความสุข อันเกิดขึ้นจากทำางานที่ปราศจากโทษเป็นหลักและเป้าหมายควบคุมอยู่แล้ว แสดงว่าการแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตของบุคคล จะต้องอยู่ในกรอบของสัมมาชีพ สันโดษในชั้นนี้จึงให้คนทุ่มเทกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังความคิด บริวาร ลงไปในการแสวงหาปัจจัยได้อย่างเต็มที่ ด้วยความเพียรพยายาม ไม่เกียจคร้าน ไม่ขูครีตทรัพย์ เรียวแรงของคนอื่น ท่านเรียกว่า

ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีด้วยกำลังตน

ในชั้นได้ทรัพย์สมบัติ ปัจจัยต่าง ๆ มา ด้วยความพยายาม ตามกำลังกาย ความรู้ กำลังทรัพย์ บริวาร เป็นต้น ได้มาทำอะไรก็ให้ยินดีเท่านั้น ไม่โลภอยากได้ของ ๆ คนอื่น มาไว้ในครอบครองของตน โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และศีลธรรม เมื่อใช้กำลังดังกล่าว จะได้มากเท่าไร ก็ไม่ถือว่าเป็นการเสียดสันโดษ ท่านเรียกสันโดษระดับนี้ว่า

ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามที่ได้มา จะมากหรือน้อยก็ยินดี ตามนั้น

ในชั้นการใช้จ่าย การใช้สอย ท่านให้ยินดีตามสมควรแก่ฐานะ ปัจจัยทรัพย์สำหรับชาวบ้านคือหลักสมชีวิตา คือ เลี้ยงชีวิตพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่ท่านได้มาและมีอยู่ไม่ให้เกิดร้อนเพราะความตระหนี่ และสุรุ่ยสุร่ายจนเกินพอดี สันโดษระดับนี้ท่านเรียกว่า

ยถาสารูปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควรแก่ทรัพย์ ฐานะ ความจำเป็น ปัจจัย เป็นต้น

ด้วยความหมายของสันโดษ ที่กล่าวมานี้ จะพบว่า การสอน และ การปฏิบัติตามสันโดษ คือ มีความยินดีตามควรแก่ฐานะนั้น ๆ เป็นเรื่องจำเป็นอย่าง

ยิ่ง ที่จะต้องรีบปลูกฝังให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของคนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
“คนที่มีขอบข่ายความรับผิดชอบด้านการเงิน การงาน บุคคล เป็นต้น
มาก ๆ”

ความล้าหลัง ที่เกิดขึ้นในสังคม หากจะถือว่ามีอยู่แล้ว ได้โปรดเข้าใจ
ว่า หาใช่เป็นเพราะคนในสังคมต่างมีสันโดษกันไม่ ที่แท้แล้วเป็นเพราะคน
ขาดแคลนสันโดษอย่างแรงนั่นเอง สภาพเช่นนั้นจึงได้เกิดขึ้น.

**๕๕. พระไม่ควรสอนเรื่องสันโดษเพราะทำให้ประเทศชาติไม่ก้าวหน้า
จริงหรือไม่**

- ไม่จริงหรอก การกล่าวเช่นนั้น เป็นการกล่าวหาหรือกล่าวตามเขา
ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็ไม่ทราบว่ คำว่าสันโดษ ๆ นั้นฉันทใด ?

เราจะพบว่า สันโดษจากความหมายที่ท่านอธิบายไว้นั้น มีส่วนอย่าง
สำคัญที่จะผลักดันให้ประเทศชาติก้าวหน้าพร้อมด้วยพัฒนาการในด้านต่าง ๆ
อย่างมีสัดส่วนและเกิดความเป็นธรรมในสังคมและประเทศชาติ ตัวอย่างเช่น

รัฐมีงบประมาณสร้างถนน ๑ สายราคา ๑๐๐ ล้านบาทเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนิ
งาน มีความสันโดษด้วยกำลังของตน ยินดีในเงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ที่ตนจะต้อง
ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้นไม่มีความต้องการ นอกจากนั้นผลจะออก
มาเป็นอย่างไร ?

ถนนนั้นจะเป็นถนนที่มีคุณภาพในด้านคงทน รับน้ำหนักสูง สำเร็จ
ได้ตามเวลา โครงการ หากผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสร้างถนนสายนั้นขาด
สันโดษ ใคร ๆ ก็มองเห็นภาพเหล่านั้นได้ง่ายว่าจะเป็นอย่างไร เพราะเรื่องนี้
เคยเกิดมาแล้ว กำลังเกิดอยู่ และจักเกิด ต่อ ๆ ไป จนกว่าคนเหล่านั้นจะเข้าถึง
ธรรมคือสันโดษ.

๘. ความสุข นิพพาน

๕๖. ทำอย่างไรจึงจะมีความสุข

- ความสุขนั้นมีหลายระดับด้วยกัน ไม่ทราบว่าหมายถึงความสุขระดับไหน ?

แต่อย่างไรก็ตาม ควรทำใจยอมรับความจริงประการแรกเสียก่อนคือ ความสุขนั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างเหตุเพื่อให้เกิดผลเป็นความสุข ตามที่บุคคลนั้น ๆ ต้องการ ฐานแห่งความสุขที่สำคัญ คือ ใจ กาย อย่างที่พูดกันว่า สุขกาย สบายใจ เมื่อความสุขเป็นผล เหตุให้เกิดความสุขจึงมีมาก เช่น

ไม่เป็นหนี้ใคร มีทรัพย์ สามารถใช้จ่ายทรัพย์ได้ตามต้องการ ทำงานไม่มีโทษ

ความไม่เบียดเบียนกัน ฆ่าความโกรธที่เกิดขึ้นเสียได้ ไม่ปล่อยใจไปตามความอยากที่เกิดขึ้น สละประโยชน์ส่วนน้อย เพื่อส่วนรวมได้ สะสมบุญกุศลไว้มาก ๆ ไม่คบคนพาล การแสดงธรรม ฟังธรรม คบหาคนดีเป็นมิตร มีเมตตาจิตต่อคน สัตว์ทั้งหลาย

มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ละเหตุแห่งความทุกข์ได้ เป็นต้น

เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุให้เกิดความสุขได้ทั้งนั้น สำหรับการดำรงชีวิตของคนทั่วไป การพยายามทำใจไม่ให้ยึดมั่นอะไรให้มากเกินไป โดยพยายามปรับใจให้ยอมรับความจริง ตามสมควรแก่เหตุที่เกิดขึ้นได้แล้ว ความสุขใจก็จะเกิดขึ้น คนเรานั้นเสียอะไรก็เสียไป แต่ใจอย่าเสียเท่านั้น ก็อาจหาความสุขได้ตามสมควรแก่กรณีนั้น ๆ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

สุขทุกข์ อยู่ที่ใจ มิใช่หรือ
ถ้าใจดี ก็เป็นทุกข์ ไม่สุขใส

ใจไม่ดี ก็เป็นสุข ไม่ทุกข์ใจ

เราอยากได้ ความสุข หรือทุกข์นะ

แต่ความสุขที่ไม่เจือปนด้วยความทุกข์นั้น ต้องเกิดจากการละเหตุแห่งทุกข์ ด้วยความสงบระงับแห่งสังขารทั้งหลาย จะทำให้ได้ความสงบอันเป็นนิพพาน ซึ่งเป็นบรมสุข.

๕๗. เมื่อกฎหมายสมบูรณ์แล้ว ศาสนายังจำเป็นแก่ประชาชนอยู่หรือ

- กฎหมายนั้นเป็นกติกา เงื่อนไข ที่ถูกกำหนดขึ้นในสังคม ความผิดถูกทางกฎหมาย จึงยอมเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดขึ้น ความสมบูรณ์ของกฎหมายจึงเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะ

- กลุ่มคนที่ร่างกฎหมายขึ้นยังเป็นปุถุชน ที่ยังไม่เข้าถึงความสมบูรณ์ด้วยคุณธรรม

- ความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายจะเกิดผลต่อเมื่อมีประจักษ์พยาน หลักฐาน ที่ถือได้ว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย บุคคล บางพวกอาจหาวิธีเลี่ยงกฎหมายได้ง่ายอย่างที่ทราบกันอยู่

- กฎหมายบังคับได้เฉพาะด้านร่างกายกับวาจาเท่านั้น ไม่ได้ควบคุมไปถึงจิต ซึ่งเป็นตัวกำหนดอาการทางกายกับวาจา

- เมื่อเทียบกับหลักของพระพุทธศาสนา กฎหมายเป็นเพียงขั้นศีลระดับต้นเท่านั้น ไม่ถึงศีลระดับสูง สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นหลักในการพัฒนากาย วาจา ใจ ของคนให้ประณีตขึ้นไปตามลำดับจนถึงบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดในศาสนานั้น ๆ บุคคลไม่อาจเข้าถึงได้ด้วยเหตุเพียงปฏิบัติตามกฎหมาย

ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงเป็นเพียง ข้อบังคับที่รัฐบัญญัติขึ้นเพื่อบังคับความประพฤติของประชาชน หากใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็ต้องถูกตัดสิทธิลงโทษ เมื่อเทียบกับศาสนาแล้ว กฎหมายเป็นอุปกรณ์ในการสนับสนุนหลักทางศาสนา และศาสนาก็ช่วยเหลือไม่使人ทำผิดกฎหมาย จนถึงยกระดับ

จิตคนในศาสนาให้สูงขึ้น จึงมีความจำเป็นด้วยกันทั้งสองฝ่าย ไม่อาจที่จะเลิกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ เพราะอริยาสัยของคนในสังคมไม่เหมือนกัน คนบางพวกนั้นหลักธรรมในศาสนาอยากเกินไปสำหรับพวกเขา จำเป็นต้องบังคับควบคุมประพฤติของเขาด้วยมาตรการทางกฎหมาย ฝ่ายคนที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักศาสนาได้ดี ช่วยให้เขาปฏิบัติตามกฎหมายได้โดยอัตโนมัติ ทั้งสองฝ่ายจึงสนับสนุนกันและกันในทางสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคม.

๕๘. พระนิพพาน ผู้สววรรค์ของคริสต์ไม่ได้ เพราะนิพพานไม่น่าเป็นสุข เป็นเรื่องสงบเฉย ๆ จะเป็นสุขได้อย่างไร

- เรื่องนี้ไม่น่าเชื่อว่าเป็นคำกล่าวของคนที่นับถือศาสนาคริสต์ เพราะเรื่องสวรรค์ พระพุทธศาสนาก็ถือว่าเป็นความสุขระดับหนึ่ง นิพพานก็เป็นความสุขระดับหนึ่ง เหมือนความสุขในห้องรับแขกกับความสุขที่คนได้รับจากการพักผ่อนในห้องนอน เป็นความสุขคนละแบบกัน

คริสต์ศาสนาถือว่า เมื่อคนทำความดีถึงขนาดแล้วจะได้รับความสุขจากการไปอยู่ร่วมกับพระเป็นเจ้า เป็นความสุขชั่วนิรันดร ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นความสุขที่คริสต์ศาสนิกควรจะเพียรพยายามเพื่อให้เข้าถึงด้วยการปฏิบัติตามคริสต์ธรรม

พระพุทธศาสนานั้น พ่วงไปถึงที่ความเกิดว่าเป็นความทุกข์ และความทุกข์อย่างอื่นจะติดตามมา เพราะความเกิดเป็นเหตุ จึงปฏิบัติเพื่อยุติเหตุแห่งความทุกข์ ได้แก่แก๊กลีส ตัณหา อันเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้คนต้องเกิดในภพชาติต่าง ๆ ความเกิดนั้นไม่ว่าจะประณีตด้วยภพกำเนิดอย่างไรก็ตาม ท่านถือว่าเป็นความทุกข์ ทั้งนี้ นิพพานจึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

แต่ในขั้นของการแสดงธรรมนั้น ท่านอาศัยอุอนุสัยของคนเป็นหลัก คนใดไม่อาจจะปฏิบัติเพือนิพพานได้ ท่านก็จะสอนลดหลั่นลงมา ด้วยทานศีล อันนำคนให้เข้าถึงสวรรค์ คนใดอาจก้าวเลยไปถึงนิพพานได้ ท่านก็จะสอน

เรื่องนิพพาน

นิพพาน จึงไม่ใช่ความสงบเฉย ๆ แต่เป็นความสงบจากเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์โดยสิ้นเชิง จะเป็นความสุขหรือไม่ลองสัมผัสนิพพานอย่างอ่อน ๆ ด้วยการระงับความโกรธเป็นต้นลงให้ได้ ไม่ทำอะไรไปตามอำนาจของความโกรธเป็นต้นเหล่านั้น ก็จะเห็นว่า ความสุขที่เกิดขึ้นจากการฆ่าความโกรธนั้นให้ความสงบ เย็น ผิดจากการทำอะไรไปตามอำนาจของความโกรธ จนห่างไกลทีเดียว

อย่าลืมว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธความสุขในสวรรค์ ตามแนวคำสอนในศาสนาคริสต์ นอกจากไม่ปฏิเสธแล้ว พระพุทธศาสนายังได้แสดงข้อปฏิบัติที่จะนำคนให้เข้าถึงความสุขไว้หลายระดับทั้งในโลกนี้ โลกหน้า เป็นสวรรค์ พรหม จนถึงนิพพาน ใครจะเลือกเอาความสุขระดับใดก็ได้ เมื่อเลือกแล้วก็อย่าเป็นอะไรที่จะไปตำหนิคนที่ไม่นิยมดีความสุขที่ตนเกิดพอใจยินดี.

๕๕. นิพพานนั้นมีจริงหรือไม่ จะพิสูจน์ได้อย่างไรว่านิพพานมีจริง

- มีนะมีอยู่ เพราะท่านผู้ได้บรรลุนิพพานมีมากต่อมาก ตามหลักฐานทางพระพุทธศาสนา การที่จะพิสูจน์ว่านิพพานมีอยู่หรือไม่อย่างไรนั้น ต้องพิสูจน์ตามกรรมวิธีที่ท่านผู้ได้บรรลุนิพพาน ได้พิสูจน์มาแล้ว เหมือนการพิสูจน์รสอาหารด้วยลิ้น การพิสูจน์เสียงด้วยหูฉะนั้น

เครื่องมือในการพิสูจน์ว่านิพพานมีอยู่จริงหรือไม่ คืออริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติเพียงอย่างเดียวที่จะนำคนให้พบเห็นพระนิพพานด้วยปัญญาของตน มรรคมีองค์ ๘ ประการ คือ

“ปัญญาอันเห็นชอบ ความดำริชอบ การเจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ ทำความพยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจมั่นชอบ”

หากใครต้องการพิสูจน์ให้ประจักษ์ชัดด้วยตนเอง ก็ต้องปฏิบัติไปตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนี้ให้บริบูรณ์ ไม่บกพร่องแล้ว ก็จะได้รู้ได้ด้วยตนเอง

เพราะนิพพานเป็นบรมธรรมอันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน เหมือนกับผู้
บริโภคอาหารชนิดนั้น ๆ เท่านั้น จึงจะทราบรสอาหารด้วยตนเอง การอธิบาย
เรื่องรสอาหาร ไม่อาจให้ทราบรสอาหารที่แท้จริงได้ฉันใด ลักษณะแห่งนิพพาน
ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันฉันนั้น

หากว่ายังไม่อาจที่จะปฏิบัติตามมรรคมืองค์ ๘ ประการให้บริบูรณ์ได้
บุคคลควรปฏิบัติตนอย่างไร จึงสามารถทำให้ยอมรับความมีอยู่แห่งนิพพาน
ได้ ?

นิพพานนั้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ

นิพพานที่เป็นส่วนเหตุ ได้แก่การขจัดกิเลสให้ออกไปจากจิต จิตเป็น
อิสระไม่ต้องทำอะไรไปตามอำนาจของกิเลสอย่างสามัญชน

นิพพานที่เป็นส่วนผล ที่เกิดสืบเนื่องมาจากการละกิเลสได้เป็นสภาพที่
ไม่ถูกแผดเผาด้วยเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์กลับเป็นความสงบ ความสุขอย่าง
แท้จริง ตามที่ท่านแสดงว่า

ความสุขยิ่งกว่าความสงบไม่มี

นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

เมื่อว่ากันโดยเหตุผลเป็นเช่นนี้ ย่อมเป็นการแสดงว่าการละกิเลสได้จะ
มากหรือน้อยก็ตาม ทำให้ผู้ละกิเลสได้เข้าสู่เขตของนิพพาน ในระดับใดระดับ
หนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิพพานที่เรียกว่า

สันติภูมิกนิพพาน คือนิพพานที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตน เช่นมีเรื่อง
มากระทบ จนเกิดความโกรธอย่างรุนแรงแต่ก่อนที่จะกระทำอะไรลงไป ตาม
แรงกระตุ้นของความโกรธกลับมีสติยับยั้งความโกรธเอาไว้ได้ จนจิตกลายเป็น
ความเมตตา กรุณา เป็นต้น บุคคลผู้นั้นสามารถเห็นผลที่เกิดขึ้นจากการฆ่า
ความโกรธลงไปว่า ให้ความสงบ เย็นใจมากขึ้นเพียงไร เมื่อมองไปในมุมตรง
กันข้าม คือการกระทำอะไรลงไปตามอำนาจของความโกรธ ก็จะเห็นว่าเวร ภัย

เป็นอันมากที่จะเกิดขึ้นแผลนจิตใจของคนให้เกิดความเร่าร้อน

จิตหลุดพ้น ด้วยอำนาจกิเลสที่เกิดขึ้นเฉพาะเรื่องนั้น ๆ ท่านเรียกว่า ตถังควิมุตติ คือจิตหลุดพ้นจากกิเลสได้ชั่วคราว เป็นส่วนหนึ่งของสภาพจิตที่เรียกว่านิพพาน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ส่วนเล็ก ๆ ของนิพพานนั้น เป็นสิ่งที่คนปกติทั่วไปที่ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิตสามารถสัมผัสได้ รู้ได้ด้วยใจของตนเอง

หากบุคคลไม่อาจพิสูจน์ได้แม้ด้วยวิธีนี้ ก็ต้องอาศัย ตถาคตโพธิสัทธา คือ การเชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่าพระองค์ได้ตรัสรู้ด้วยการทรงบรรลุนิพพาน ทรงสั่งสอนธรรมแก่โลก ในระดับต่าง ๆ ระดับที่สูงที่สุดนั้น คือเรื่องมรรคผล นิพพาน พระพุทธองค์และพระอรหันต์ทั้งหลายนั้นได้ปรินิพพานนิพพาน ไปแล้วมากต่อมาก

ข้อที่ไม่ควรลืมคือ การที่บุคคลจะพิสูจน์อะไรก็ตาม จะต้องพิสูจน์ตามหลักการ และวิธีการ เพื่อพิสูจน์ทดสอบเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะ อย่าพยายามพิสูจน์กลิ่นหอมของดอกไม้ด้วยสายตาเป็นอันขาด เพราะจะเสียเวลาไปโดยไม่เกิดประโยชน์ตามที่ตนต้องการได้

๖๐ นิพพานเป็นสภาพที่ดับแล้ว จะมีความสุขอย่างไร จะเอาดีกับนิพพานทางไหน

- เอาดีทางจิตที่หลุดพ้น จากการถูกบงการของกิเลส อันเป็นเหตุให้เวียนเกิดเวียนตาย จนหาที่สิ้นสุดไม่ได้ นักปราชญ์ผู้มีปัญญา พิจารณาเห็นว่า ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์เรื่อยไป จึงเพียรพยายามตัดกระแสแห่งกิเลสตัณหา อันเป็นเครื่องนำไปสู่ภพเสียได้ ท่านเอาดีของท่านในทางนี้

หากเราจะเปรียบเทียบกันแล้ว ความสุขนั้นโลกิยะในระดับต่าง ๆ นั้น เหมือนความสุขจากการเผาผลาญกัน พอเกิดคันขึ้นมาก็ต้องเผาผลาญความรู้สึกว่าตนเป็นสุขก็เกิดขึ้น กามสุขนั้นเป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากการตอบสนองความ

ปรารถนาของตนได้ หากตอบสนองความต้องการไม่ได้ก็กลายเป็นความทุกข์
ฝ่ายความสุขที่เกิดจากนิพพานนั้น เหมือนความสุขของคนที่มีร่างกาย
ปกติไม่มีแผลคันให้ต้องเกา ก็จะเกิดความสุขขึ้นเป็นปกติเพราะร่างกายปกติ
ไม่จำเป็นต้องไปสร้างเหตุแห่งความสุขอีกต่อไป

การกล่าวว่านิพพานเป็นความสุขนั้น เหมือนการกล่าวว่่า อาหารอร่อย
เมื่อคนเหล่านั้นได้บริโภคอาหารนั้นฉันใดการบอกว่านิพพานเป็นความสุข
ท่านที่บอกต้องเป็นผู้ได้บรรลุนิพพานแล้วฉันนั้น หากบุคคลไม่ยอมเชื่อว่่า
ของพระอริยบุคคลเช่นนั้น ก็ไม่ทราบว่่าจะเชื่อใครแล้วในโลกนี้ และความสุข
ที่ท่านเรียกว่่านิพพานสุขนั้น บุคคลอาจสัมผัสได้ในส่วนหนึ่งดังที่ได้กล่าวมา
แล้วในข้อก่อน.

๕. การบวช และพระสงฆ์

๖๑. การบวชไม่เป็นการฝืนธรรมชาติหรือ ถ้าคนบวชกันหมด มนุษย์
ไม่สูญพันธุ์หรือ

- โดยหลักทั่วไปจะพบว่า พัฒนาการของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้น
จากมนุษย์ไม่ยอมสยบต่ออำนาจของธรรมชาติ พยายามต่อสู้กับธรรมชาติฝืน
ธรรมชาติ และควบคุมธรรมชาติ จนสามารถใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ใน
การดำรงชีวิตของตน การฝืนธรรมชาติได้จึงแสดงถึงความเข้มแข็ง การพัฒนา
และความมีชีวิตของคนสัตว์เหล่านั้น

ปลาที่มีชีวิต คือปลาที่ว่ายทวนกระแสน้ำ ส่วนปลาที่ลอยตามกระแสน้ำ
คือปลาที่ตายแล้ว สัตว์โลกเป็นอันมากที่ได้สูญพันธุ์ไปจากโลก เช่นไดโนเสาร์
สัตว์เหล่านั้นไม่อาจปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งไม่อาจ
ต้านทานต่อความวิปริตของธรรมชาติ ในที่สุดก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้

การบวชเป็นลักษณะการทางพัฒนาการประการหนึ่งที่เป็นอุบายวิธีให้
ผู้บวชเข้ามาสามารถฝืนพลังธรรมชาติของจิตและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ
อันเป็นการแสดงถึงความมีชีวิตก้าวหน้าของมนุษย์ ที่จะก้าวไปเหนืออำนาจ
ธรรมชาติในที่สุด

สำหรับข้อที่ว่า ถ้ามนุษย์บวชกันหมด กลัวมนุษย์จะสูญพันธุ์นั้น เป็น
สมมติฐานที่ไม่อาจเป็นไปได้ และจะเป็นไปไม่ได้ตลอดไป การกลัวในลักษณะ
ดังกล่าว จึงเป็นการกลัวของไส้เดือน อย่างที่ท่านแสดงว่า ไส้เดือนกินดินแต่ไม่
กลัวกินดินมากเพราะกลัวแผ่นดินหมด.

๖๒. พระบวชแล้วก็สึก ทั้งมีการสะสมสมบัติและไม่ทำมาหากินอะไร
เกาะกินแต่ชาวบ้าน จริงไหม ?

- เรื่องนี้จะจริงหรือไม่จริงนั้น ทุกคนมีสิทธิจะคิด จะพูดกันได้ แต่หลัก

ความจริงก็คือความจริง ที่วิญญูชนพิจารณาแล้ว อาจเกิดความเข้าใจได้ไม่ยากนัก
ในกรณีของการบวชแล้วสึกนั้น เป็นการแสดงให้เห็นจุดเด่นใน
พระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น

๑. พระพุทธศาสนาเป็นเสรีนิยม คือคนเราเมื่อมีศรัทธาจะบวช ก็บวชได้
หากไม่เป็นคนต้องห้ามตามพระวินัย เมื่อศรัทธาหย่อนลงไป หรือด้วยเหตุผล
อย่างไรก็ตาม ปรรณนาจะสึกออกไป ก็ชอบที่จะทำได้ไม่มีการบังคับ วันหลัง
เกิดศรัทธาจะบวชอีก ก็ทำได้อีก ไม่มีการห้ามแต่ประการใด

๒. เป็นเรื่องโครงสร้างทางสังคมไทย คือคนไทยนิยมว่าลูกผู้ชายทุกคน
ควรออกบวชจะมากหรือน้อยก็ตาม ยิ่งสมัยโบราณถือกันเคร่งครัดมาก แม้
จะแต่งงาน รับราชการ ต้องผ่านการบวชมาเสียก่อน ค่านิยมแบบนี้มีเฉพาะ
ประเทศไทย ลาว เขมร เท่านั้น

๓. การบวชและสึกเป็นเรื่องของระบบจับจ่าย อันแสดงถึงความมีชีวิต
ของสิ่งนั้น ๆ เมื่อธรรมเนียมไทยมีเช่นนี้ ผู้บวชแล้วจะต้องสึกให้มากไว้ หาก
สึกแต่น้อยแล้ว จะเกิดปัญหาเรื่องที่อยู่ เพราะในแต่ละพรรษามีคนบวชเข้ามา
จนเกือบจะไม่มีที่อยู่แล้ว หากท่านเหล่านั้นไม่ยอมสึกสัก ๓ ปีเท่านั้น จะเกิด
ปัญหาทันที เพราะคนรุ่นใหม่จะไม่มีโอกาสได้บวช ดีไม่ดีอาจถึงกับมีการเดิน
ขบวนเพื่อให้พระสึกกัน เพื่อให้คนอื่นมีสิทธิบวชกันบ้างก็เป็นได้

๔. การบวชแล้วสึกออกไป ย่อมดีกว่าอยู่ไปในสมณเพศ ทั้ง ๆ ที่ไม่มี
ศรัทธา เพราะอาจจะไปทำอะไรเสียหายขึ้นมาก็ได้ เมื่อบวชทำตัวเป็นพระที่
ดี สึกไปเป็นชาวบ้านที่ดี ไม่เป็นเรื่องเสียหายอันใด ที่ควรแก่การดำหนิของ
บัณฑิตทั้งหลาย

ประเด็นที่ว่า พระมีการสะสมสมบัตินั้น เราต้องมองกันด้วยเหตุผล และ
ความใจกว้างพอสมควร หมายความว่าตัวอย่างบุคคลในเรื่องนี้มีมากพอที่เรา
จะกล่าวว่า พระสะสมสมบัติไม่ใช่เห็นคนไทยทำผิดสักคน แล้วจะพุดหมา

เอาว่าคนไทยเป็นคนเลว อย่างนี้ก็ไม่ถูกต้อง พระสะสมสมบัตินั้นอาจจะมิใน
สองกรณีด้วยกัน คือ

๑. สมบัติที่คนเข้าใจว่าพระสะสมนั้น เป็นสมบัติของวัดซึ่งท่านมีหน้าที่
ที่รักษารับผิดชอบ จำเป็นจะต้องรักษาไว้ให้ดี

๒. สิ่งที่ท่านสะสมนั้น เป็นสมบัติส่วนตัวที่ได้รับจากการบริจาคของ
ทายกทายิกาผู้มีศรัทธา ซึ่งในกรณีนี้มีน้อยมาก เพราะว่าพระที่ทายกทายิกา
จะศรัทธามากนั้น ส่วนมากจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคนในความรับผิดชอบที่ต้อง
สงเคราะห์ ด้วยอามิส คือปัจจัย ๔ นั้น มีมากเช่นเดียวกัน หากท่านไม่มีการ
เก็บไว้บ้าง เพื่อการนี้ เวลาเมื่อบุคคลจำเป็นต้องสงเคราะห์มาหาจะให้ทำอย่างไร ?

อย่างไรก็ตาม การสะสมในระดับนี้แม้จะมีก็น้อยมาก เพราะว่าพระภิกษุ
ในพระพุทธศาสนานั้น มักจะมีเรื่องทาน จาคะ สงเคราะห์ เป็นหลักปฏิบัติและ
ขอบข่ายการสงเคราะห์ของท่านนั้นมีขอบข่ายกว้างไกลอย่างไม่น่าเชื่อว่า พระ
ผู้ใหญ่จำนวนมากจะต้องรับผิดชอบในเรื่องเหล่านี้ ถึงอย่างนั้นการสะสมแบบ
นี้ อาจแบ่งออกได้เป็นสองพวก คือ

การสะสมเพื่อรวบรวมไว้จะได้เสียสละช่วยเหลือคนอื่นหรือบำเพ็ญกุศล
ตามความจำเป็น การสะสมแบบนี้ไม่ควรตำหนิแต่ควรแก้การยกย่อง

การสะสมด้วยความตระหนี่ หากว่ามีจริง ๆ ก็ควรแก้การตำหนิอย่างมาก
แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องที่บุคคลผู้จะตัดสินใจวินิจฉัยว่าท่านสะสมประเภทใด จำเป็น
ต้องมองให้ตลอดสายไม่ใช่ไปสร้าง “กรมประมวลข่าวลือ” ขึ้นมาทำลายชื่อ
เสียงเกียรติคุณของพระเถระทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาท่านมรณภาพ
ลง ข่าวอกุศลจะเกิดขึ้นเสมอในกรณีที่ท่านรูปนั้นมีชื่อเสียงตำแหน่งสูง พอ
สืบต้นตอเข้า อ่างเขากันจนลงเหวก็ไม่ทราบว่าเขาไหน เป็นพฤติกรรมที่น่า
อนาถใจนัก

หากว่าพระสะสมประเภทที่สองจะมีอยู่บ้าง แต่มิได้หมายความว่า

พระทั่วไปเป็นพวกที่ชอบสะสม เพราะปัญหานั้นไม่ได้อยู่ที่ท่านสะสมหรือไม่ แต่กลับอยู่ที่ว่า ท่านจะเอาอะไรมาสะสมต่างหาก

ในกรณีของการเกาะกินชาวบ้านนั้น เป็นการพูดแบบไม่มีความรับผิดชอบ ส่วนมากคนพูดแบบนี้เกิดมาชาติหนึ่งจะเคยตัดขาดหรือเปล่าก็ไม่รู้ แต่พูดไปด้วยความริษยาต่อพระ เพราะคนพูดแบบนี้ เข้าสู่สูตรที่กล่าวกันว่า

**“คนทำบุญตัดขาดไม่พูด
คนพูดคือคนที่ไม่ทำบุญตัดขาด”**

หากว่า การที่พระไม่ทำงานในเชิงผลิตอย่างชาวนา ชาวสวน เป็นต้น คนในโลกนี้มีคนเป็นจำนวนมากที่อาศัยชาวบ้าน เพราะเหตุเพียงไม่ทำงานในลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ตำรวจ ทหาร ครู ข้าราชการเกือบจะทุกกรมกอง นอกจากรัฐวิสาหกิจบางแห่งเท่านั้น แต่โดยหลักความเป็นจริงแล้ว คนในสังคมนั้นจะต้องทำงานในหน้าที่แตกต่างกัน ไม่มีใครที่อาศัยเกาะกินคนอื่น โดยส่วนเดียว นอกจากพวกที่ไม่ยอมทำงานอะไรเลย

งานของพระเป็นธรรมของสังคม ที่สังคมยอมรับว่าเป็นหน้าที่ของท่าน คือ

ทำหน้าที่ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่ตนได้ศึกษามาแนะนำสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้นด้วย

งานของพระที่เกี่ยวข้องกับสังคมนั้น เราจะพบว่าเป็นทั้งนักศึกษา นักบวช แพทย์ ผู้พิพากษา ครู มิตรของสังคม

คำกล่าวในลักษณะขาดความรับผิดชอบ โดยไม่มองถึงความเป็นจริง ที่เป็นคติภาเงื่อนใยทางสังคมนั้นเกิดขึ้นเสมอ เช่น

ข้าราชการกินเงินเดือนเป็นภาษีของประชาชน สำนักเช่นนี้หากข้าราชการสำนักเองก็เป็นการดี แต่คนอื่นมากแล้วคำนี้ออกจะขาดความรับผิดชอบ

ชอบมากไป เพราะความจริงแล้ว

ข้าราชการไม่ได้นอน ๆ แล้วมารับเงินเดือน แต่เขาทำงานที่มีความรับผิดชอบต่อราชการ ชาติบ้านเมือง เกินกว่าเงินเดือนที่เขาได้รับเสียอีก สำหรับบางคน

ข้าราชการเหล่านั้น เขาก็เสียภาษีเหมือนกัน

การพูดว่า พระเป็นกาฝากสังคมก็ดี เป็นผู้เกาะกินชาวบ้านก็ดี เป็นคำพูดของคนที่ไม่มีความเข้าใจเหตุผลดังกล่าวหรือกล่าวไปด้วยความริษยา หรืออาจจะเห็นว่า คำพระสบายดีก็ตาม หากทบทวนดูอคติ ๔ ประการแล้วจะพบว่า อคติมีอยู่ภายในจิตของตนเกือบครบ ๔ ข้อทีเดียว.

๖๓. พระดีแต่เอาของชาวบ้าน ไม่ให้เขา ไม่เหมือนชาวคริสต์ที่พระเจ้าส่งไปให้เขา และพระไทยไม่มีความรู้ สู้บาทหลวงไม่ได้ ซึ่งสามารถสอนหนังสือได้เป็นอย่างดี ตั้งโรงเรียน โรงพยาบาลได้

ข้อนี้ไม่มีลักษณะเป็นคำถาม แต่เป็นคำถามหาในลักษณะที่มองในแง่ร้าย และมองไม่ตลอดสาย

ประเด็นแรกที่ว่า พระดีแต่เอาของชาวบ้านนั้น อย่างที่เคยกล่าวมาแล้วว่าเป็นการทำงานกันคนละหน้าที่ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ผู้ปฏิญาณตนนับถือพระพุทธศาสนายอมรับในเงื่อนไขเหล่านี้ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหน้าที่ให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติต่อกัน คือ

ชาวบ้านให้แสดง เมตตาทางกาย วาจา ใจ จะทำพุดคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์ ให้ทำพุดคิดด้วยเมตตาเป็นที่ตั้ง บำรุงด้วยปัจจัย ๔ และยินดีต้อนรับเมื่อท่านไปหาที่บ้าน

พระภิกษุสามเณร มีหน้าที่ที่จะต้องทำคือ สอนไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี สงเคราะห์ชาวบ้านด้วยน้ำใจอันงาม ให้ได้ฟัง

สิ่งที่ยังไม่เคยฟัง อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง บอกทางสุขทาง

เจริญให้

งานของพระเจ้าจึงเป็นงานของผู้นำทางวิญญาณ สถิติปัญญา ธรรมะ แต่ในข้อที่ว่า “สงเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงามนั้น”

จากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระไม่ได้เอาแต่ของชาวบ้านเพียงอย่างเดียว แต่พระได้ทำงานในลักษณะที่เป็นการสงเคราะห์สังคมด้วยน้ำใจอันงามในด้านต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับสมณภาวะเป็นอันมาก ขอเพียงใช้เหตุผลพิจารณาก็จะเห็น และทำใจให้ยอมรับได้ไม่ยากนัก นอกจากใจจะเอียงจนไม่อาจมองเห็นความดีของคนอื่นได้ก็เป็นเรื่องที่ช่วยอะไรไม่ได้เหมือนกัน

สำหรับประเด็นที่ว่า ไม่เหมือนชาวคริสต์ที่พระเจ้าส่งไปให้เขานั้น ไม่เข้าใจว่าพูดเรื่องอะไรกัน ถ้าจะหมายความว่าบาทหลวงในศาสนาคริสต์ ช่วยคนในด้านรูปวัตถุ พระสงฆ์ก็ทำเหมือนกันในด้านนี้ แต่ที่เราไม่ควรลืมคือ

ระบบโครงสร้างทางศาสนาไม่เหมือนกัน ศาสนาคริสต์มีองค์การทำงานที่มีเงินทุนมหาศาล แม้ในเมืองไทยก็มีที่ดินจำนวนมาก ทรัพย์สินเป็นกองทุนนี้ สามารถกระจายออกไปเพื่อทำงานในด้านต่าง ๆ รายได้จากโรงพยาบาล โรงเรียน ที่ดิน และผลประโยชน์ด้านอื่นมีมากพอที่จะทำงานแบบสงเคราะห์ทางรูปวัตถุได้ ซึ่งหาก เราจะดูในจุดใดจุดหนึ่งจะเห็นว่าทำได้มาก

ที่ไม่ควรลืมอีกประการหนึ่งคือ เงินในลักษณะนั้นของพระพุทธศาสนาไม่มี เพราะศาสนาพุทธมีโครงสร้างอีกอย่างหนึ่ง หากพระจะจัดผลประโยชน์แบบนั้น ศาสนาพุทธก็ดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะความรู้สึกรับฐานะของชาวพุทธกับชาวคริสต์ต่อศาสนาของตนแตกต่างกัน

งานที่ศาสนาคริสต์ทำจึงเป็นงานที่ควรอนุโมทนา แต่อย่าลืมว่าในจำนวนประชากรประมาณ ๔๕ ล้านคนนั้น นับถือศาสนาพุทธถึง ๕๕ เปอร์เซ็นต์ แต่นับถือศาสนาคริสต์ประมาณ ๓ แสนคนเท่านั้นเอง เคยคิดกันหรือเปล่าว่างานที่ชาวพุทธทั้งที่เป็นพระและฆราวาส ทำต่อสังคมในทางที่เป็น

ประโยชน์เกื้อกูลต่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ นั้น มีมากมายขนาดไหน เพราะเรา
ทำกันทุกวันและทำกันทั่วประเทศ

บัณฑิตที่แท้จริงนั้น เมื่อยอมรับความดีของคนอื่นได้ก็ต้องรับความดี
ของอีกฝ่ายหนึ่งได้เช่นกัน การยกย่องหรือตำหนิใคร โดยขาดข้อมูลที่ถูกต้อง
นั้น บัณฑิตไม่ควรทำเพราะจะเป็นการสร้างความผิดซ้ำซ้อนขึ้นมาในวิถีชีวิต
ของคน โดยไม่จำเป็น

ประเด็นที่ว่า ประเทศไทยไม่มีความรู้ ผู้บาทหลวงไม่ได้ ซึ่งสามารถสอน
หนังสือได้เป็นอย่างดีนั้น

เป็นลักษณะของคำกล่าวหาเช่นเดียวกับข้อก่อน ๆ โดยไม่มองข้อเท็จ
จริงที่มีอยู่เป็นอยู่ว่า ที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร

แน่นอน พระไทยนั้นมีความรู้ในเรื่องที่บาทหลวงควรรู้ ผู้บาทหลวงไม่ได้
แต่อย่าลืมว่า บาทหลวงก็รู้ ผู้พระสงฆ์ในเรื่องที่พระสงฆ์ควรรู้ไม่ได้ การกล่าว
เปรียบเทียบในลักษณะนี้เหมือนเอาความรู้ของทหารกับตำรวจมาเปรียบเทียบ
กัน คนเขาเรียนมาคนละอย่าง จะไปเปรียบเทียบกันได้อย่างไร

ประเด็นของการสอนนั้น คงลืมไปว่างานให้การศึกษาแก่กุลบุตร กุลธิดา
นั้น ทางโลกเพิ่งนำมาจัดเองประมาณ ๓๐ ปีมานี้เอง เมื่อก่อนนั้น งานสอน
ทั้งหมดอยู่ในมือพระสงฆ์ทั้งนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบันนั้น สำหรับท่านที่บวช
มานานพอสมควร ท่านก็สามารถสั่งสอนได้ในขอบข่ายของลักษณะวิชาอัน
ท่านได้ศึกษามา

ทำไมจึงต้องพูดว่า บวชมานานพอสมควรเล่า ?

เพราะเมื่อรักจะพูดเรื่องพระ เราต้องยอมรับความจริงในสังคมพระก่อน
ว่า พระสงฆ์ในประเทศไทยมีโครงสร้างทางสังคมเป็นอย่างไร ไม่ใช่มาหลงเพื่อ
ฝันด้วยตัวเลขที่สร้างขึ้นหลอกและปลุกปลอบตนเองว่า พระสงฆ์ในเมืองไทย
มีจำนวนถึง ๓๐๐,๐๐๐ รูป ซึ่งเป็นสถิติของพระในพรรษา ออกพรรษาแล้ว

จะเหลือถึง ๒๓๐,๐๐๐ รูปหรือเปล่า ในจำนวนพระเหล่านั้น เราต้องยอมรับว่า ในเมืองไทยเราใช้ระบบนำคนไม่รู้ศาสนาเข้ามาบวช เพื่อศึกษาหลักธรรมในศาสนา ซึ่งเป็นการบวชแบบระบบหมุนเวียน ส่วนมากแล้วจะหมุนวนอยู่ระหว่าง ๗ วัน ถึง ๓ เดือนมากที่สุด

ซึ่งเราจะหวังให้พระเหล่านี้ไปทำงานสอนศาสนาคงเป็นไปได้ เพราะยังอยู่ในวัยที่ต้องศึกษา พระประเภทนี้เรามีหมุนเวียนกันอยู่ไม่น้อยกว่า ๖๕ เปอร์เซ็นต์

เมื่อเราตัดพระที่เป็นหลวงตาแก่ ๆ และท่านผู้เฒ่าซึ่งไม่สะดวกในการสอนหนังสือ แต่ท่านอาจสอนด้วยการแนะนำสนทนากันตลอดถึงการเทศน์ เป็นต้นออกไปแล้ว เรามีพระไม่น้อยกว่า ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนพระภิกษุสามเณรทั้งหมด ที่อาจทำงานในด้านการสอนหนังสือตามโรงเรียนได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำไมพระจึงไม่สอนหนังสือในโรงเรียนเล่า ?

อันที่จริงพระเรานั้นอยู่ในฐานะที่พร้อมทั้งความรู้ บุคคลความตั้งใจ ความเสียสละ แต่เพราะค่านิยมในสังคม ที่คนบางพวกคิดว่าพระไม่รู้เรื่องศาสนา แม้แต่งานที่พระน่าจะทำได้ก็จัดให้ครูที่ไม่เคยเรียนเรื่องนี้มาโดยตรง ทำหน้าที่นี้เสียเอง จนบางครั้งการกำหนดหลักสูตรทางศีลธรรม ของกระทรวงศึกษาธิการออกมา เชย ๆ ในสายต่านักธรรมะอยู่เสมอไป แม้ในปัจจุบันก็มีอยู่หลายเรื่อง

สังคมปฏิเสธพระว่า พระไม่ควรจะสอนหนังสือเด็กเพราะกลัวจะคลุกคลีกับศิษย์ โดยเฉพาะ ที่เป็นผู้หญิง กระทรวงศึกษาธิการเอง เคยดำรงอยู่เสมอในการที่จะให้พระเข้ามี บทบาทในการสอน แต่ถูกคัดค้านจากด้านต่าง ๆ และความฝังใจในอดีตของตน เลยต้องระงับไปทุกคราว

เมื่อปิดประตูไม่ให้พระแสดงความรู้ความสามารถในด้านการสอนเสียเช่นนี้แล้ว ก็มาดำหนิว่าพระสอนไม่ได้ เพราะไม่รู้ ใครไม่รู้กันแน่ ?

แม้ว่าจะถูกปิดประตูแบบนี้ก็ตาม ปัจจุบันนี้พระภิกษุสงฆ์ได้สร้างงานขึ้นด้วยการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หน่วยพระธรรมวิทยากร โรงเรียนบาลีสยามรัฐ มีนักเรียนในความรับผิดชอบเป็นอันมาก แต่งานพระไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์ จึงไม่ค่อยทราบกันกว้างขวาง ทำให้คนใจบอดคอค่อนขอคอดอยู่เสมอว่า พระไม่ทำงานอะไร ไม่มีความรู้ จนถึงชี้แจง

ก็ขอให้มีความสุข ๆ เถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย

แม้ว่าพระจะไม่ได้สอนในโรงเรียนอย่างเมื่อก่อน แต่โรงเรียนที่เรียนกันอยู่ในปัจจุบันนั้น ไม่ว่าจะอยู่ในวัดหรือนอกวัดก็ตาม ใครจะปฏิเสธแล้วว่า พระไม่ได้มีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ

โรงพยาบาลก็ทำนองเดียวกัน โรงพยาบาลของรัฐเกือบทุกแห่ง พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทร่วมในการสร้าง การบำรุงมากบ้าง น้อยบ้างทั่วประเทศไทย

อย่าลืมว่า งานการสั่งสอน การรักษาพยาบาลโรคกายใจ โดยเฉพาะในต่างจังหวัดนั้น ยังเป็นงานหลักของพระอยู่ แม้ในปัจจุบัน

งานของพระก็คืองานของพระ งานของทหารก็คืองานของทหาร จะให้เหมือนกันย่อมไม่ได้ แม้งานของบาทหลวงที่ยกมากก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ขอให้ทุกคนยืนอยู่ในจุดอันเป็นความรับผิดชอบของตนเองให้ดีเถิด แล้วทุกอย่างในพระศาสนา ประเทศชาติ สังคม ก็จะดีขึ้นเอง ที่เกิดยุ่ง ๆ กันอยู่เพราะคนไม่ค่อยสนใจทำงานของตน แต่พยายามเกณฑ์ให้คนอื่นทำอย่างนั้นอย่างนี้นั่นเอง

“หากคนมองตนให้มาก มองคนอื่นเพื่อเตือนตน พิจารณาตรวจสอบตนกันให้มาก” อะไร ๆ ก็ดีขึ้นไม่น้อยทีเดียว”

๖๔. พระทำไมจึงเดินสูบบุหรี่ อันเป็นของเสพติด และมีเครื่องบำรุงกิเลส เช่น วิทยุ โทรทัศน์

เรื่องพระเดินสูบบุหรี่นั้น ถือว่าเป็นมรรยาทที่ไม่สมควร ท่านถือเป็น

เรื่องควรดำเนิน อันที่จริงพระอุปัชฌายะอาจารย์ ท่านก็อบรมตักเตือนสั่งสอน
กันอยู่ การที่บางรูปยังมีการประพฤตินั้นไม่ควรอยู่ หากเราจะมองกันด้วยเมตตา
จิตและเหตุผลแล้ว ก็จะได้หลักที่ควรสังเกตดังนี้

๑. พระเป็นลูกชาวบ้านที่มีพื้นฐานทางสังคม ไม่ถือว่าการเดินสูบบูหรี
เป็นเรื่องเสียหาย เป็นความเคยชินที่ติดมาจากสมัยเป็นฆราวาส ซึ่งส่วนมาก
พระที่ติดบูหรีจะติดมาก่อนบวช ท่านบวชมาไม่นาน ย่อมไม่อาจจะความเคยชิน
เช่นนั้นได้ เพราะศาสนาไม่ใช่บ่อทอง ที่พอคนลงไปในบ่อแล้วจะกลายเป็นทอง
ไปทันทีอย่างพระสังข์ทอง แต่เป็นเรื่องที่ค่อย ๆ ซัดเกลากันไป จะทำได้มาก
น้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับความหยาบ ประณีตของนิสัยของแต่ละรูป

๒. บูหรีนั้น ความเชื่อถือในสังคมไทย ไม่ถือว่าเป็นยาเสพติด แม้ว่าบาง
ประเทศ เช่นอินเดียถือว่านักบวชไม่ควรสูบบูหรี แต่เมื่อเมืองไทยไม่ถือเช่นนั้น
ทางศาสนาเองก็ไม่อาจจะสงเคราะห์เข้าในพระวินัยข้อใดข้อหนึ่งตามที่ทรง
บัญญัติไว้ได้ เพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ หากจะจัดก็จัดเข้าในข้อว่าด้วยสุรา
เมรัยแต่โทษของบูหรีไม่ถึงเมรัย ซึ่งเป็นข้อห้ามขั้นต่ำสุดในด้านยาเสพติด ผิด
กับยาเสพติดประเภทอื่น เช่น เฮโรอีน ฝิ่น กัญชา ซึ่งมีโทษมากกว่าเมรัย สุรา
ท่านก็ห้ามไปได้เลย

เมื่อเป็นเช่นนี้ การรู้จักสำรวจระวังเป็นหน้าที่ของพระ การมองด้วย
ความเมตตา และเข้าใจในเหตุผล จึงเป็นเรื่องที่คนทั้งหลายควรมี

ส่วนวิทญ์และโทษทัณฑ์เป็นต้นนั้น เป็นปัญหาทางพระวินัยที่พระจะต้อง
สำรวจระวังเอาเอง การมีไว้ในครอบครองไม่ถือว่าเป็น ความผิด เพราะหลัก
ความจริงแล้ว วิทญ์โทษทัณฑ์ เป็นสื่อสารมวลชนที่มีประโยชน์มาก การฟังการ
ดูของพระ เป็นเรื่องที่ท่านต้องวินิจฉัยเอาเองว่า อะไรควรไม่ควร ท่านขึ้นดูขึ้น
ฟังในเรื่องที่ขัดกับพระวินัย ท่านก็ต้องอาบัติ เหมือนกับพระเดินไปบนถนน
ผ่านสถานที่ที่เป็นอันมาก ท่านต้องเลือกเอาเองว่าสถานที่ใดเข้าไปแล้วผิดพระ

วินัย หรือไม่ผิดพระวินัย การจะห้ามไม่ให้พระออกไปนอกถนน เพราะถือว่า มีสถานที่ที่ไม่เหมาะสมมาก ทำไม่ได้ฉันใด การห้ามพระไม่ให้มีวิทยุ อันเป็นสื่อ ให้เกิดความรู้ หรือเกิดบาปก็ได้ จึงไม่อาจทำได้ฉันนั้นตามหลักพระวินัยแล้ว

“การดูการฟังอย่างไร มีความสำคัญกว่าการดูการฟังอะไร”

อันวิสัยของบัณฑิตนั้น อาจมองสาว ๆ กำลังนอนหลับให้เป็นซากศพ ไปได้ แต่พาลชนอาจมองซากศพเป็นสาว ๆ ไปได้เช่นเดียวกัน

สมณสังยุตฺตา คือการระลึกว่าตนเป็นสมณะ แล้วปฏิบัติ กระทำไปในทาง ที่เหมาะสมแก่สมณภาวะ เป็นภาวะที่ภิกษุ ผู้บวชมาจะต้องตระหนักและใช้ โยนิโสมนสิการด้วยตนเอง นี้เป็นกรณีกิจของนักบวชในศาสนาต่าง ๆ

๖๕. พระไทยไร่มรรยาทของสังคม เวลาฆราวาสทำความเคารพ ก็ไม่ ทำความเคารพตอบ พระไทยวางตัวไว้เหนือมนุษย์เช่นนี้ ไม่น่าเลื่อมใส

- ข้อนี้เป็นเช่นเดียวกับข้อก่อน คือไม่ใช่ปัญหา แต่เป็นข้อกล่าวหา ซึ่ง น่าจะทำความเข้าใจในเบื้องต้นว่า

“มรรยาทของสังคมนั้น คืออะไร ?”

กล่าวโดยสรุป มรรยาทของสังคมคือเงื่อนไข ข้อกำหนดที่สังคมนั้น ๆ กำหนดขึ้น และยอมรับนับถือกันว่าเป็นมรรยาทอันดีงาม หรือไม่ดีไม่ งาม เรียกว่า มรรยาทของสังคม

ในสังคมไทยนั้น กำหนดบุคคลควรแก่การทำความเคารพไว้ ๓ ประเภท คือ

๑.ชาติวุฒิ ผู้เจริญด้วยชาติ เช่น พระเจ้าแผ่นดิน พระราชินี พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ พระราชโอรส พระราชธิดา

๒.วัยวุฒิ ท่านผู้เจริญด้วยวัย คือมีอายุมากกว่าตนหรือดำรงตนในฐานะ ของครุฐานิยบุคคล เช่น พ่อ แม่ ปู่ ตา ย่า ยาย เป็นต้น

๓. คุณวุฒิ ท่านผู้เจริญด้วยคุณความดี เช่น มีศีล เพศ ธรรมเหนือกว่าตน

อย่างนักบวชในพระพุทธศาสนาสำหรับพุทธศาสนิก เป็นต้น

ในวุฒิบุคคลเหล่านี้ กติกาทางสังคมกำหนดให้มีการทำความ เคารพ ต่อท่าน พระราชาหรือสถาบันกษัตริย์และท่านที่เป็นนักบวชนั้น ตามหลัก มรรยาททางสังคมที่กำหนดและยอมรับกัน บุคคลแสดงความเคารพต่อท่าน เพียงฝ่ายเดียว ท่านไม่จำเป็นต้องแสดงตอบ และถือว่าการกระทำเช่นนั้นเป็น มงคลตามมงคลชื่อว่า

“การโว จ นิวาโต จ เอตมมงคลมุตตม”

ความมีคารวะ ๑ ประพฤติอ่อนน้อม ๑ เป็นอุดมมงคล

หากว่าเกิดสับสนขึ้นมา เช่นถวายบังคมในหลวงแล้ว ท่านเกิดถวาย บังคมตอบเราเข้า ผู้ได้รับการถวายบังคมตอบ จะตกใจจนขวัญเสียทีเดียว และ ไม่ถือว่าเป็นมงคลสำหรับตนเลย พระก็ทำนองเดียวกัน พระเกิดไหว้ใครเข้า คน นั้นจะรู้สึกว่าคุณอายุกำลังจะสั้น ความเชื่อถือในลักษณะนี้แม้แต่ท่านผู้สูงด้วย วัย เช่น ปู่ ตา ย่า ยาย ลูกหลานที่ไหว้ท่าน ไม่มีใครหวังการได้รับการไหว้ตอบ จากท่านเลย ท่านยกมือลูบหัว จะรู้สึกสบายใจกว่าท่านไหว้ตอบเป็นอันมาก

นี่คือ มรรยาทของสังคม ที่กำหนดกันว่า การกระทำสามีจิกรรมต่อบุคคล ดังกล่าว เป็นมรรยาทของผู้ดี

ส่วนคำพูดที่ว่า ไม่เลื่อมใสก็ดี ไม่นับถือก็ดี ไม่น่าศรัทธาก็ดีนั้น รู้สึกว่า พูดกันมากเหลือเกิน โดยเฉพาะคนที่โดยปกติก็ไม่ทำอยู่แล้ว แต่ต้องการแสดง ฐานะให้เห็นว่าตนมีความสำคัญ หากตนไม่นับถือ ไม่เลื่อมใส ไม่ศรัทธา ศาสนา ก็จะอยู่ไม่ได้อะไรทำนองนั้น

อันที่จริงแล้ว พระที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้น ในแง่ของจุด ประสงค์ของการบวช พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ชัดเจน ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้ เราประพฤติมิใช่เพื่อหลอกลวง เพื่อให้คน บ่นเพ้อถึง เพื่ออานิสงส์ คือลาภสักการะและชื่อเสียง เพื่อเป็นเจ้าลัทธิตหรือแก้

ลัทธิ เพื่อให้คนทั้งหลายรู้จักเรา แต่ที่แท้พรหมจรรย์นี้ เราประพฤติเพื่อความ
สำรวม ระวัง เพื่อละกิเลสเพื่อคลายกิเลสและเพื่อดับกิเลส”

จากพระพุทธรูปนี้ เป็นการชี้ให้เห็นว่า วัตถุประสงค์ของการบวชหา
ได้มุ่งความเคารพนับถือเป็นต้นเป็นหลักไม่แต่ในขั้นของการทรงบัญญัติพระ
วินัย มีอยู่สองข้อที่เน้นหนักในด้านนี้ คือ

ให้คนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว ได้เกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น

ให้คนที่ยังไม่เกิดความเลื่อมใส ได้เกิดความเลื่อมใส

การสร้างความสำนึกว่า ตนควรจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อให้เหมาะ
สมแก่สมณภาวะ เป็นคำสอนให้พระพิจารณาและปฏิบัติ ไม่แนะนำให้ชาวบ้าน
พิจารณา เพราะขึ้นคิดว่าไม่น่าเลื่อมใส ไม่น่าใส่บาตร สำหรับชาวบ้านแล้ว
เป็นทางเกิดอกุศลทั้งทางใจ ทางวาจาแต่หากพระนำไปพิจารณาเองจะเป็นการ
สร้างความสำนึกและปรับปรุงตัวเองให้เหมาะสมเป็นทางเจริญแห่งกุศล ใน
พระพุทธศาสนาจึงมี หลักอยู่ประการหนึ่ง คือ

ธมฺมานุชฺชมฺปฏิปนฺโน แปลว่า ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม โดยนัยหนึ่ง
หมายความว่า ใครมีฐานะ หน้าที่อย่างไร ควรพูด ทำ คิดอย่างไร ก็ให้ทำไปให้
เหมาะสมแก่ฐานะ หน้าที่นั้น ๆ จึงเป็นการสมควร.

๖๖. วินัยของพระมีมากเกินไป แล้วก็ปฏิบัติไม่ได้ครบบางอย่างก็
ขัดกับภาวะปัจจุบัน เช่น ห้ามกินข้าวเย็นดังนี้ จึงไม่สะดวกต่อการปฏิบัติ
สังคมสงเคราะห์

- ว่ากันตามความจริงแล้ว วินัยของพระนั้นมีเป็นจำนวนมากกว่าที่ทราบ
กันว่า ๒๒๗ เพราะยังมีศีลที่มานอกพระปาติโมกข์อีกเป็นจำนวนมาก ในเชิง
ของการรักษาแล้ว เราอาจรักษาเพียง ๔ อย่าง ก็อาจให้เกิดผลสมบูรณ์ได้ที่ท่าน
เรียกว่า ปาวิสุทธศีล ๔ คือ

๑. ปาฏิโมกขสังวร สำรวมในพระปาติโมกข์ คือเว้นข้อที่ทรงห้าม และ

ทำตามข้อที่ทรงอนุญาต

๒. อินทริยสังวร สำรวมอินทริย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้เกิดความยินดี ยินร้าย ในเวลาตาเห็นรูป หูฟังเสียง เป็นต้น

๓. อาชีวนปริสฺสุทฺธิ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีวิต

๔. ปัจจยปัจจเวกขณะ พิจารณาเสียก่อน จึงบริโภคปัจจัย ๔ ไม่บริโภคด้วยตัณหา

หรือหากว่า ๔ ประการมากไป ขอเพียงรักษาใจที่เป็นพระไว้เท่านั้น ก็เป็นอันรักษาได้ไม่ยากนัก เหมือนชาวบ้านที่รักษาความเป็นพลเมืองดีของตนไว้ โดยไม่รู้ว่ากฎหมายบัญญัติไว้อย่างไรด้วยซ้ำไป แต่เขาไม่ต้องทำผิดกฎหมาย เพราะความสำนึกของพลเมืองดีฉะนั้น

การรักษาศีล ไม่จำเป็นต้องทำคราวเดียวได้สมบูรณ์หมดแต่เป็นเรื่องที่คนจะต้องมีความรู้สึกรู้ว่า ตนมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติเช่นนั้น ผิดพลาดไปก็แก้ไขใหม่ นาน ๆ ไปจะกลายเป็นความเคยชินไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการหนักหนาอะไรมากนัก

สิกขาบทที่เป็นอุปสรรคในปัจจุบันมีน้อยมาก นอกจากพวกอยากกินข้าวเย็น จึงรู้สึกว้าขี้กับภาวะปัจจุบัน ทั้ง ๆ ที่การงดเว้นไม่ฉันอาหารเสียในตอนเย็นนั้น เป็นสังคมสงเคราะห์ได้อย่างดีมาก เพราะเป็นการประหยัดอาหารไว้เป็นอันมากเพื่อให้คนอื่นเขาได้กินกัน หากคนไทยทุกคนรักษาอุโบสถกันเดือนละ ๔ ครั้ง คงจะช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมได้มากที่สุดทีเดียว ทำไมจึงคิดว่าขัดกับภาวะปัจจุบันเสียแล้ว แปลกจริง ๆ.

๖๗. การถวายไทยธรรมแก่ภิกษุในทันทีที่มีการเทศน์ การสวดมนต์ เป็นต้น ดูเหมือนพระทำงานจ้าง เพราะการแลกเปลี่ยน

- ไม่มีใครเขาคิดอย่างนั้นหรอก เพราะทุกอย่างเป็นเรื่องที่ทำด้วยศรัทธา หากเป็นการรับจ้าง ก็ต้องมีการตกลงราคากัน ตามแบบการว่าจ้างทั่ว ๆ ไปแต่

ประเพณีนี้เป็นความริเริ่มของทายกทายิกาผู้มีศรัทธาต้องการจะทำบุญให้มาก
ออกไป เพราะว่าการฟังเทศน์ ฟังสวดมนต์ เป็นบุญในส่วนที่เรียกว่า

ธัมมเทศนามัย คือบุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรมะสำหรับผู้แสดง

ธัมมสวนมัย คือบุญสำเร็จด้วยการฟังธรรมสำหรับชาวบ้าน

การถวายปัจจัย ๔ เป็นเรื่องของทานมัย คือบุญสำเร็จ การบริจาคทาน
จะถวายมากน้อยหรือไม่ถวายเลยก็ได้ ท่านจึงเรียกการถวายในลักษณะนี้ว่า

“การบูชาธรรม”

คือเป็นการบูชาต่อพระธรรม ที่พระสงฆ์ท่านสวดท่านแสดง ชาวบ้าน
เองทำไปด้วยความสมัครใจเอง นิมนต์พระมาเทศน์มาสวดเอง ถวายเอง ไม่มี
ข้อตกลงอะไรว่าจะต้องให้ท่านนั้นท่านนี้ ในด้านของพระนั้น ท่านห้ามไว้เลยว่า
“ไม่ให้แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ”

เรื่องนี้คุณแล้ว ไม่น่าจะมีปัญหาอะไรเลยจริงๆ แต่กลับมีจนได้ก็น่าเห็นใจอยู่.

๖๘. วัดไทยมีมากเกินไป แต่ละวัดก็ใช้เนื้อที่มากสำหรับสร้างวัด ทำให้
ที่ดินสำหรับผลิตผลทางเศรษฐกิจสิ้นเปลืองไปโดยไม่สมควร พระก็มีมากเกินไป
ไป ทำให้เป็นภาระแก่ประชาชนมากไม่เหมือนวัดคริสต์และบาทหลวง

- เอากันอย่างนั้นเลยเชียวหรือ ?

วัดนั้น เป็นศาสนสถาน หรือศาสนจักร เป็นสมบัติของสาธารณชน ทุก
คนเป็นเจ้าของวัดนั้น ๆ เพราะใช้ร่วมกัน เหมือนกับสถานที่ราชการของฝ่าย
อาณาจักร เป็นสมบัติของชาติ บ้านเมือง จำนวนวัดเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของ
ประชากร และประชาคมที่เพิ่มขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมที่
กระจายออกไปมากขึ้นทุกที

เมื่อเราเทียบตามสถิติจำนวนประชากรกับพระสงฆ์แล้ว จำนวนพระ
กลับน้อยอย่างน่าวิตก ปัจจุบันวัดต่างจังหวัดเป็นอันมาก ที่พระจำพรรษา
ไม่ครบ ชาวบ้านต้องการทำบุญ ต้องเที่ยวนิมนต์พระกันหลาย ๆ วัดจึงจะได้

ครบตามที่ต้องการ จำนวนพระในเมืองไทยนั้น เราเคยพูดกันมานานแล้วว่า ประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ รูป อันเป็นสถิติภายในพรรษา ปัจจุบันก็คงเป็นอย่างนั้นอยู่ ทั้ง ๆ ที่จำนวนประชาชนได้เพิ่มขึ้นไปเป็นอันมาก

ภาระในการบำรุงนั้น เมื่อเราเปรียบกับจำนวนประชากรแล้วพบว่า ชาวบ้านประมาณ ๒๐๐ คน รั้งภาระในการบำรุงพระเพียง ๑ รูปเป็นงานที่ผู้มีศรัทธาและเห็นประโยชน์ในด้านนี้จะไม่มีความรู้สึกว่ามันหนักอะไรเลย

ในด้านที่ดิน ซึ่งเสียผลในด้านผลิตรกรรมทางเกษตรเป็นต้นนั้น เมื่อวัดเป็นสาธารณสถานทางศาสนา เป็นสมบัติของคนในชาติ จึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะพูดกันเพราะความเป็นชาตินั้นหาได้มีเฉพาะที่ทำกินเพียงอย่างเดียวไม่เราต้องมีที่สร้างบ้าน ป่าสงวน สถานที่ทางศาสนา ราชการ ที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

วัดมีลักษณะของศาสนสถาน ที่พักผ่อน ที่ประชุม สถานศึกษา จึงไม่น่าจะมาพูดในประเด็นนี้

ส่วนเรื่องวันคริสต์ศาสนานั้น สำหรับเมืองไทยแล้วใช่เพราะคนไทยนับถือคริสต์ไม่เกิน ๓ แสนคนทั่วประเทศ หากต้องการจะเปรียบเทียบจริง ๆ แล้ว ลองอ่านประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศส ก่อนการปฏิวัติสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ คุณเถิด จะทราบว่าอะไรเป็นอะไร หรือจะดูประวัติศาสตร์ของประเทศยุโรปยุคกลาง ก็จะเข้าใจดียิ่งขึ้น.

๖๕. พระสอนไม่ตรงกันแม้ในเรื่องเดียวกัน เช่นศรัทธา รูปหนึ่งว่าอย่างหนึ่ง อีกรูปหนึ่งว่าไม่อีกอย่างหนึ่ง ไม่อยู่ในรอยเดียวกัน ทำให้สงสัยในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

- พระพุทธศาสนานั้น ออกจะแปลกอยู่ในข้อที่ว่า ก่อนจะเชื่อถือเรื่องอะไร จะกล่าวโดยใครก็ตาม ให้พิจารณาเสียก่อนจึงจะเชื่อ แม้ว่าผู้สอนจะเป็นพระก็ตาม ให้เสรีภาพกันขนาดนี้ ยังไม่พอใจอีกหรือ ?

โดยปกติแล้ว ในการฟังให้เคารพมติของผู้พูด แต่การจะเชื่อถือหรือไม่
ต้องเคารพมติของตนเอง อันอาศัยหลักเหตุผล ตำรา สติปัญญา เข้าสนับสนุน
การที่พระท่านเทศน์ อธิบายธรรมแม้ข้อเดียวกันไม่ตรงกันนั้น ส่วน
มากจะไม่เกิดจากท่านไม่รู้หรือ เพราะคนที่กล่ามาทำงานเช่นนี้ ต้องมีความ
รู้ในเรื่องที่ท่านพูด อย่างน้อยที่สุดเรื่องที่ท่านไม่มั่นใจว่าเป็นอย่างไรแน่ ท่าน
สามารถหลีกเลี่ยงโดยไม่พูดเสียก็ทำได้

หากเป็นเช่นนี้ ทำไมจึงมีการอธิบายแตกต่างกัน ?

ที่เป็นเช่นนี้ ส่วนมากแล้วจะเกิดจากคนฟังไม่เหมือนกันหรือกำหนดเป้า
ไว้เพียงระดับใดระดับหนึ่ง เพื่อให้คนฟังกลุ่มนั้นได้รับประโยชน์จากการฟัง
แต่เมื่อคนฟังเปลี่ยนแปลงไป อาจจะอธิบายในลักษณะที่เป็นหลักทางวิชาการ
หรือหลักทางปฏิบัติ ตามสมควรแก่กรณี

ตัวอย่างที่ยกมา เช่นศรัทธานั้น

หากจะอธิบายแก่คนที่เริ่มเรียนพระพุทธศาสนา ก็ต้องว่ากัน
ธรรมดาๆ หน่อย พอถึงขั้นของอริยทรัพย์ พละ อินทรีย์ ความหมายของศรัทธา
ก็ต้องสูงขึ้น ยากขึ้น

แต่ข้อที่ควรสังเกตคือ ความหมายของธรรมที่มีชื่อเหมือนกัน

จะไม่ทิ้งกันจนไม่อาจจับประเด็นได้หรือจะต้องมีส่วนที่เหมือนกันให้
เห็นเสมอไป

ในกรณีที่ว่าไปเพราะความหลงผิด เข้าใจผิดเพราะไม่รู้เป็นเรื่องที่ท่าน
รูปนั้นจะต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง พยายามสำเหนียกศึกษาอยู่เรื่อย ๆ ก็จะดี
ไปเอง สำหรับผู้ฟังนั้น ควรทำความรู้สึกลับที่กล่าวแล้ว.

๓๐. พระอรหันต์มีจริงหรือไม่ บางคนเข้าใจว่าเป็นเรื่องปั้นขึ้น เพื่อให้
คนเห็นเป็นเรื่องอัศจรรย์แล้วเลื่อมใสในศาสนา

- อ้าว ทำไมพูดอย่างนั้นละ ?

การพูดเช่นนี้ ออกจะไม่ค่อยดีนักสำหรับคนที่ประกาศตนเป็น พุทธศาสนิก เพราะว่าพระอรหันต์เป็นบุคคลที่บรรลุผลสูงสุดในพระพุทธ ศาสนา มีตัวอย่างบุคคลผู้ได้บรรลุในระดับนี้ ให้รู้ให้เห็นกันในประเทศ ต่าง ๆ ไม่ใช่มีเฉพาะอินเดียประเทศเดียวเท่านั้น การพูดในทำนองปฏิเสธจึงเป็น มิจฉาทิฎฐิ ในข้อที่ปฏิเสธว่า ไม่มีสมณพราหมณ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อริยุปวาท คือการกล่าวต่อพระอริยเจ้า ไม่เป็นมงคลเลยจริง ๆ

แต่เอาเถอะ เมื่ออ้างว่าเป็นคำกล่าวของคนอื่น จะได้ให้ข้อสังเกต เพื่อ เป็นเครื่องพินิจพิจารณา ด้วยการอาศัยสติปัญญาาระดับธรรมดา ๆ ก็จะได้เกิด ความเข้าใจ และยอมรับได้

ความเป็นพระอรหันต์ ท่านกำหนดกันด้วยอะไร ?

ความเป็นพระอรหันต์ นั้นท่านกำหนดเอาที่ความเปลี่ยนแปลงทางด้าน จิตของผู้ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ จนสามารถละสังโยชน์ คือ กิเลสที่ผูกใจสัตว์ออกได้สิ้นเชิง คือ

ละความเห็นเป็นเหตุถือตัวถือตน

ความล่งเลสงสัยในเรื่องต่าง ๆ

การถือเรื่องขลัง ศักดิ์สิทธิ์ ข้อวัตรปฏิบัติต่างๆอย่างขาดเหตุผล

ความกำหนัดรักใคร่ในรูป เสียงเป็นต้น

ความไม่พอใจ กระทบกระทั่งทางใจ

ความหลงติดในรูปธรรม และรูปฌาน

ความยึดติดในนามธรรม และอรูปรูปร่าง

ความถือตัวถือตน ยกตนข่มท่าน

ความคิดฟุ้ง ขาดความสงบทางจิต

ความหลงมกมาย ไม่รู้จริง

ให้สังเกตว่า สังโยชน์เหล่านี้แม้แต่คนธรรมดา ความรู้ลึกในลักษณะ

ต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ไม่ได้ครอบงำ บังคับจิตใจคนอยู่ตลอดเวลา คนธรรมดา ๆ จึงมีความรู้สึกเหล่านี้ มากน้อยแตกต่างกัน

เมื่อบุคคลเหล่านี้ หันมาฝึกฝนจิตไปตามหลักที่ทรงแสดงไว้ จะพบว่า ท่านเหล่านั้นมีความรู้สึกเช่นนั้นเบาบางลง ผิดจากสามัญชนลงไปมาก ซึ่งอาจสังเกตได้ทั้งจากนักบวช และชาวบ้านที่ปฏิบัติธรรม

หากท่านปฏิบัติไปตามหลักการและวิธีการที่ทรงแสดงไว้จึงไม่น่าสงสัยว่า ท่านจะละกิเลสเหล่านี้ ให้หมดไปสิ้นไปไม่ได้

อีกประการหนึ่ง หากว่ามรรคผลในพระพุทธศาสนาไม่มีอยู่จริงแล้ว นักปราชญ์ คณาจารย์ในสมัยพุทธกาลและสมัยต่อ ๆ มาเป็นอันมาก คงไม่ยอมสละฐานะ ตำแหน่งของท่านมาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาหรอก

ในสายตาของชาวบ้านนั้น ความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ ตำแหน่ง ยศ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของทุกคน แต่ตามประวัติที่บันทึกไว้ในที่ต่าง ๆ ปรากฏว่า พระราชาเศรษฐีเป็นอันมากยอมสละความสุขในการครองเรือนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เขาจะสละทำไม หากไม่มีสิ่งที่ดีกว่าสมบัติเหล่านั้น ?

พระอรหันต์ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติอย่างมีขั้นตอน ทรงแสดงไว้โดยละเอียด ทั้งได้บอกผลที่คนจะพบเห็นได้ ในระหว่างทางที่ก้าวเดินไป เพื่อความเป็นพระอรหันต์ คนที่ต้องการพิสูจน์จึงไม่ยากเย็นอะไร ที่จะพิสูจน์ดูว่ามีจริงหรือไม่

“การปฏิเสธเรื่องอะไรก็ตาม ควรทำหลังจากที่ตนได้พิสูจน์ ทดสอบตามกรรมวิธีที่ท่านแสดงไว้เสียก่อน ไม่ใช่ทำแบบคนตาบอด ปฏิเสธความมีอยู่ของสีต่าง ๆ โดยอาศัยเหตุเพียงตนไม่เห็นอย่างเดียว ทำเช่นนั้นออกจะไร้เหตุผลมากไป”

จากอดีตกาลถึงปัจจุบัน คนระดับปัญญาชนในประเทศต่าง ๆ ได้สละความสุขส่วนตน เพื่อมุ่งผลที่เกิดจากความสงบจากกิเลส ไม่อาจจะนับจำนวน

ได้ หากท่านไม่ได้สัมผัสส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งความสงบบ้างแล้ว ท่านคงไม่
ทรمانกายให้ได้รับความลำบากอยู่หรือ

พระอรหันต์นั้น พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระอรหันต์พระองค์แรกในพระ
ศาสนานี้ การปฏิญาณตนว่าเป็นพระอรหันต์เพราะ อาสวะทั้งหลายที่พระ
อรหันต์ควรจะได้พระองค์ทรงจะได้แล้ว ถือเป็นเวสารัชชญาณ คือพระญาณที่
ทำให้พระองค์ทรงกล้าหาญ ปฏิญาณตนออกไปเช่นนั้นประการหนึ่ง

ในโลกนี้ไม่มีใครน่าเชื่อถือมากกว่าพระพุทธเจ้า หากไม่เชื่อพระพุทธเจ้า
แล้ว ก็ไม่ทราบว่าจะควรจะเชื่อใครได้อีกแล้ว

พระพุทธศาสนานั้น ไม่มีเหตุผลอันใดที่ต้องปั้นแต่งเรื่องขึ้นมาหลอก
คน หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็น

เอหิปสุลิก คือเชิญชวนให้มาพิสูจน์ทดสอบได้ทุกเมื่อไม่ว่าจะโดยใคร
ที่ไหน ? เมื่อไหร่ ? ย่อมพิสูจน์ได้ เพราะว่า หลักธรรมนั้น เป็น อกาลิก ไม่
ประกอบด้วยกาล คือไม่ถูกกำหนดด้วยกาลเวลาแต่ประการใด ขอเพียงแต่
บุคคลได้

โอบนยิก น้อมนำพระธรรมมาปฏิบัติ โดยสมควรแก่ธรรมแล้วเขาเหล่า
นั้นจะเข้าถึง

สนฺทิฏฐิก คือประจักษ์ชัดซึ่งผลแห่งธรรมด้วยตนเองเหมือนคนบริโภค
อาหารแล้ว รุ้รสของอาหารด้วยตนเองฉะนั้น เพราะว่าพระธรรมนั้น เป็น

ปัจจุตฺต เวทิตพฺโพ วิญญฺหิ อັນวิญญฺชนจะรู้ได้เฉพาะตนเท่านั้น

ความมีอยู่ของพระอรหันต์ บุคคลก็อาจจะยอมรับนับถือเชื่อ โดยวิธีดัง
กล่าวแล้วเช่นกัน.

๑๐. ปัญหาเกี่ยวกับชาวพุทธ

๗๑. พุทธศาสนิกชนโง่หรือฉลาด ที่ไปกราบไหว้อัฐ ปูน ต้นไม้ และการกราบไหว้พระพุทธรูป จะจัดเข้าในประเภทบุชารูปเคารพหรือไม่ ถ้าไม่ต่างกันอย่างไร

- ความโง่ฉลาดของคนนั้น ไม่ได้วัดกันด้วยการกระทำเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องมองกันในหลาย ๆ ด้านด้วย คนเรานั้นอาจฉลาดในเรื่องหนึ่ง แต่กลับโง่อย่างหนักในอีกเรื่องหนึ่งก็ได้

ปัญหาไม่ได้บอกมาว่า อัฐ ปูน ต้นไม้นั้น เป็นอะไรหาก อัฐ ปูน เป็นซากของสถานที่สำคัญ เช่นสังเวชนียสถาน ก็แสดงว่าเขาไม่ได้ไหว้อัฐ ปูน แต่ไหว้เพราะอาศัยอัฐ ปูนนั้น เป็นสื่อให้น้อมรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธองค์ เช่นเดียวกับการไหว้พระพุทธรูป เจดีย์อื่น ๆ หากเป็นการไหว้อัฐ ปูน ธรรมดา นี้ก็ไม่ออกว่า ใครจะไปไหว้ทำไม ?

ถ้าจะว่าเป็นกรณีของพระพุทธปฏิมาที่สร้างด้วยอัฐ ปูน ในขณะที่ไหว้ใครคิดว่าตนเองไหว้อัฐ ปูน ก็ต้องจัดว่าเป็นบรมโง่ ที่เดียว

พระพุทธรูป ไม่ว่าจะสร้างขึ้นด้วยอะไรก็ตาม รวมถึงพระเจดีย์ ไม่ว่าจะ เป็นธาตุเจดีย์ ธรรมเจดีย์ บริโภคเจดีย์หรืออุทเทสิก เจดีย์ก็ตาม ล้วนแต่สร้าง ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องรำลึกถึงพระพุทธเจ้า เวลาไหว้ใจคนจะน้อมรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า โดยอาศัยสิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องกระตุ้นให้ระลึกถึง

ทำไมจึงต้องสร้างเป็นรูปวัตถุเช่นนั้น ?

เพราะพระพุทธคุณเป็นนามธรรม โดยหลักทั่วไปแล้วการระลึกถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมล้วน ๆ สำหรับคนทั่วไปแล้ว ทำได้ยาก เหมือนระลึกถึงคุณพ่อแม่ หากจะมีรูปท่านอยู่ด้วยจะให้ความรู้สึกแปลก คือให้ความซาบซึ้งมากกว่าที่จะคิดถึงในเชิงนามธรรมล้วน ๆ แต่เมื่อว่าตามความจริงแล้ว คนหาได้คิดอยู่

เพียงรูปถ่ายของท่านไม่ รูปถ่ายท่านเป็นเพียงสื่อให้คิดได้ดีขึ้นเท่านั้นเอง เรื่อง การกราบไหว้พระพุทธรูป เจดียย์ที่สร้างด้วยอะไรก็ตาม ผู้ไหว้หาได้ติดอยู่เพียง รูปเหล่านั้นไม่ รูปเหล่านั้นจึงทำหน้าที่เป็นสื่อทางจิตใจ เพื่อให้อาศัยรำลึกถึง พระพุทธเจ้า และพระพุทธรูป

ด้วยเหตุนี้ การไหว้กราบพระพุทธรูป จึงไม่เหมือนการไหว้กราบรูป เคารพอย่างที่พวกนับถือรูปเคารพกระทำกัน

ทำไมจึงไม่เหมือนกัน

เพราะพวกสร้างรูปเคารพนั้น ผู้ที่ตนนำมาสร้างเป็นรูป ไม่ได้มีตัวตน อยู่จริง เป็นแต่คิดฝันขึ้น บอกเล่าสืบต่อกันมา ส่วนมากจะเกิดขึ้นจากพวก ที่ต้องการประโยชน์จากความนับถือรูปเคารพเหล่านั้นของคนทั้งหลาย คน นับถือรูปเคารพจึงนับถือเพราะ

“ความไม่รู้ จึงเกิดความกลัว”

การไหว้รูปเคารพ จึงเป็นการกระทำเพื่อ

๑. ประจบเอาใจรูปเคารพเหล่านั้นไม่ให้ท่านโกรธ

๒. ต้องการอ่อนวอน บวงสรวง ให้ท่านประสิทธิ์ประสาทสิ่งที่คุณ ต้องการ และพิทักษ์รักษาตน พร้อมด้วยบุคคลที่คุณต้องการให้รักษา

แม้ว่าบุคคลบางคนจะไหว้พระพุทธรูปเพื่อต้องการขอสิ่งที่คุณต้องการ อยู่บ้าง แต่ไม่มีลักษณะของการประจบเอาใจต่อพระพุทธรูป เพื่อไม่ให้ท่าน โกรธ อย่างที่พวกนับถือรูปเคารพกระทำกัน พระพุทธรูปจึงไม่เหมือนกับรูป เคารพอย่างที่บางคนเข้าใจกัน.

๗๒. การใช้เครื่องราง ของขลัง เคารพรูป เคารพไม่ดี

- คนเรานั้น มีสัญชาตญาณประการหนึ่ง คือ

“ต้องการได้รับความอบอุ่น และปลอดภัย มีที่พำนักอาศัย ”

ด้วยสัญชาตญาณเหล่านี้ เมื่อเขารู้สึกว่าสิ่งอะไรที่อาจจะให้ความอบอุ่น

ปลอดภัย เป็นที่พำนักอาศัยของเขาได้ เขาก็ต้องเข้าหาสิ่งเหล่านั้น ด้วยวิธี
ที่เขาารู้สึกว่า อาจตอบสนองความต้องการของเขาได้ การพูดว่าดีหรือไม่นั้น
ต้องมองกันเฉพาะรายนั้น ๆ อันเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ กาละ เทศะ เข้ามา
ประกอบด้วย

“แน่นอน ในระดับหนึ่งนั้น การใช้เครื่องรางของขลังไม่ดี”

แต่เราต้องมองสังคัม ด้วยสายตาที่กว้างไกลพอสมควร เพราะคนใน
สังคัมนั้น มีพื้นฐานทางจิตใจ วุฒิปัญญาไม่เท่ากัน บุคคล กาละ เทศะ เหตุการณ์
ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลแต่ละคนในสังคัมไม่เหมือนกัน

เครื่องรางของขลังสำหรับคนบางคนนั้น เปรียบเหมือนเขากำลังลอยคอ
อยู่ในทะเล ไม่มีที่เกาะอาศัยเห็นแม้ซากศพลอยมา การเกาะไวย่อมดีกว่าปล่อย
ให้ตนจมทะเลตาย แต่เมื่อพบสิ่งที่อาจยึดเกาะแล้ว ให้ความปลอดภัยมากกว่า
เขาจะตัดสินใจปัญหานั้น ๆ ได้ด้วยตนเองว่า

“ยังจะเกาะซากศพอยู่อีกหรือ หรือว่าจะปล่อยแล้วเกาะสิ่งที่ดีกว่า ?”

พระพุทธศาสนา ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องเหล่านี้โดยสิ้นเชิง ท่านปฏิเสธเพียง
๓ สถานะเท่านั้น คือสิ่งเหล่านั้น

“ไม่เป็นที่พึงอันเกษม ไม่เป็นที่พึงอันสูงสุด คนที่ยึดถือสิ่งเหล่านี้ไม่อาจ
หลุดพ้นจากทุกข์อย่างแท้จริงได้”

แต่เรื่องผลในด้านปลูกปลอบจิตใจสำหรับคนที่ไม่อาจหาประโยชน์จาก
สิ่งที่ดีกว่านั้นได้ เป็นข้อที่บัณฑิตควรมองด้วยความเข้าใจ เห็นใจ เพราะในชีวิต
จริงนั้น คนบางคนอาจยังไม่พร้อมที่ยึดถือที่พึงอันเกษมสูงสุด หรือต้องการ
หลุดพ้นจากความทุกข์อันแท้จริง ก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก เรื่องเหล่านี้ จึงเป็น
เรื่องที่ต้องค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป ด้วยความพยายามให้เหตุผล และแนวในการ
ใช้ปัญญาแก่เขา

“การชี้หน้าคำกราด ด้วยการประณามหยามหมิ่นนั้น ไม่เกิดผลดีอะไร

แก่ใครเลย.”

๗๓. ชาวพุทธเป็นคนเกียจคร้าน ไม่จริง คือไม่เอาจริง

- ความเกียจคร้าน เป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ต้องการความสะดวกสบาย กิน นอน เทียว อยากได้อะไรก็ขอให้ได้มา โดยไม่ต้องใช้ความเพียรพยายาม จนเกิดเป็นลัทธิสวดอ่อนวอน บวงสรวง ขอในสิ่งที่ตนต้องการ จากสิ่งที่ตนเคารพนับถือ แม้ว่าคนเจริญมาถึงมีศาสนา การขอร้องอ่อนวอนก็ยังมีอยู่

แม้ผลิตภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์เป็นอันมาก เช่น เครื่องคิดเลข ก็เป็นการผลิตขึ้นเพื่อสนองความต้องการความสะดวกสบายของคน

เมื่อความเกียจคร้าน เป็นสัญชาตญาณปกติของคน จึงไม่มีเหตุผลอะไรที่จะนำมาเกี่ยวกับศาสนาใด เพราะคนเกียจคร้านมีทุกศาสนา แต่คำสอนให้คนเกียจคร้านไม่มีในศาสนาของโลกทุกศาสนา

ดังนั้น ในด้านของความป็นจริงแล้ว เราต้องยอมรับว่าทุกศาสนาสอนให้คนช่วยตนเอง มีความหมั่นขยัน เสียสละ เป็นต้น

หากคนในศาสนานั้น ๆ จะทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับที่ศาสนาได้สั่งสอนไว้ ก็เป็นเรื่องของคนไม่เกี่ยวกับศาสนาแม้แต่นิดเดียว.

๗๔. ชาวพุทธทำความดีแล้ว หวังสิ่งตอบแทนมากเกินไปเหมือนนักการค้า

- คำกล่าวข้อนี้นี้ เกี่ยวเนื่องกับข้อก่อน คือเป็นสัญชาตญาณของคนที่มีมุ้งหวังผลให้เกิดขึ้นแก่ตน มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ซึ่งความใฝ่ฝันต้องการสิ่งนี้ของคนแต่ละคนนั้น หากได้ตามที่ต้องการจริง ๆ แล้ว โลกคงเต็มไปด้วยสมบัติที่เกิดจากความใฝ่ฝันของคน จนไม่น่าอยู่ยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้แน่

เมื่อเป็นเช่นนี้ คนเข้าไปเกี่ยวข้องกับอะไรก็ตาม ความรู้สึกเดิมก็พร้อมที่จะแสดงตัวออกมา คือมุ้งหวังผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนให้มากที่สุด

ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม เขาจะต้องอยากได้ในลักษณะนั้นตลอดไป ไม่เกี่ยวกับ ศาสนาใด ๆ ด้วย

“ความต้องการสะดวกสบาย มุ่งให้ผลต่าง ๆ เกิดขึ้นแก่ตนมาก ๆ เป็นต้น จะก่อตัวขึ้นภายในจิต ทำให้คนทุกคนมีความรู้สึกว่าตนทำงานที่ทำได้ยากที่สุด เห็น้อยยากลำบากที่สุด ควรจะได้การตอบแทนมากที่สุด นาน ๆ เข้าคนพวกนี้ จึงให้ความสำคัญแก่ตนเองมาก ปฏิเสธความสำคัญของคนอื่นนาน ๆ เข้าก็ออกมาในรูปของ การแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก เป็นเราเป็นเขา นี่คือวิฎฐจักรของคน”

เวลาของชีวิตไม่น้อยเลย ที่คนได้สูญเสียไปเพราะความใฝ่ฝัน อยากจะได้ออย่างนั้นอย่างนี้ ด้วยอำนาจการคลั่งคลุ้มจากปัจจัยภายนอก คนเช่นนี้จึงมีอยู่ทุกศาสนา จนกว่าเขาจะได้ปัญญาและเหตุผลที่ถูกต้องว่า

“ผลทั้งหลายที่ตนต้องการนั้น จะต้องเกิดมาจากเหตุและมีความสัมพันธ์กับเหตุ คือหากสร้างเหตุมาก ผลก็มากตามไป ซึ่งตามปกติแล้ว ผลจะกระจายออกไปมากกว่าเหตุเสมอแต่มีใช้มากจนเกินพอดีไป”

เมื่อคนยังไม่ยอมรับเงื่อนไขของเหตุผลอยู่ การที่คนหนึ่งตักบาตรเพียงถ้วยเดียวแล้ว ขอให้ตนถูกสลากกินแบ่งรางวัลที่หนึ่ง ก็ต้องมีอยู่ตลอดไป

เรื่องนี้จึงไม่ควรดึงเอาศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะเป็นผู้กำหนดบทบาทของคนให้แสดงออกมาเช่นนั้น เพราะศาสนาเป็นเรื่องของเหตุของผล ที่มุ่งสอนให้คนพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความจริง

ปัญหาสองข้อนี้ ใช้คำว่าชาวพุทธมาทั้งสองข้อ แสดงถึงอคติที่มีอยู่ภายในใจของคน กล่าวคือเป็น

โทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

โมหาคติ ลำเอียงเพราะไม่รู้เหตุผลทางศาสนา

อันคำว่า ชาวพุทธ นั้น หมายถึงผู้รู้ความจริงตามความเป็นจริง เป็นผู้ตื่นแล้วจากความหลง งมงายไร้เหตุผล ทั้งอาจปลุกคนอื่นให้ตื่นขึ้น ทราบ

เหตุผลได้ด้วย

ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริง จึงไม่มีลักษณะตามคำกล่าวในสองข้อนี้ เพราะความเป็นชาวพุทธ เปรียบเหมือนแสงสว่าง ลักษณะดังกล่าวเปรียบเหมือนความมืด ภาวะทั้งสองนี้จะอยู่ร่วมกันในจุดเดียวกันในขณะเดียวกันไม่ได้ฉันใด

ชาวพุทธที่แท้จริง จะไม่เป็นคนเกียจคร้าน ไม่ทำอะไรไม่จริง หรือมุ่งหวังเกินกว่าเหตุที่ตนได้กระทำลงไป เพราะว่าลักษณะเหล่านั้น จะอยู่ร่วมกับความเป็นชาวพุทธไม่ได้ฉันนั้น.

๑๑. ปัญหาด้านสังคม

๑๕. คนไทยเป็นชาวพุทธเกือบทั้งประเทศ แต่ทำไมจึงมีคนดื่มหเหล้ากันมาก และมีขโมยมาก ข้อนี้แสดงว่าศาสนาพุทธยังไม่ดีจริง

- อ้าว , ทำไมว่าอย่างนั้นละ ? ไม่ขาดเหตุผลไปหน่อยหรือ ?

เรื่องคนไทยในประเทศไทย นับถือพระพุทธศาสนากันเกือบทั้งประเทศ นั้นจริงอยู่ แต่เราก็ไม่ควรลืมว่า การลักขโมยก็ดี การดื่มหเหล้าก็ดี เป็นข้อห้ามในพระพุทธศาสนา การที่คนไม่ทำตามศาสนาที่ตนนับถือ เราจะถือว่าเป็นความผิดของคนหรือของศาสนาละ ?

ข้อนี้พึงเห็นตัวอย่างดังนี้ ภายในแผ่นดินนั้นมีทรัพยากรอันมีค่ามหาศาล ใดๆ ก็ทราบ แต่ไม่มีใครนำเอาทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ คนคงยากจนขัดสนเหมือนเดิม เราจะถือว่าการที่คนยากจนนั้นเป็นความผิดของแผ่นดินหรือ ?

เรื่องข้อห้ามทางศาสนาและคำสอนในทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน ศาสนาและผู้เผยแผ่ศาสนา ทำได้เพียงชี้ทางแห่งความเลื่อม และความเจริญให้เหมือนหมอตระจโรค พบสมุฏฐานแล้วจ่ายยาให้แก่คนป่วย กำหนดให้รับประทานตามขนาด ตามเวลา แต่คนป่วยกลับไม่นำพา เมื่อเขาไม่หายจากโรคหรืออาการของโรคหนักขึ้น เราจะถือว่าเป็นความผิดของหมอ ของยาหรือ ? เรื่อง ศาสนานั้นดีจริง แต่ผลเสียทางสังคมที่ออกมา นั้นเป็นเพราะ

“คนทำดีไม่ถึงหลักศาสนา แม้เพียงศีล ๕ ประการ ก็มีคนรักษาได้น้อย”

ปัญหาเรื่องอาชญากรรมต่าง ๆ นั้น สาเหตุของปัญหามีหลายด้าน เราจะพุ่งไปที่ด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เช่นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา เป็นต้น การแก้ไขควรแก้ในหลาย ๆ ด้าน และต้องมีการร่วมมือประสานงานกัน ไม่ใช่มาคอยนั่งค่อนขอดนินทากันอยู่ ซึ่งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่ใครเลย.

๗๖. แต่ละปีมีคนบวชและสึกมาก ก่อนสึกได้เรียนรู้รู้ช้อย่างกว้างขวาง แต่ใจจึงมีอาชญากรรมมากยิ่งขึ้น ๆ

- ข้อนี้เราต้องเข้าใจ และยอมรับความจริงในหลายประเด็นด้วยกัน คือ

๑. จำนวนคนเข้าบวชในแต่ละปีนั้นไม่มีมากนักหรือก ทั้งเวลาที่เข้าไปบวชจริงก็น้อยลง เพราะเป็นยุคที่แข่งขันกันสร้างฐานะ คนส่วนมากจะบวชประมาณ ๔ เดือน และจาก ๗ วัน ถึง ๑๕ วันกันเป็นส่วนมาก โอกาสที่จะเรียนรู้วิชาซึ่งในศาสนาจึงมีได้น้อย การที่คนบางคนสึกออกมาแล้ว คนอื่นไม่ทราบว่ายศบวชเพราะไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงในทางดี จึงไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกอะไร

๒. แม้คนจะบวชมากก็ตาม เมื่อเวลาที่บวชน้อย การจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เคยชิน จากสิ่งแวดล้อมไม่ดีมานาน ๆ นั้น ไม่ใช่ทำได้ง่าย ๆ และการบวชของบุคคลนั้น ไม่ใช่ข้อยุติว่าจะแก้ปัญหาอาชญากรรมได้เพียงอย่างเดียว ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นเข้าช่วยด้วย เพราะสตรีไม่ได้บวชแต่อาชญากรรมเกิดจากสตรีมีน้อยกว่าบุรุษ

๓. ปัญหาอาชญากรรมนั้น เป็นปัญหาทางสังคมที่คนอยู่กันหนาแน่น มีค่านิยมแปลก ๆ เกิดขึ้น เช่นการนับถือคนรวยขอให้รวยเท่านั้น ไม่มีใครไปสนใจว่า เขารวยมาได้อย่างไร แต่พร้อมที่จะยอมรับนับถือเขา ซึ่งบางคนอาจรวยมาจากตัดไม้ทำลายป่า ค้ายาเสพติดให้โทษ ซ้อถูกขายแพง น้อราษฎ์บังหลวงเป็นต้นมาก็ได้ แต่คนจะมองกันเฉพาะที่ปรากฏคือ

“ความเป็นคนร่ำรวย สามารถเป็นที่พึ่งของตนได้”

๔. ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ซึ่งมีลักษณะกระตุ้นให้คนทำผิด เพื่อให้ได้ฐานะทางสังคมที่ตนเข้าใจว่าดี เช่น ดื่มเหล้า เพื่อแสดงความเป็นลูกผู้ชายบ้าง เพื่อสังคมบ้าง เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีปัญหาทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา ศาสนา สันดานเป็นอาชญากร ตลอดถึงการเผยแพร่ข่าวสารที่ทำได้ด้วยเวลาอันรวดเร็ว ทำให้คนมี

ความรู้สึกว่าอาชญากรรมเกิดขึ้นมาก ยิ่งในปัจจุบัน กลับมีปัญหาทางการเมือง
เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เรื่องเลยบานปลายออกไปมาก

ที่จริง เราอาจใช้ศีลธรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิตของคนได้เป็นอย่างดี
ดี หากคนมีพื้นฐานทางศีลธรรมสูงพอแล้ว แม้ว่าสังคม เศรษฐกิจ การเมืองจะ
เปลี่ยนแปลงไป แต่คนที่มีหลักใจจะอยู่ด้วยเหตุผลและความดีได้

ปัญหาที่เป็นเรื่องหนักมากคือ

ขาดความร่วมมือและประสานงานที่ดี ของกลุ่มคนที่มีความรับผิดชอบ
ต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนภายในชาติ

คนดีมีศีลธรรมไม่ได้รับการยกย่องนับถือจากสังคม ในเมื่อคนทุกคน
ต้องการฐานะ คือการยอมรับนับถือจากสังคม แต่คนดีมีศีลธรรม ไม่มีเกียรติ
ที่สังคมยอมรับเท่าที่ควร คนจึงไม่ค่อยสนใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรมกัน

ปัญหาเรื่องนี้ หากทุกฝ่ายสลัดความเห็นแก่ตัว พวกของตัว ยอมรับ
ความจริงที่ปรากฏอยู่ตามความเป็นจริง และพร้อมจะร่วมมือกันแก้ไข จะไม่
เป็นการสายเกินไปนัก

๗๗. ทำอย่างไรจึงจะทำให้ชาวบ้านเข้าวัด ไม่เบื่อวัด หรือเข้าใจวัดใน
การเข้าวัดเหมือนในขณะนี้

-เอ คำถามนี้ออกจะชอบกลอยู่น่า ไม่เข้าใจว่าผู้ถามมีความเข้าใจคำถาม
ของตนอย่างไรบ้าง เพราะว่า

โดยปกติแล้ว คนที่เข้าวัดยอมไม่เบื่อวัด การที่เขาพยายาม สละกิจการ
งานของตนไปวัดเป็นการแสดงอยู่ในตัวว่าเขาไม่เบื่อวัด ถ้าเขาเบื่อเขาก็ต้อง
ไม่เข้าวัด การที่เขาเข้าวัดแสดงว่าเขาไม่เบื่อ การกระทำมีการยืนยันความรู้สึก
อยู่อย่างนี้จะให้เข้าใจว่าอย่างไร ?

ในกรณีของคนบางคน ที่แสดงออกมาว่า ตนเบื่อวัดไม่อยากเข้าวัดนั้น
อาจจำแนกออกได้หลายพวก เช่น

พวกที่พูดเพื่อแสดงว่าตนนั้นดีวิเศษเหลือเกิน วัดเป็นสถานที่ที่ไม่ควร
แก่การเข้าไปของตนจึงบอกว่าตนเบื่อวัด

พวกที่ไม่พร้อมจะเข้าวัด เพราะการงานหรือเพราะความอยากสนุก
เป็นต้น แต่หากจะอ้างอย่างนั้น ทำให้มีข้อโต้แย้งได้ จึงโยนความไม่ดีไปให้วัด
เป็นทำนองว่าที่จริงฉันนะมีศรัทธาในศาสนาอยากเข้าวัด เมื่อก่อนเคยเข้า
ประจำ แต่เห็นความไม่เหมาะสมไม่ควรภายในวัดจึงเบื่อไม่ยอมเข้า ว่าเข้านั้น

พวกนี้คืออ่อนเปรี้ยวอย่างที่รู้ ๆ กัน

พวกหนึ่งนั้น เป็นคนมีอัธยาศัยประณีต เข้าไปในวัดเห็นความไม่
เรียบร้อย เช่น การวางตัวไม่เหมาะสมของผู้ที่อยู่ในวัด วัดขาดความเป็นระเบียบ
สภปรกรกรูปร่าง การเรียโรหลายรูปแบบ ที่น่าเลื่อมใสบ้าง ไม่น่าเลื่อมใสบ้าง
ซึ่งส่วนมากแล้วไม่น่าเลื่อมใส การขัดแย้งผลประโยชน์กัน ในด้านต่าง ๆ ของ
พวกที่ไม่เข้าถึงหลักอันแท้จริงของศาสนา ตลอดถึงการอธิบายธรรมออก
นอกแนวทาง พระศาสนาเป็นต้น

เนื่องจากเป็นคนรักพระศาสนา ปรรณนาที่จะเห็นความเรียบร้อย
สวยงาม เหมาะสมแก่ศาสนสถาน และศาสนบุคคล เมื่อไม่เป็นไปตามที่ตน
ต้องการ จึงเกิดอาการเบื่อหน่าย ไม่ต้องการจะเข้าวัด

คนประเภทนี้ เป็นพวกที่ควรแก่การสนใจที่สุด การจะแก้ไขนั้นอาจ
ทำได้ด้วย

๑. หากสำนักว่า ศาสนานั้น ไม่ใช่ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ เมื่อ
เกิดปัญหาที่จะต้องร่วมกันแก้ไข การปลีกตนออกไปจึงไม่ใช่วิธีที่ถูกต้อง ควร
ร่วมมือกันแก้ไขด้วยเหตุผลและวิธีการที่เหมาะสม

๒. คนที่อยู่ภายในวัด ต้องสำนึกว่าตนเองเป็นเหมือนเจ้าหน้าที่ทาง
ศาสนาต้องประพฤติตน และกระทำการต่าง ๆ ในส่วนที่เป็นความรับผิดชอบ
หัด

๓. พยายามอย่าใช้วิธีกล่าวโจมตี หรือเกณฑ์ให้คนนั้นคนนี้ทำเพียงอย่างเดียว ใครมีความรับผิดชอบศาสนาใดจุดใดควรทำหน้าที่ของตนให้ดี ตามควรแก่ฐานะนั้น ๆ

อย่าลืมว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับชาติ ศาสนานั้น เป็นปัญหาร่วมกัน การจะแก้จึงควรร่วมมือกันแก้ การถือว่าธุระไม่ใช่หรือชั่วช่างชีวิตช่างสงฆ์ ไม่ควรใช้ไปทุกกรณี หากทำได้เช่นนี้ ผลดีก็จะเกิดขึ้น แต่อย่าเล็งผลเลิศจนถึงกับ

“ต้องการจะให้ทุกคนที่นับถือศาสนาพุทธ เข้าทำบุญในวัด เพราะเป็นไปไม่ได้ และไม่มี ความจำเป็นมากขนาดนั้น ขอเพียงให้คนสนใจในศีลธรรม ปฏิบัติตามศีลธรรมกันตามควรแก่ฐานะ ก็เป็นการเพียงพอแล้ว”

๓๘. ทำอย่างไรจึงจะทำให้ชาวพุทธไทยสมัยใหม่ มีความเข้าใจใน พระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง ไม่เข้าใจว่า พระพุทธศาสนาทำให้ประเทศไม่เจริญเท่าฝรั่ง พระพุทธศาสนาทำให้พ่อฝันเพราะสอนให้มกน้อยสันโดษ

- เรามีคำอยู่ประโยคหนึ่งว่า

“คนต้องนำ สัตว์ต้องต้อน”

อันเป็นการแสดงปกติของคนกับสัตว์ ซึ่งแตกต่างกัน เราต้องการให้สัตว์เดินไปทางใดก็ต้องต้อนให้เดินไป แต่คนทำอย่างนั้นไม่ได้ คงต้องอาศัยการนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำด้วยการปฏิบัติ แม้ในหมู่สัตว์ก็มีลักษณะอย่างนั้น คือว่า สัตว์จะต้องเดินไปตามจ่าฝูง หัวหน้าตลอดไป ปัญหาเรื่องผู้นำทางศีลธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญมาก ในการที่จะนำสังคมไปสู่ทิศทางที่สังคมต้องการ ชื่อนี้ทาง พระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า

“เมื่อโคว่ายน้าข้ามฟากไปอยู่ หากโคจ่าฝูงว่ายไปตรงโคทั้งฝูงก็ว่ายไปตรงด้วย หากจ่าฝูงว่ายไปคด โคทั้งฝูงก็ว่ายไปคดตาม ”

ในสังคมของคนก็เหมือนกัน คนใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่เป็นหัวหน้าหมู่ หากคนนั้นประพฤติธรรม คนทั้งปวงก็พลอยประพฤติธรรมตาม หากว่า

หัวหน้า ไม่ประพฤติธรรม คนทั้งหลายก็ไม่ประพฤติธรรมตามไปด้วย
แต่สภาพสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างไร ?

การไม่ยอมรับนับถือคุณค่าทางศีลธรรม ได้รับการปฏิบัติกันอย่างแพร่
หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีบทบาทอย่างสำคัญ ในการกำหนดวิถีชีวิตของ
เยาวชน แม้ว่าบางคนจะตระหนักถึงความจำเป็นทางด้านศีลธรรม

แต่ทำไปในลักษณะมือถือแก้วเหล้า ปากพร่ำสอนเยาวชนให้เห็นโทษ
ของการดื่มเหล้า

และคนเหล่านั้น มีอยู่ไม่น้อยที่อยู่ในตำแหน่งใหญ่ ๆ ถือกันว่าเป็นผู้มี
เกียรติ

คนสมัยใหม่ ไม่ใช่เป็นคนเลวร้ายอะไร กลับเป็นคนดี ที่มีเหตุผล เขา
พร้อมที่จะรับฟังเหตุผล ที่แสดงออกไปแล้วไม่ทำให้เขาเห็นว่าขัดแย้งกัน กับ
การกระทำของผู้ที่เดินไปข้างหน้าเขา

การคิดจะแก้ไขปัญหานี้ จึงขึ้นอยู่กับ การสร้างปัจจัยทางสังคม ใน
ลักษณะที่ทำให้คนสมัยใหม่ ๆ เห็นคุณค่าทางศีลธรรมจน สามารถปรับสภาพ
จิตให้เกิด

“การยอมรับ นับถือ เชื่อฟัง และ ศรัทธา ที่จะทำตาม”

หากต้องการให้เกิดผลที่ต้องการ ก็ต้องเริ่มจากสถาบันครอบครัว ซึ่งมี
บทบาทอย่างสำคัญที่สุด ในการกำหนดทิศทางของเยาวชน

การจัดการศึกษา ในเรื่องศาสนาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของนักเรียน คือ
เรียนไปแล้วใช้ได้ทันที เหมือนเรียนวิชาสุขศึกษา ว่าด้วยการอาบน้ำ ชำระฟัน
กินอาหารสะอาด เป็นต้น ซึ่งเมื่อพูดไปแล้ว ผู้ฟังเกิดเห็นจริง เห็นความจำเป็น
ที่จะต้องทำเช่นนั้น

การยกย่องคนทำความดี ที่ถูกต้องตามหลักของศีลธรรมกฎหมาย ให้
ปรากฏเป็นต้น

เมื่อทำเช่นนี้แล้ว ความสนใจที่จะศึกษารธรรม ปฏิบัติธรรม ก็จะติดตามมา ความคับใจข้องใจในระบบคำสอนบางประการดังที่ยกตัวอย่างมานั้น เกิดขึ้นเพราะขาดการศึกษาโดยเหตุผลของศาสนา

เมื่อคนในสังคม ได้รับการปรับทัศนคติทางศีลธรรมจากจุดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเขา ไม่เป็นการยากที่จะทำความเข้าใจในหลักการและวิธีการของศาสนา

ส่วนเรื่องเล็กน้อย สันโดษนั้น ได้พูดมาแล้วในข้อก่อนจึงไม่จำเป็นต้องกล่าวอีก

อย่าลืมว่า พัฒนาการทางจิต ย่อมมีความสำคัญกว่าพัฒนาการทางวัตถุ แต่หากจะทำให้เกิดขึ้นได้ทั้งสองฝ่ายย่อมเป็นการดียิ่งขึ้น

การที่ประเทศไทย เป็นประเทศกำลังพัฒนานั้น ให้เข้าใจว่าไม่ใช่เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่เพราะปัจจัยหลายอย่าง ที่ร้ายแรงที่สุด

“คือการละเลยศีลธรรมในศาสนา อันออกผลมาเป็นการคอร์รัปชัน อบายมุข ในรูปแบบต่าง ๆ อาชญากรรม ซึ่งแต่ละอย่างหากคนสนใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนาแล้ว จะไม่เกิดขึ้นเลย และประเทศไทยจะเจริญมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งจะเป็นความเจริญอย่างมีสัดส่วนระหว่างวัตถุกับจิตใจ ไม่เป็นความเจริญแต่วัตถุแต่จิตใจต่ำ ซึ่งเป็นความเจริญแบบคนปัญญาอ่อน”

๗๘ ทำอย่างไรจึงจะทำให้คนไทยสนใจในพระพุทธศาสนา และผู้ที่สนใจอยู่แล้ว ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง คนที่ไม่สนใจพระพุทธศาสนาบางคนคิดว่า ไม่จำเป็นบ้าง อายบ้าง พระพุทธศาสนาล้ำสมัยบ้าง?

- ปัญหาข้อนี้ เกี่ยวเนื่องกับข้อก่อน จึงจะตอบในประเด็นที่แตกต่างออกไป การสร้างความสนใจในพระพุทธศาสนาเหมือนกับการสร้างความสนใจในเรื่องอื่น ๆ จำเป็นจะต้องมีวิธีการและ หลักการในการดำเนินงาน เพื่อเรียกร้อง

ความสนใจการยอมรับ นับถือ ในสิ่งนั้น ๆ

เป็นเรื่องปกตินิสัยของคนประการหนึ่งคือ การให้ความสนใจในเรื่องของคนอื่น เรื่องที่ไกลจากตัว เช่น เรื่องข่าวสารการเมือง คนไทยมีความรอบรู้ในด้านประวัติศาสตร์ คนสำคัญ เมืองสำคัญของฝรั่งมากกว่า ประวัติศาสตร์เป็นต้น ของไทยเสียอีก

ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ ?

เพราะนอกจากเป็นปกตินิสัยดังกล่าวแล้ว คือความต้องการฐานะ ที่สังคมยอมรับนับถือว่า เป็นคนมีความรอบรู้ในด้านต่างประเทศ ข้อนี้พึงเห็นได้ง่าย ๆ เช่นครูสอนภาษาไทยหายากมากกว่าครูสอนภาษาอังกฤษ เพราะคนมีความรู้สึกว่า

“สอนภาษาอังกฤษไ้แก่กว่า แสดงว่าเป็นผู้มีความรอบรู้อย่างแท้จริง”

ศาสนาพุทธมีลักษณะเดียวกับภาษาไทย คือเกิดมาถึงก็เป็นชาวพุทธกัน ตามตำมะโนคร้วแล้ว คนไทยจึงเป็นชาวพุทธโดยกำเนิดกันเป็นส่วนมาก ว่านโมกันได้ตั้งแต่เป็นเด็ก ๆ แต่ไม่ทราบ ว่าไปทำไม และหมายความว่าอย่างไร พระพุทธศาสนาจึงคุ้นเคยกับคนไทย อย่างที่เรียกว่าเป็นคนกันเอง มีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ที่เมื่อมีคนมาถามเรื่องพระพุทธศาสนา กลับตอบไม่ได้ เหมือนอะไร ?

เหมือนเพื่อนที่คุ้นเคยกันมาก เรียกชื่อเล่นกันมาจนชิน พอเอาเข้าจริงไม่ทราบ ว่าชื่อจริง ๆ ของเพื่อนว่าอย่างไร

ปกตินิสัยเหล่านี้ จะเห็นว่ามีทั่วไปในโลก คนอเมริกาที่สนใจทางศาสนา อาจทราบหลักธรรมในพระพุทธศาสนาดีกว่าคนไทยบางคนเสียอีก แต่ในขณะเดียวกัน คนไทยบางคนอาจทราบเรื่องศาสนาคริสต์ดีกว่าพวกฝรั่งบางคน

“เมื่อความจริงเป็นปกตินิสัยของคนเป็นอย่างนี้ เราควรจะทำอย่างไร ?”

นอกจากเหตุผลที่กล่าวในข้อก่อนแล้ว การเผยแพร่ศาสนาธรรมใน

ปัจจุบัน ได้ทำกันอย่างกว้างขวางและจริงจังมากทีเดียว แต่ผลกลับไม่ค่อยเป็น
ขึ้นเป็นอัน หนังสือทางศาสนาพิมพ์ ๒.๐๐๐ เล่มขาย ๒ ปีไม่หมด ตรงกันข้าม
กับหนังสือกำลังภายในของจีน ขายได้แต่ละวัน เป็นหมื่น ๆ เล่ม

อะไรเป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างเช่นนี้ ?

เป็นเรื่องของจิต ที่เกิดมาจากเรื่องเหล่านั้น หมกมุ่น ครุ่นคิดแต่ใน
เรื่องกาม กิณ นอน การไหลไปของจิตในเรื่องนั้น จึงเป็นไปได้ง่าย เพราะเป็น
ธรรมชาติ แต่หลักธรรมในศาสนา ไม่เป็นอย่างนั้น คำสอนในศาสนาเป็น
ความจริงตามธรรมชาติ แต่ในขณะที่เดียวกันพยายามที่จะดึงคนให้สามารถทวน
กระแสธรรมชาติบางอย่าง ตลอดถึงเรียนรู้เหตุผลหาประโยชน์จากธรรมชาติ
จนถึงอาจควบคุม ธรรมชาติและอยู่เหนือธรรมชาติได้ในที่สุด

เป็นการฝืนความรู้สึกปกติของคน จนบางคนขนาดขยาดความยากของ
พระพุทธศาสนา กลัวว่าจะถูกบังคับในด้านต่าง ๆ

กลัวว่า หากการศึกษา และปฏิบัติธรรม จะกลายเป็นคนแก่ ต้องเข้าวัด
หมดสนุก จนถึงไม่รวยเป็นต้น จนถึงกับมีคำพูดในหมู่คนบางพวกว่า

“ไม่โกงไม่รวย อยากรวยต้องโกง”

ความคิด คำพูดเช่นนี้ เป็นการหลงประเด็นแห่งชีวิตอย่างแรง เพราะ
กำหนดค่าความร่ำรวยกันด้วยรูปวัตถุเพียงประการเดียว

การจะสร้างความใส่ใจ สนใจในพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ อาจ
ทำได้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคมบางอย่างที่เป็นอุปสรรคต่อความสนใจ
ในธรรม และนำคนไปสู่หายนะของความเป็นมนุษย์

ให้การอนุเคราะห์ ส่งเสริม ยกย่อง ผู้ศึกษาและปฏิบัติธรรม ทั้งในทาง
วัตถุและกำลังใจ

ให้ความหวังแก่เขาเหล่านั้นว่า ผู้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม จะได้รับการ

ยกย่อง และได้รับความสุข ตามสมควรแก่การปฏิบัติ

เหล่านี้ เป็นงานที่ต้องทำร่วมกัน ระหว่างฝ่ายบ้านเมือง สังคม ศาสนา

ในด้านศาสนจักรโดยตรงนั้น จะต้องตระหนักถึงงานอันเป็นภาระของ
ตนว่า ศาสนทายาทที่ดีนั้น ควรทำสิ่งที่ประโยชน์ตน และประโยชน์แก่
สังคมอย่างไรบ้าง โดยยึดหลักที่ว่า

“พระสงฆ์ คือหมู่ชนที่ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ปฏิบัติ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย” เป็น
ประการสำคัญ

เส้นทางใดที่บูรพาจารย์ได้ประสบความสำเร็จในการสร้างศรัทธาให้เกิด
ขึ้นแก่ประชาชน ก็ให้ดำเนินการไปตามนั้น เช่น

ทำวัดในพระพุทธศาสนา ให้สมนามว่าอาราม อันแปลว่าสถานที่ทำให้
สบายใจ ด้วยการสร้างความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ สะอาด ให้
เกิดขึ้นในอาราม

สร้างบุคคล ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ที่จะเป็นตัวอย่างในทางความ
ประพฤติ และมีขีดความสามารถในการสอนธรรมอันอาจดึงดูดคนเข้าวัด
เข้าหาพระ และฟังธรรมได้

ละเว้นการกระทำในลักษณะที่ทำให้คนหลงทาง ด้วยอาศัยสิ่งๆ ที่เรียกว่า
เป็นวัตถุมงคลให้น้อยลง หากจำเป็นจะต้องมีสิ่งนั้นๆ ควรแนะนำให้เขาทราบ
ว่า ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์จะเกิดได้หากมีธรรมะ ซึ่งอาจจะสอดแทรกธรรมะ
เข้าไปตามควรแก่ฐานะของบุคคล

สร้าง ส่งเสริมการศึกษาของศาสนาและทำงานด้วยความ เสียสละ เพื่อ
ผลิตศาสนทายาทที่มีความสามารถเหมาะสมแก่กาล สมัย สังคม ที่เปลี่ยนแปลง
ไป จนคนเข้าวัดไม่มีความรู้สึกว่าคุณต้องฟังคนที่มีความรู้ต่ำกว่าคุณสั่งสอน
งานเหล่านี้ พุฒิปากก็เหมือนความฝัน อันที่จริงนั้นผู้รับภาระของชาติ

ศาสนา ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี แต่ปัญหาที่ติดอยู่ คือ

“คนเป็นไม่อยากทำ ไม่มีเวลาทำ เพราะท่านเป็นกันมากจนทำไม่ไหว คนไม่ได้เป็นอะไรก็อยากทำกันไปก่อน พอเป็นเข้าจริง ๆ ก็หมუნเข้าวัฏจักรแห่งชีวิตเดิม คือไม่ทำ ไม่อยากทำ ไม่ได้ทำ ทำไม่ทัน จนถึงทำไม่เป็น”

แต่ท่านก็ยังอยากเป็นกัน คนประเภทนี้มีมากเสียด้วยไม่ว่าในทางบ้านเมือง หรือทางศาสนาก็ตาม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคนเหมือนกัน ก็อดจะทิ้งความเป็นคนไม่ได้

หากคนพยายามลดความอยากเป็นให้น้อยลง พยายามทำงานอันเป็นหน้าที่ของตนให้มากขึ้น ด้วยการรับงานเฉพาะที่ตนทำได้ และทำได้ดีเท่านั้น อะไร ๆ ก็คงจะดีขึ้นกว่านี้มากทีเดียว.

๘๐. การสวดปริตร เพื่อต่ออายุอย่างในเรื่องอายุวัฒนกุมาร เป็นได้จริงหรือไม่ และมีความหมายที่แท้จริงอย่างไร

- ก่อนจะตอบ ขอสรุปเรื่องอายุวัฒนกุมาร สำหรับท่านผู้ไม่ทราบให้ได้ทราบเสียก่อน คือ เรื่องโดยย่อว่า

“เด็กคนหนึ่งเกิดมา หมอทำนายว่าจะตายภายใน ๗ วัน พราหมณ์ผู้เฒ่าแนะนำให้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พ่อเขานำไปเฝ้า และได้รับพุทธพยากรณ์เช่นเดียวกัน และรับสั่งว่าความตายนั้น จะเกิดจากอมนุษย์เบียดเบียน จึงรับสั่งให้พระสวดปริตรเป็นการรักษาแก่เด็กนั้น ตลอด ๗ วัน เมื่อครบกำหนดเด็กก็รอดตาย ได้นามว่าอายุวัฒนกุมาร มีอายุยืนนานถึง ๑๒๐ ปี ถึงตาย”

เรื่องนี้ มาในอรรถกถาธรรมบท จึงมีข้อที่ควรกำหนดไว้ดังนี้

๑. อันตรายแห่งชีวิตนั้น เกิดจากอันตรายภายนอก คือการกระทำของคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม อันตรายในลักษณะนี้ หากจะมีการป้องกันรักษาในทางที่ถูกต้องย่อมป้องกันได้ เป็นเรื่องธรรมดา

๒. ความเชื่อถือในเรื่องอำนาจปริตร สืบต่อกันมานานและปรากฏผล

สำหรับบางราย และได้รับการยอมรับนับถือกันแพร่หลายในส่วนต่าง ๆ ของโลก ที่นับถือพระพุทธศาสนา และการทำพิธีในลักษณะเดียวกันนี้ ในศาสนาอื่นก็มี เรื่องนี้จึงควรรับฟังไว้ในประเด็นที่ เป็น

“อำนาจพิเศษ ศรัทธา กำลังใจ บารมี อานุภาพแห่งบุญ”

๓. เรื่องนี้ ท่านสรุปด้วยภาษิตที่ว่า

พรทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข พละ ย่อมเจริญแก่ชนผู้มีปกติ กราบไหว้ แสดงความอ่อนน้อมต่อคนอื่นเป็นนิตย์

ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า ผู้น้อยไม่ว่าในศาสนาใด ในยุคใดก็ตาม หากมีสัมมา การจะ รู้จักเคารพนับถือท่านผู้เจริญกว่าตนในด้าน ชาติ วย ความดีแล้ว ย่อม ได้รับความเจริญด้วยพรทั้ง ๔ ประการนั้น ไม่มีข้ออันใดที่น่าสงสัยเลย

๔. เรื่องนี้เกี่ยวเนื่องกับการทำนาย อันเป็นการส่องให้เห็นว่า คำทำนาย ต่าง ๆ นั้น จะจริงหรือไม่จริงเป็นเหตุผลของหมอดู แต่ที่แน่นอนที่สุดคือคำ ทำนายนั้น ๆ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นจริง หากคนไม่ประกอบเหตุ เพื่อให้เป็นไป ตามคำทำนายเหล่านั้น ไม่ว่าจะ เป็นทางดี หรือไม่ดีก็ตาม เช่น

หมอตำนายว่า จะสอบไล่ได้ เลยไม่เรียนหนังสือ หมอตำนายว่า จะ ยากจนมาก แต่เรากลับขยันทำงานไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก

หรือแม้แต่เขาให้พร แต่เราไม่ทำเหตุเพื่อให้เกิดผลตามพรนั้น ๆ ผลตาม ที่ว่าก็จะไม่เกิดขึ้น

ส่วนประเด็นที่ว่า ความหมายที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร จะพบว่าแต่ละ ประเด็นที่กล่าวมานั้น ใครสมัคใจจะยอมรับนับถือในประเด็นใดก็ได้ ไม่ เป็นการเสียหายอะไร เพราะแต่ละประเด็น เป็นการบ่งบอกให้ทราบว่า

“ผลทุกรูปแบบ จะต้องเกิดมาจากเหตุตามสมควรแก่ผลนั้น และไม่มี การขัดแย้งกันระหว่างเหตุกับผลตลอดไปทุกกรณี.”

๘๑. คนบางคน ไม่นับถือพระสงฆ์และยู่ให้ผู้อื่นไม่นับถือด้วย กล่าวหาว่าพระสงฆ์เป็นกาฝากสังคม กินแรงงานของสังคม ดีแต่สอน ตัวเองไม่ทำ ควรทำอย่างไร?

- จะให้ทำอะไรละ ?

คนเรานั้นธรรมดาเหลือเกิน หากไม่ชอบกันก็ต้องด่าว่ากัน ที่ว่ามาทั้งหมดนะ ไม่ค่อยเจ็บเท่าไรหรืออก แสดงว่ายังไม่ค่อยโกรธ ไม่พอใจมากเกินไป เคยเห็นคนเขาโกรธไม่ชอบกันด่ากันไหม ?

บางครั้งผิวเมื่อยอยู่กันมาเป็นปี ๆ เวลาเกิดไม่ชอบกัน โกรธกัน เขาด่ากัน เจ็บแสบกว่าที่บอกเสียอีก แต่เขาก็ยังอยู่กันได้ หน้าที่ของพระนั้นท่านสอนว่า

“อย่าไปสนใจต่อคำหยาบคาย และการทำงานที่ทำแล้วหรือยังไม่ได้ทำของคนอื่น แต่ไม่สนใจในการทำงานที่ทำแล้วและยัง ไม่ได้ทำของตน”

ทุกอย่างที่ถามมาจึงเป็นปกติวิสัยของคนที่มีจิตใจลำเอียงมองปัญหาเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่กลับตัดสินเรื่องเหล่านั้นเกินกว่าที่ตนได้พบเห็น ที่พูดที่เข้าไปเช่นนั้น จึงอาจพูดเพราะ “ไม่ชอบพระ ไม่เข้าใจความจริง หรือเพราะกลัวว่าจะไม่ทันสมัยก็ได้”

พระพุทธศาสนานั้น ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าดำรงพระชนม์อยู่แล้ว ต้องประสบกับการต่อต้าน โจมตี กล่าวหา ใส้ความ จนถึงทำลายด้วยกำลัง เมื่อการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นอีก หรือจักเกิดขึ้นในอนาคตก็ตาม

“อย่าได้วิตกทุกขร้อนให้เกินพอดี เพราะนั่นเป็นเพียงธรรมดาอย่างหนึ่งเท่านั้น มันเกิดขึ้น เพราะเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้น และจะต้องดับไป เมื่อเหตุปัจจัยของการดำรงอยู่ดับไป”

ถ้ากล่าวหาทั้งหมดนั้น เป็นคำพูดเพราะ “ไม่ชอบ กับ “ไม่รู้” ทั้งนั้น จึงควรทำความเข้าใจแต่โดยย่อ ๆ ว่า

กาฬานั้น เกิดขึ้นที่ต้นไม้ใดแล้ว จะเบียดเบียนต้นไม้ที่นั้นจนตายไป แต่ พระสงฆ์อยู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานานแล้วและมีอยู่ในหลายประเทศ พระสงฆ์นอกจากจะไม่ทำให้สังคมต้องเป็นอันตรายแล้ว ยังมีบทบาทอย่าง สำคัญในการพัฒนาสังคม ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ คำว่า กาฬาสังคมเป็น ภาษาทางการเมือง ของพวกที่ไม่หวังดีต่อชาติ ศาสนา คำกล่าวของคนไม่หวัง ดีมีอะไรให้เชื่อได้หรือ ?

กินแรงงานสังคม ว่าที่จริงมีลักษณะอธิบาย คำว่ากาฬาสังคม พระสงฆ์ ไม่ได้กินแรงงานสังคม แต่พระสงฆ์ก็ทำงานใน หน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการ ตอบแทนสังคม และให้แก่สังคม ผู้กินแรงงานสังคมนั้น คือผู้ที่สังคมจะต้องเลี้ยง คุโดยส่วนเดียว แต่พระสงฆ์มีลักษณะเช่นนั้นหรือ ?

ดีแต่สอน ตัวเองไม่ทำหมายความว่าอย่างไร ?

สิ่งที่พระนำมาสอนนั้น เป็นการทำหน้าที่ของทูตอ่านพระราชสาส์น เพราะคำสอนเป็นของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์นำมาบอกกล่าวให้ทราบเท่านั้น พระจึงทำหน้าที่เหมือนราชทูตอ่านพระราชสาส์น

ชื่อว่าดีแต่สอน หากท่านทำได้ก็ควรอนุโมทนา เพราะเราหาพระที่สอน ได้ดี ๆ ยากมาก แม้ท่านทำได้เพียงระดับนี้ก็ควรยินดีแล้ว ข้อที่ว่าตัวเองไม่ทำ นั้น เป็นการกล่าวหาแบบไม่มีเหตุผลคนที่ทำเช่นนั้นทำอย่างไรสอนได้ไหม ?

อย่ากินอาหารตอนเย็น ไม่ต้องมากหรือเดือนละ ๔ ครั้งเท่านั้น รักษาศีล ๕ ให้ได้ เหล่านี้พระทำได้แน่ หากชาวบ้านทำได้ จากส่วนน้อยนิดที่พระสอน และทำได้ ดังที่กล่าวนั้นน่าจะเป็นการเพียงพอแล้ว สำหรับชีวิตการครองเรือน

เรื่องศาสนานั้น ไม่ใช่บังคับให้แล้วพูดเรื่องนิพพาน เป็นเรื่องที่คนทุกคนจะต้องตรวจสอบตนเอง แล้วปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็น จึง จะได้รับประโยชน์จากศาสนา

คำกล่าวหาศาสนาในลักษณะนี้ หรือลักษณะอย่างอื่น หน้าที่ของพระ

หรือชาวพุทธก็ตามควรทำเพียง ไม่โกรธแค้นเมื่อเขากล่าวตำหนิ ไม่หลงดีใจ
เมื่อเขายกย่องสรรเสริญ

เขาพูดถูกยอมรับ เขาเข้าใจผิดชี้แจงให้เข้าใจ

เชื่อหรือไม่ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ไม่ควรหวังผลเลิศอะไรในเรื่องนี้.

๘๒. คนที่ทำลายพระพุทธศาสนา หรือพระพุทธรูปย่อมได้รับผลชั่ว
เฉพาะคนทำลายที่เป็นชาวพุทธ หรือรวมทั้งที่เป็นคนนับถือศาสนาอื่นด้วย?
รวมทั้งหมดแหละ เพราะอะไรหรือ ?

เพราะว่า การกระทำที่กำหนดเป็นบาปนั้น อาจแยกได้เป็นสองกลุ่ม คือ

๑. เป็นบาปสากล คือใครทำในส่วนใดและด้วยเหตุผลอย่างไรก็ตาม หาก
ทำด้วยจิตที่ประกอบด้วยโลภะ โทสะ โมหะแล้ว ถือว่าเป็นบาป เช่นการฆ่าสัตว์
ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุศฺเท็จ คัมภีร์รามรีย ทำการเบียดเบียนประทุษร้าย
ให้คนอื่นเดือดร้อน หรือเดือดร้อนทั้งตนเองและบุคคลอื่น การทำในลักษณะนี้
ใครทำก็เป็นบาป ใครละเว้นก็เป็นบุญ ไม่เกี่ยวกับศาสนาแต่ประการใด

๒. เป็นบาปตามฐานะ คือเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มคนนั้น ๆ ที่ให้สั่ง
ปฎิญาณไว้ว่าจะไม่ละเมิดข้อห้ามที่กำหนดกันในศาสนานั้น ๆ

เช่น กินอาหารตอนเย็น นอนบนที่นอนสูงใหญ่เป็นต้น หากเป็นอุบาสก
อุบาสิกาผู้สมาทานศีล ๘ หรือภิกษุสามเณรกระทำ ก็เป็นบาป แต่คนทั่วไปทำ
ไม่บาป เพราะเป็นเรื่องของวินัย คือระเบียบแบบแผน สำหรับหมู่คนนั้น ๆ
เท่านั้น

การทำลายพระพุทธศาสนา พระพุทธรูปนั้น เป็นการกระทำด้วยอกุศล
ที่เป็นโลภะโทสะโมหะ ตามควรแก่กรณีนั้น ๆ จึงกลายเป็นบาปสากล คนใน
ศาสนาใดทำก็บาป แม้ชาวพุทธไปทำลายรูปพระเยซู โบสถ์ สุเหร่า ก็บาปเช่น
เดียวกันเพราะมีประทุษจิตต่อกันอื่น และผู้ที่มีคุณความดีสูง

สมัยอิทธิพลของอิสลาม เข้าครอบงำอินเดีย แม่ทัพคนหนึ่งของอิสลาม

สั่งทำลายพระพุทธรูปและโคนต้นโพธิ์ศรีสุพรรณ พอลูกน้องทำตามคำสั่งเสร็จ เฉพาะแต่ตัดต้นโพธิ์เท่านั้น ผู้สังเกตโรคประหลาดจนเน่าหมดทั้งตัว และตาย เพียง ๗ วันเท่านั้น

เรื่องศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ทุกศาสนานั้น อย่าไปรบกวนเข้าเขี้ยว อันตราย มากทีเดียว.

๑๒. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ใหญ่ การศึกษา

๘๓. ผู้ใหญ่วางอำนาจ เจ้าอารมณ์ อคติ ผู้หญิงไร้ยางอาย จะมีวิธีแก้ไขอย่างไร

- จะไปแก้ไขทำไมละ แก้ที่เราริ เพราะความรู้รู้สึกว่า เขาเป็นอย่างนั้น อย่างนี้เราเป็นคนรู้สึกนี้ เขาไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเช่นนั้น เมื่ออยากจะแก้ ก็ต้องแก้ ความรู้สึกของเรา การไปตามแก้ที่คนอื่นนั้น หาข้อยุติไม่ได้หรอก

“เรื่องนี้เราควรทำความเข้าใจอย่างไร?”

เรื่องของผู้ใหญ่นั้น ปกติท่านก็มีอำนาจสำหรับวางเสียด้วย หากท่านไม่วางอำนาจเสียบ้าง ท่านก็เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้ แต่ถ้าวางอำนาจอยู่เสมอ ก็เป็นผู้ใหญ่ได้ไม่ดีเช่นกัน

การจะตัดสินว่า ผู้ใหญ่วางอำนาจ เจ้าอารมณ์ อคติ หรือไม่นั้น ไม่ควรตัดสินกันด้วยความรู้สึกนึกคิดของเราเอง แต่ควรหัดคิดสมมติตนเอง อยู่ในฐานะของท่าน เมื่อมีปัญหาเฉพาะหน้าเช่นนั้น ควรทำอย่างไร บางทีจะเข้าใจ และยอมรับอะไรดีขึ้น

สูตรของผู้ใหญ่นั้น ต้องดำเนินคนที่ควรดำเนิน ยกย่องคน ที่ควรยกย่องในเรื่อง กาละที่ควรดำเนินและยกย่อง หากไม่ทำ เช่นนั้นเป็นผู้ใหญ่ไม่ได้

สูตรของผู้น้อยประเภทหนึ่ง คือออกอคติต่อผู้ใหญ่ไม่ได้ การดำเนิน นินทาผู้ใหญ่ จึงเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของผู้น้อย

ราษฎรนินทารัฐบาล สมภารถูกลูกวัดนินทา ลูกน้องนินทาหัวหน้า เป็นต้น กลายเป็นปกติภาพประการหนึ่ง ในประเทศ สังคมนั้น ๆ

“การตัดสินใจใครเป็นอะไร จึงควรทำด้วยเหตุผล ไม่ใช่ว่าคนอื่นวางอำนาจ เจ้าอารมณ์ อคติ ด้วยความเป็นผู้วางอำนาจก็ตัดสินเขาเลย แบบใช้อารมณ์อย่างมีอคติเสียเอง”

ท่านที่เป็นผู้ใหญ่อย่างน้อยก็ต้องมีความรู้ ประสบการณ์ความสามารถ พอเหมาะสมแก่ตำแหน่งอยู่หรือก ถึงแม้จะดีไม่เข้าขั้นก็ตาม หากพิจารณาด้วยความ เป็นธรรมแล้วเห็นว่าท่านเป็นคนเช่นนั้นจริง ไม่จำเป็นต้องไปแก้ไขอะไร ที่ท่านหรือก แก้ที่ตัวเราเองด้วย

การทำงานในหน้าที่ของตนให้รวดเร็ว เรียบร้อย ด้วยความรอบรู้ ตั้งใจ จริง มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่ให้บกพร่องได้

หากทำได้เช่นนี้ ผู้ใหญ่ท่านจะวางอำนาจ เจ้าอาณัติ ออกได้อย่างไร ก็ไม่ อาจมาลำแดงอะไรกับเราได้หรือก มันเหมือนกับเราขับรถ หรือเดินไปบน หนทางที่หมื่นหมื่นต่อรถตกถนน เมื่อเรารู้ตัว รู้สถานที่ รู้งานที่ต้องทำด้วย ความไม่ประมาทแล้ว โอกาสที่จะตกลงไปมีไม่ได้หรือก เรื่องการอยู่ใกล้ชิดกับ ผู้ใหญ่ประเภทนี้ก็เหมือนกัน

การอยู่ทำงานกับผู้ใหญ่นั้น นอกจากทำตัวอย่างที่ว่ามาแล้ว ไม่ควรใกล้ชิด ชิดนัก และไม่ควรถ่างนัก ควรวางตนพอเหมาะพอควรแก่ฐานะ โอกาส ความ จำเป็นที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่ ความรู้สึก และการทำงานก็จะดีขึ้น

เออ มีคนเขานินทากันว่าเดี๋ยวนี้หากไม่มีการประจบประแจงท่าน หรือ ท่านโง่งเราไม่เล่นด้วย จะอยู่ไม่ได้ ข้าราชการดี ๆ เสียคนไปมากเพราะเหตุนี้ จะจริงหรือ ?

น่าจะเป็นการใส่ร้ายกันมากกว่า ไม่น่าเป็นไปได้เลยหรือจะเป็นผู้น้อย ริษยาผู้ใหญ่ จะแกล้งใส่ไฟท่านก็ไม่รู้ ?

เรื่องผู้หญิงร้ายางอายนั้น ตัวก็ของเขา ยาก็ของเขา ไม่เห็นเกี่ยวอะไรกัน เมื่อไม่พอใจก็ไม่ควรกรายใกล้ หากเป็นญาติพี่น้องกัน ก็ต้องพยายามหาเหตุผล ในความเป็นอย่างนั้นให้เจอแล้วค่อยคิดแก้ไขไปตามสมควร หากไม่เกี่ยวข้อง กันโดยตรง ก็ไม่ควรเกี่ยวข้อง ลูกเขามิพ้อมิแม่ พ่อแม่เขาย่อมเห็นปัญหานี้และ แก้ไขเอง คนนอกไปจู้จ้านเรื่องอย่างนี้ น่าจะไม่เหมาะ

ที่สำคัญคือ อย่าไปตัดสินว่าใครดี เลว ง่าย ๆ เกินไปก็แล้วกัน บางทีคนเราต้องการในสิ่งเดียวกัน พอคนหนึ่งได้ไปกลับชี้หน้าด่ากราดว่าเขาไร้ยางอายหน้าด้าน สารพัด ไม่คิดหรือว่าหากของนั้นเราได้ไว้เอง เราจะเป็นอย่างไร ไม่เป็นเหมือนที่ด่าเขาไว้หรือ

การชี้หน้าด่าคนนั้นง่าย ๆ แต่ต้องคิดให้มาก ๆ มีเหตุมีผลที่เหมาะสม ไม่ใช่ก็จะตราหน้าใครเป็นอะไรก็ลงมือเลย อย่างนี้ก็หนักไปหน่อยเรื่องผู้ใหญ่ ผู้หญิงหรือเรื่องอื่นก็ทำนองเดียวกัน

“การใคร่ครวญพิจารณาเสียก่อน ทำ พูดออกไปเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ.”

๘๔. การศึกษาของคณะสงฆ์ ควรปรับปรุงหรือไม่ และควรปรับปรุงอย่างไร หากเห็นว่าควรปรับปรุง

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นลักษณะและเป็นพัฒนาการประการหนึ่ง เพราะสรรพสิ่งในโลกนั้น จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถอยู่ได้และเจริญยิ่ง ๆ ขึ้น ในท่ามกลางสิ่งที่เปลี่ยนแปลงทั้งหลาย

การศึกษาของพระสงฆ์ ก็ทำได้อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์นี้ไม่จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่

“ดีขึ้น มีประโยชน์มากขึ้น สามารถสนองตอบความต้องการของภิกษุสามเณร สังคมดีขึ้น และสามารถสร้างพระภิกษุสามเณรให้เป็นศาสนทายาทและพลเมืองดี เพราะสมแก่กาลสมัย ในรูปของการศึกษาทางพระพุทธศาสนา”

ทำไมจึงต้องเน้นในประเด็นว่า การศึกษาทางพระพุทธศาสนา ?

เพราะว่า การศึกษาของคณะสงฆ์จะเปลี่ยนแปลงไปในด้านหลักการ และวิธีการอย่างไรก็ตาม จะต้องยึดหลักพระพุทธศาสนาไว้ เพราะ

“พระภิกษุ สามเณร คือ ผู้ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามคำสั่งสอน และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย”

งานศึกษา ปฏิบัติ และทำงานของพระ มีความเกี่ยวเนื่องถึงกัน

เมื่อต้องการจะปรับปรุง จึงต้องเริ่มปรับปรุงที่การศึกษาโดยให้สัมพันธ์กับการปฏิบัติ และการทำงานสั่งสอนศาสนาแก่คนอื่น

อย่าลืมว่า “พระพุทธเจ้าทรงประสบความสำเร็จในการแสดงธรรมสั่งสอนคนอื่นนั้น เพราะคนเขายอมรับนับถือว่าพระองค์ทรงมีความรู้ ความประพฤติ สูงกว่าเขา และสามารถจะสอนเขาให้ได้รับประโยชน์ตามที่เขาต้องการได้ พระสงฆ์ที่ประสบความสำเร็จในการทำงานของท่าน ก็เดินทางบนเส้นทางสายเดียวกันนี้”

การศึกษาของพระ จึงต้องมุ่งไปในสองด้าน คือ

๑. ให้มีความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเหมาะสมแก่เพศของตน

๒. ให้มีความรู้ทางคติโลก พoth ที่จะนำมาเป็นอุปกรณ์แห่งการสอน เป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจธรรม เหมาะสมแก่ความรู้อันเป็นพื้นฐานของบุคคล เพราะเดี๋ยวนี้ชาวโลกเขาศึกษาล้าหน้าพระไปมากแล้ว พระจะใช้เพียงหลักธรรมอย่างเดียว โดยไม่อาจประยุกต์เข้ากับวิชาการสมัยใหม่ไปสั่งสอนเขาออกจะพูดกันยาก อย่าลืมว่า

พระพุทธเจ้าทรงเป็นโลกวิทู คือทรงรู้แจ้งโลก ทั้งแผ่นดิน สัตว์ สังขาร โดยแจ่มแจ้ง ทำให้พระองค์สามารถยกย้ายพระธรรมเทศนา ให้เหมาะสมแก่พื้นฐานทางความรู้ของผู้ฟังได้อย่างเหมาะสมแก่คนนั้น ๆ การแสดงธรรม ความรอบรู้ธรรม และผลแห่งการปฏิบัติธรรมจึงเกิดขึ้นได้ในเวลาอันรวดเร็ว จนคนบางพวกมองเห็นเป็นเรื่องเหลือเชื่อไปก็มี

เมื่อสอนวิชาทั้งทางคติโลก และทางคติธรรม อันเหมาะสมแก่เพศของท่าน โดยมุ่งไปในทางให้ท่าน

สามารถทำงาน ในหน้าที่ของศาสนทายาท ที่มีขีดความสามารถสูง และ

ได้หลักในการปฏิบัติอันเหมาะสมแก่ สมณภาวะ

หากท่านอยู่ในเพศฆราวาส เพราะไม่อาจครองเพศเป็นบรรพชิตได้ ก็อาจให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมอาจนำคนอื่นในทางศีลธรรมได้

คนบางพวกคัดค้านในประเด็นนี้มาก เพราะกลัวว่าพระเรียนมาก ๆ แล้วจะสึกเสียหมด การศึกษาของคณะสงฆ์จึงเกิดภาวะชะงักงันมานานแล้ว คนที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ได้พร้อมกันสร้าง

สภาพโยนกลองขึ้นในพระพุทธศาสนา

“ขึ้นปล่อยไว้นานทั้งกลองทั้งคนโยนก็ตกน้ำ”

เรื่องพระบวชแล้ว สึกบ้าง อยู่บ้างนั้น เป็นสังขารประการหนึ่ง ที่สิ่งทั้งหลายจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพราะการที่พระสึกบ้างอยู่บ้าง แต่ในขณะเดียวกันบวชอยู่ก็เป็นพระดี สึกไปก็เป็นคนดีได้นั้น

เป็นการแสดงถึงความมีชีวิต ของพระพุทธศาสนา เพราะสิ่งที่มีชีวิตจะต้องมีการขยับถ่าย เหมือนคนกินแล้วถ่าย แต่อย่าลืมว่าอาหารที่เรากินเข้าไป กว่าถ่ายออกมานั้นได้ทำประโยชน์ให้แก่ร่างกายของเรามากทีเดียว ลองกินแล้วไม่ถ่าย หรือถ่ายแล้วไม่ได้กินคูชิ แล้วจะรู้สึก

เนื่องจากระบบการบวชในประเทศไทยไม่เหมือนชาติอื่นเขา เรานิยมบวชกันทุกคนตามโอกาสอันสมควร ขึ้นท่านบวชแล้วไม่สึกคูชิ ไม่ต้องนานหรือให้ทำติดต่อกัน ๓ ปี เท่านั้นเอง.

จะเกิดจลาจลทันที

เพราะชาวบ้านไม่อาจบำรุงได้ คนที่ต้องการจะบวชไม่มีที่อยู่ ลูกเมียของพระที่ไม่ยอมสึก จะต้องเดินขบวนประท้วงเถรสมาคม คงวุ่นวายกันมากทีเดียว

เรื่องที่น่ากลัวมากคือ พระบวชแล้วจะไม่สึกกัน ไม่ใช่บวชบ้าง สึกบ้างอยู่บ้าง อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

หากใครจะกล่าวว่า ทำอย่างนั้นเป็นการเอาเปรียบชาวบ้าน ก็อย่าลืมนึกว่า

ท่านเป็นคนไทยมีสิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย อาชีพ อันไม่ผิดกฎหมายได้
ใครอยากได้เปรียบบ้าง จะบวชก็ไม่มีคนห้ามหรอก

กลัวแต่ว่า พอบวชเข้าจริง ๆ จะอยู่ไม่ได้เสียเท่านั้นเอง

อย่าลืมว่า พระภิกษุสามเณรนั้น เมื่อท่านบวชไปแล้ว หาได้ทำหน้าที่
เพียงเรียนหนังสืออย่างเดียวไม่

“ทุกอย่าง ที่ท่านกำหนดไว้ เป็นเงื่อนไขในความเป็นภิกษุสามเณร ท่าน
ต้องปฏิบัติตามด้วย”

มีคนบางพวกกล่าวตำหนิว่า พระบวชแล้วสึกมาแย่งงานชาวบ้าน
พูดแปลกดีไหม ?

พระเหล่านั้นเป็นใคร เป็นลูกไทยหลานไทย ชาวนา ชาวสวนไทยใช้
ไหม ?

ทุกคนในประเทศนี้ มีสิทธิในความเป็นคนไทย และใช้สิทธิของความ
เป็นไทย อันชอบด้วยกฎหมายเท่าเทียมกัน

ที่คนต่างชาติมาอยู่ มากิน มาแย่งงาน ที่ดิน ฐานะทางสังคม ของคน
ไทย นับเป็นล้าน ๆ คนไม่ค่อยมีคนรังเกียจ พอลูกตาสี ตาสา ชาวนา ชาวสวน
กระเสือกกระสนช่วยตนเองสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และจะทำงานในฐานะ
เป็นพลเมืองดี

คนบางพวกกลับตั้งข้อรังเกียจกัน หมายความว่าอย่างไร ?

“การศึกษาของคณะสงฆ์ สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องปรับปรุง และควร
ปรับปรุงมานานแล้วด้วย ไม่ว่าด้านหลักสูตรการสอน การสอบ การให้คะแนน
การรับรองวิทยฐานะ”

การที่พูดกันว่า พระเรียนของพระ ทำไมต้องให้ฆราวาสมารับรอง ไม่
เห็นจำเป็นนั้น ควรจะเลิกพูดไปนานแล้ว

เพราะการเทียบเปรียญเป็นพระครู เจ้าคุณ เป็นต้นนั้น ไม่เรียกว่ารับรอง

วิทย์ฐานะแล้ว จะให้เรียกอะไร ?

ส่วนประเด็นที่ว่า ควรปรับปรุงอย่างไรนั้น

พูดได้เพียงหลักการ อย่างที่กล่าวมาแล้ว ส่วนขั้นตอนการแบ่งชั้นหลักสูตร เป็นงานระดับนโยบาย พูดไปก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร เพราะท่านต้องทำเป็นแผนการศึกษาคณะสงฆ์ ออกมาเป็นรูปของพระราชบัญญัติ

ท่านได้ดำเนินงานกันมานานแล้ว แต่ยังไม่คลอดออกมา คนที่หวังเห็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตร การศึกษาของคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความจำเป็นของสังคม คงทำได้เพียงภาวนาว่า

เจ้าพระคุณ ขอให้แผนการศึกษาของคณะสงฆ์ได้ออกมาในทางอำนาจ ให้เกิดประโยชน์แก่คนทุกฝ่ายเถิด อย่าได้แห้งเลย ๆ เพียงทำได้เพียงนี้จริง ๆ สำหรับงานระดับนี้ และในขณะนี้.